

Statistisch jaarboek 2012

Centraal Bureau voor de Statistiek

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek
Grafimedia

Druk

Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam

Omslag

Telldesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

Het Statistisch jaarboek is verkrijgbaar via
de reguliere boekhandel en Sdu Klantenservice

Sdu Klantenservice

Postbus 20014
2500 EA Den Haag
Tel. (070) 378 98 80
Fax (070) 378 97 83
E-mail: sdu@sdu.nl

Internet

www.cbs.nl

ISSN: 0924-2686

ISBN: 978-90-357-2071-8

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2012
Vereenvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Verklaring van tekens

.	gegevens ontbreken
*	voorlopig cijfer
**	nader voorlopig cijfer
x	geheim
–	nihil
–	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2011–2012	2011 tot en met 2012
2011/2012	het gemiddelde over de jaren 2011 tot en met 2012
2011/'12	oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2011 en eindigend in 2012
2009/'10– 2011/'12	oogstjaar, boekjaar, enz., 2009/'10 tot en met 2011/'12

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Inhoud

	Voorwoord	7
1	Minder broedvogels op boerenland	9
2	Op je zeventigste met pensioen	15
3	Meedoen met een auto	21
4	Arbeid en sociale zekerheid	27
5	Bedrijven	45
6	Bevolking	55
7	Bouwen en wonen	73
8	Financiële en zakelijke diensten	83
9	Gezondheid en welzijn	91
10	Handel en horeca	103
11	Industrie en energie	111
12	Inkomen en bestedingen	119
13	Internationale handel	129
14	Landbouw	137
15	Macro-economie	147
16	Natuur en milieu	161
17	Onderwijs	171
18	Overheid en politiek	179
19	Prijzen	189
20	Veiligheid en recht	197
21	Verkeer en vervoer	209
22	Vrije tijd en cultuur	221
	Trefwoordenregister	231

Voorwoord

Het *Statistisch jaarboek 2012* biedt in een handzaam formaat de belangrijkste cijfers over de Nederlandse samenleving. De cijfers zijn per thema geordend.

Dit jaarboek opent met enkele bijdragen rond actuele zaken: de ontwikkeling van de vogelstand in het agrarisch gebied, pensioenleeftijden en autogebruik.

Het *Statistisch jaarboek* verschijnt dit jaar ook weer als *e-book*. Net als alle andere publicaties van het CBS is het *Statistisch jaarboek* gratis als pdf-bestand te downloaden van www.cbs.nl.

De cijfers in dit jaarboek zijn slechts een selectie van de statistiekrijdommen waarover het CBS beschikt. In StatLine, de statistische databank van het CBS, staan vrijwel alle statistische uitkomsten en de meest actuele cijfers. De databank is gratis toegankelijk via www.cbs.nl/statline en via een iPhone app. RSS-feeds op de CBS-website maken zichtbaar welke (StatLine)tabellen geactualiseerd zijn en welke artikelen of publicaties er nieuw zijn verschenen. Daarnaast twittert het CBS dagelijks over recente publicaties (<http://twitter.com/statistiekpbs>). Via de CBS-website zijn ook themawebsites te benaderen, zoals CBS in uw buurt, CBS voor uw bedrijf en CBS in de klas.

Desgewenst kan telefonisch statistische informatie worden opgevraagd bij de CBS-Infoservice. De Infoservice verschaft ook informatie over het publicatiepakket van het CBS en treedt op als helpdesk voor vragen over het gebruik van StatLine. Op werkdagen is de Infoservice van 9.00 tot 17.00 uur bereikbaar op nummer (088) 570 70 70 (normaal tarief). Vragen kunt u ook stellen door gebruik te maken van het elektronische webformulier (www.cbs.nl/infoservice).

Directeur-Generaal van de Statistiek,
Drs. G. van der Veen

Den Haag/Heerlen, juni 2012

1

Minder
broed-
vogels op
boerenland

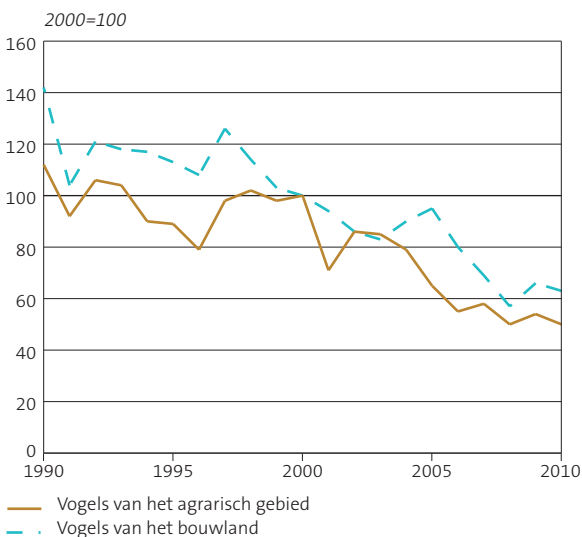

1. Minder broedvogels op boerenland

Het agrarisch gebied in ons land is van groot belang als leefgebied voor vogels. Veel vogelsoorten zijn vrijwel geheel afhankelijk van gebieden met gras- of bouwland. Of vogels er kunnen overleven, hangt af van de hoeveelheid voedsel in de zomer en de winter en van voldoende schuil- en nestgelegenheid. Veranderingen in de landbouw hebben ervoor gezorgd dat veel boerenlandvogels daar niet meer in slagen. Een uitzondering zijn de overwinterende ganzen, waarvan de aantallen de laatste twintig jaar sterk zijn toegenomen.

De afgelopen honderd jaar is een kleinschalige ambachtelijke landbouw grotendeels omgezet in een grootschalige industriële landbouw. De belangrijkste verandering is de intensivering van de landbouw, die zich onder andere uit in schaalvergroting, waterpeilverlaging en gewaskeuze. Ook is de omvang van het agrarische gebied de laatste vijftig jaar verkleind door de aanleg van werk- en woongebieden. Deze ontwikkelingen waren funest voor veel wilde planten- en diersoorten, waarvan de aantallen soms sterk, soms minder sterk, achteruit zijn gegaan. Met diverse beschermingsmaatregelen wordt al jaren geprobeerd deze negatieve ontwikkelingen voor de natuur om te buigen.

1.1 Vogels van het agrarisch gebied en het bouwland

Sterke achteruitgang van soorten

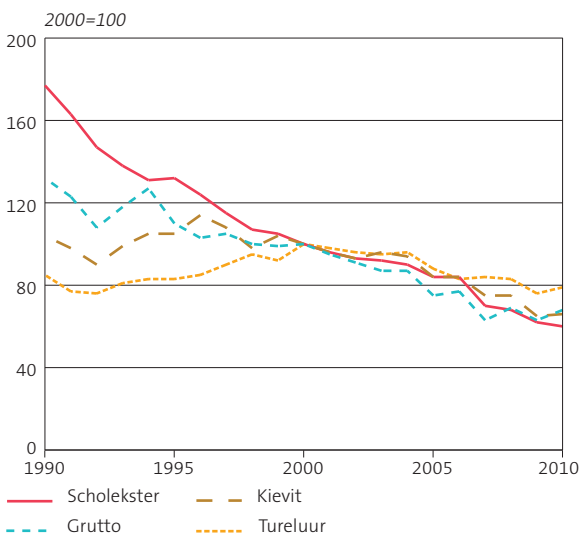
Specifiek voor het Nederlandse agrarische landschap zijn vooral de weidevogels van de graslanden en de akkervogels van de bouwlanden. Elk gebied heeft zijn kenmerkende vogelsoorten, hoewel er ook soorten zijn, die zowel in graslanden als in akkers voorkomen. De aantallen van achttien vogelsoorten die kenmerkend zijn voor het agrarisch gebied zijn de afgelopen twintig jaar met bijna 50 procent achteruit gegaan. De meeste soorten laten een sterke of matige achteruitgang zien. De ontwikkeling van de broedvogels van het agrarisch gebied vertoont in bijna alle landen van Europa eenzelfde dalende lijn als in ons land.

Beweidingsdruk en ontwatering

Weidevogels kunnen in ons land beschikken over 1 miljoen hectare grasland. Ons land is daarmee voor deze groep vogels van groot belang. De vier meest kenmerkende en voorkomende soorten van het weidegebied zijn kievit, grutto, tureluur en scholekster. Het aantal broedparen van deze vier steltlopers ligt in ons land tussen de 400 duizend en 500 duizend.

De populaties van deze vier vogelsoorten liggen in 2010 grofweg 20 tot 40 procent onder het niveau van het jaar 2000. Een aantal weidevogels

1.2 Grutto, kievit, tureluur en scholekster

is al vóór 2000 achteruitgegaan, voornamelijk als gevolg van de intensivering van de landbouw. Dit blijkt uit onder meer de hogere beweidingdruk, ontwatering van grasland, vroegere maaidata en het vaker omzetten van blijvend grasland in tijdelijk grasland. Vanaf de jaren negentig zijn daarom maatregelen getroffen ter bescherming van weidevogels, zoals nestbescherming, aanpassingen in het maaibeheer en het instellen van reservaten. Desondanks gaat de achteruitgang van de populatie weidevogels nog steeds door.

Intensiever bouwlandgebruik

Door veranderingen in de landbouw in de tweede helft van de twintigste eeuw zijn veel kenmerkende broedvogels van akkers en akkerranden achteruitgegaan. De ortolaan is zelfs geheel of bijna geheel uit Nederland verdwenen. Niet alleen vogels van bouwland zijn achteruitgegaan, zoals de veldleeuwerik en de grauwe gors, maar ook vogels van perceelsranden, houtwallen en overhoekjes, zoals de patrijs.

De oorzaken zijn het intensievere gebruik van bouwland en de schaalvergroting van de landbouw, waardoor veel kleine landschapselementen als houtwallen en overhoekjes zijn verdwenen. De afname van haver- en roggeakkers en de toename van maïsakkers heeft ook sterk bijgedragen aan de afname van een aantal akkerbroedvogels. Voor minder kenmerkende soorten geldt eenzelfde achteruitgang.

Toename aantal ganzen

Nederland is een belangrijk doortrek- en overwinteringsgebied voor zes soorten ganzen. Ze komen vooral in natuurgebieden voor, maar ze foerageren ook vaak in weilanden en akkers. Door de toegenomen bemesting van grasland en door de vermindering van de jacht is het aantal ganzen dat in Nederland overwintert vanaf 1990 zeer sterk toegenomen. De laatste jaren nemen de aantallen niet meer toe, mogelijk vanwege het gedeeltelijk heropenen van de jacht buiten de foerageergebieden vanaf 2005.

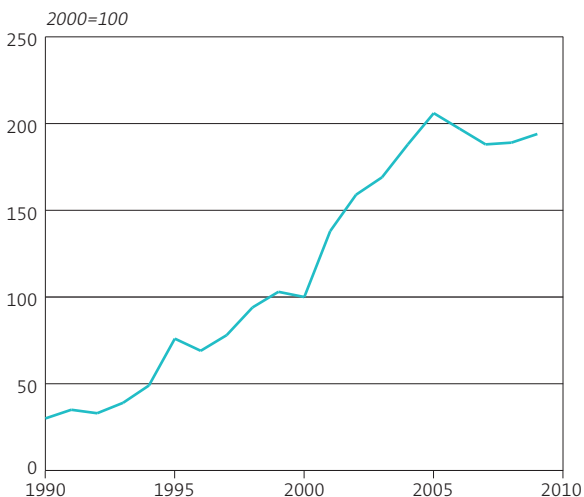
In de winter van 2008/2009 verbleven bijna 2 miljoen ganzen in ons land. Het gaat daarbij voornamelijk om de kolgans (890 duizend), de brandgans (470 duizend) en de grauwe gans (420 duizend). De rietgans, de kleine rietgans en de rotgans komen in kleine aantallen voor.

Pleisterplaatsen ganzen

Pleisterplaatsen zijn gebieden waar de ganzen in de winter voedsel zoeken. Met de toename van de aantallen is ook het aantal en de oppervlakte aan ganzenpleisterplaatsen in de laatste veertig jaar sterk gestegen. Dit gebied omvat nu ongeveer 25 procent van de Nederlandse grond. De belangrijkste ganzenpleisterplaatsen bevinden zich in gebieden onder N.A.P. en in het rivierengebied.

Om de overlast van ganzen te beperken is afgesproken de aanwezigheid van ganzen zo veel mogelijk te beperken tot aangewezen foerageergebieden. Binnen deze gebieden is verjaging en bejaging niet toegestaan, daarbuiten in geval van schade wel.

1.3 Ganzen

Natuurbeleid

Er zijn in de loop van de jaren maatregelen genomen en er is wetgeving gekomen om de flora en fauna van het agrarische gebied te beschermen. Voorbeelden zijn nestbescherming, het verbod op gebruik van bepaalde bestrijdingsmiddelen, mestwetgeving, de invoering van melkquota, agrarisch natuurbeheer, reservaten voor weidevogels en akkers met onkruiden. Ook de omschakeling van gangbare landbouw naar biologische landbouw, waar minder mest wordt gebruikt en geen chemische bestrijdingsmiddelen, betekent een verbetering van de leefomstandigheden van de wilde flora en fauna. Het areaal biologische landbouw is met 2 à 3 procent van het landbouwareaal echter nog gering.

De maatregelen die de afgelopen jaren zijn genomen, hebben de achteruitgang nog niet kunnen stoppen.

Actuele informatie

De meest actuele gegevens en achtergrondinformatie zijn te vinden op de website van het Compendium voor de Leefomgeving. Deze website is een gezamenlijke publicatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek, het Planbureau voor de Leefomgeving en de WUR (Universiteit van Wageningen). www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

2

Op je
zeventig-
ste met
pensioen

2. Op je zeventigste met pensioen

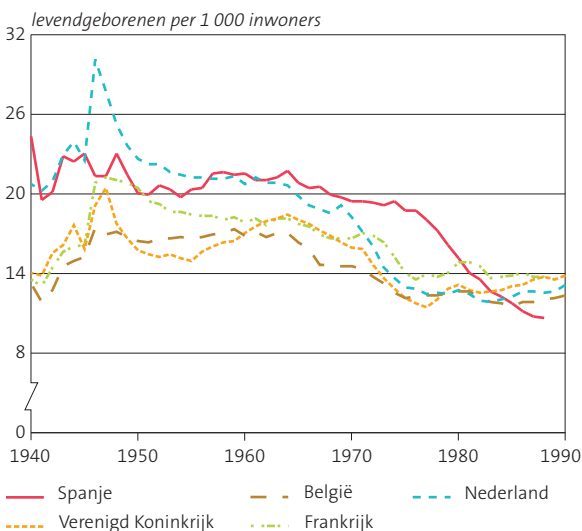
Degenen die net na de oorlog zijn geboren, mogen uiterlijk op hun 65ste met pensioen. Jongere generaties zullen langer moeten doorwerken. Hoeveel langer hangt af van het jaar waarin ze zijn geboren en van de levensverwachting op 65-jarige leeftijd. Jongeren moeten er rekening mee houden dat zij misschien wel tot hun zeventigste moeten blijven werken.

In 2011 is de gemiddelde pensioenleeftijd 63,1 jaar. In de periode 2000–2006 was dat steeds 61 jaar. In 2007 nam de pensioenleeftijd als gevolg van de beperking van de mogelijkheden tot vroegpensioenering al direct met een jaar toe tot 62 jaar. In 2011 is nog maar 6 procent van de werknemers bij pensioenering jonger dan 60 jaar. Vóór 2007 was dat steeds ruim een kwart. Het aandeel 65-plussers onder de mensen die stopten met werken is ook gegroeid, van 15 procent in 2006 naar 30 procent in 2011.

Naoorlogse geboortegolf

Sinds de Tweede Wereldoorlog zijn in ons land bijna 14 miljoen kinderen geboren. In de periode 1946–1955 waren het er 2,4 miljoen. De naoorlogse Nederlandse bevolkingsgroei is uniek in West-Europa. Ook in andere West-Europese landen piekten weliswaar de geboorten in de oorlog, vaak al in 1943, en direct na de oorlog. Toch was in ons land het geboortecijfer in de jaren 1946–1956 ongeëvenaard in West-Europa.

2.1 Bevolkingsgroei in enkele Europese landen, 1940–1990

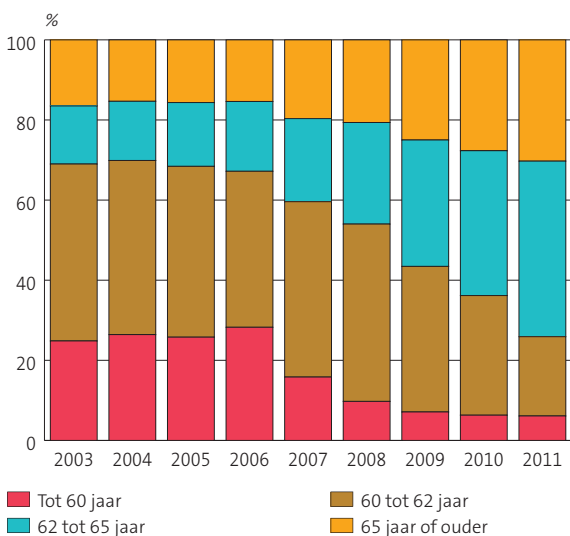

De gevolgen van die enorme geboortegolf waren groot: bomvolle lagere scholen in de jaren vijftig, een grote toestroom naar de arbeidsmarkt en het hoger onderwijs in de jaren zestig, grote bouwactiviteit in de jaren zeventig, en natuurlijk: een verhoogde instroom van 65-jarigen vanaf 2011. In maart en april 2011 hebben de eersten van de lichte baby-boomers de pensioengerechtigde leeftijd bereikt. De komende jaren verwachten we er jaarlijks ruim 200 duizend nieuwe 65-jarigen bij.

Pensioenakkoord

Op 10 juni 2011 hebben het kabinet en de sociale partners een pensioenakkoord gesloten. Een voorontwerp van een nieuwe pensioenwet is bij de Tweede Kamer ingediend. De nieuwe wet regelt een aantal aanpassingen van de aanvangsleeftijd, de hoogte en de financiering van aanvullende pensioenen en AOW. Eén van de voorstellen is het verhogen van de richtleeftijd voor AOW en pensioen. Volgens het ontwerp worden de AOW- en pensioenleeftijd voor personen die 65 jaar worden vanaf 1 januari 2020 in elk geval verhoogd tot 66 jaar. Vervolgens wordt elke vijf jaar vastgesteld of de ontwikkeling van de levensverwachting een verdere stijging van de pensioengerechtigde leeftijd rechtvaardigt. Daartoe wordt steeds de dan geldende CBS-prognose van de levensverwachting op 65-jarige leeftijd vergeleken met de resterende levensverwachting voor de jaren 2000–2009.

2.2 Pensioenleeftijden

Stapsgewijze verhoging

Volgens deze procedure volgt de pensioengerechtigde leeftijd stapsgewijs de ontwikkeling van de resterende levensverwachting op de 65-jarige leeftijd. Een sterk positieve ontwikkeling heeft een beperkt effect omdat per periode van vijf jaar de pensioengerechtigde leeftijd met hooguit één jaar kan stijgen. Een verlaging van de pensioenleeftijd is geen optie. Mocht de levensverwachting dalen, dan wordt volgens de plannen de pensioenleeftijd niet naar beneden bijgesteld.

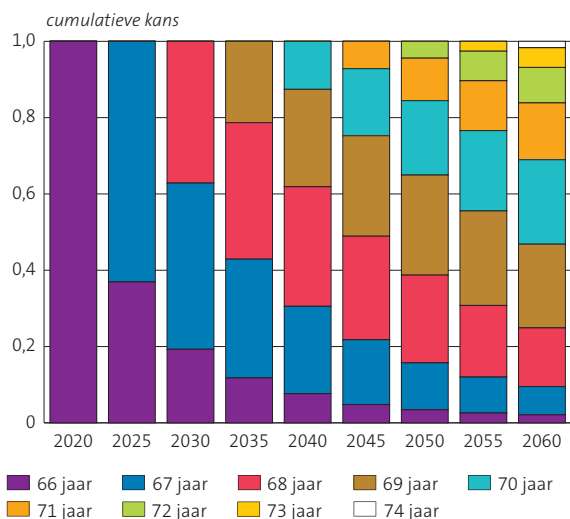
De resterende levensverwachting op 65-jarige leeftijd loopt volgens de CBS-prognose op tot 22,9 jaar in 2060. Dit is 4,7 jaar hoger dan de waarde in de periode 2000–2009. Omdat er op hele jaren wordt afgerond, zou dit leiden tot een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd met vier jaar tot 69 jaar.

Langer doorwerken

Volgens de prognose zal de pensioengerechtigde leeftijd verhoogd worden in 2025 (naar 67 jaar) en in 2035 (naar 68 jaar). Een verdere verhoging naar 69 jaar wordt in 2045 of 2050 verwacht, een mogelijke verhoging naar 70 jaar in 2060.

De grote onzekerheden in de prognose van de levensverwachting betekenen echter ook dat de onzekerheid over de toekomstige pensioengerechtigde leeftijd groot is. Die onzekerheid neemt toe voor de jongere generaties. Voor personen die geboren zijn vóór 1955 blijft de pensioengerechtigde leeftijd 65 jaar. Wie later geboren is moet in elk geval tot 66 jaar doorwerken. Als de ontwikkeling van de levensverwachting bij de

2.3 Mogelijke pensioengerechtigde leeftijden

verwachtingen achterblijft, is er een kans dat ook personen die begin jaren zestig geboren zijn nog steeds met 66 jaar met pensioen mogen. Maar waarschijnlijk zal deze groep pas bij 67 jaar met pensioen kunnen.

Werken tot na je zeventigste

Voor de jongste generaties loopt de verwachte pensioenleeftijd verder op, maar met de tijd neemt de onzekerheid toe. Voor wie in 1975 geboren is, is een pensioengerechtigde leeftijd van 67 tot 69 jaar waarschijnlijk. Wie in 1985 geboren is, en dus nu 25 of 26 jaar oud is, mag een pensioengerechtigde leeftijd van 68 tot en met 71 jaar verwachten.

Doorwerken tot na je zeventigste is dus voor de huidige jonge werknemers al een reëel perspectief.

3

Meedoen
met een
auto

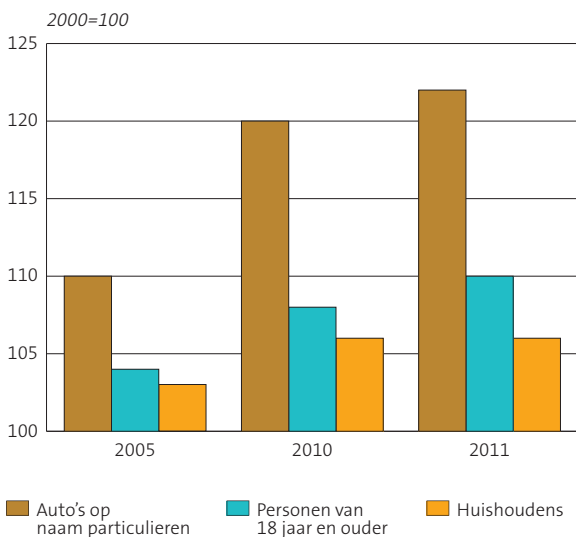
3. Meedoen met een auto

De automobilititeit in Nederland is hoog: in bijna de helft van de gevallen dat iemand op weg ging, nam hij de auto. De hoge automobilititeit hangt samen met de aantrekkelijkheid van de auto als vervoermiddel. Hij is efficiënt: hij brengt je van huis naar de plaats van bestemming; hij geeft comfort en biedt onafhankelijkheid. Maar een auto is duur in de aanschaf en het gebruik en niet iedereen kan er een betalen. Toch is een auto niet een echt luxe bezit. Wie hebben een auto en wie niet?

Autobezit groeit harder dan volwassen bevolking

Nederland telde op 1 januari 2011 ruim 7,7 miljoen personenauto's, omgerekend 462 auto's per duizend inwoners. Dat is minder dan in Duitsland (509 per duizend inwoners) en België (483 per duizend inwoners). Autobestuurders legden in totaal 90 miljard kilometer af in Nederland, dit komt neer op gemiddeld 28 kilometer per dag voor particulieren (2010). Het aantal auto's is sinds 2000 fors toegenomen, met gemiddeld zo'n 2 procent per jaar. Het autopark groeit harder dan het aantal volwassenen of het aantal huishoudens. Iets meer dan 2 miljoen huishoudens hebben geen auto.

3.1 Groei autobezit, 18-plussers en huishoudens

Bijna driekwart van de huishoudens heeft een auto: de helft heeft één auto, bijna een kwart heeft er twee of meer. In deze laatste huishoudens zit relatief vaak een ondernemer. Van de ouderen met een pensioen, maar ook van mensen die moeten rondkomen van een werkloosheids- of bijstandsuitkering heeft net iets meer dan de helft een auto.

Woon-werkverkeer

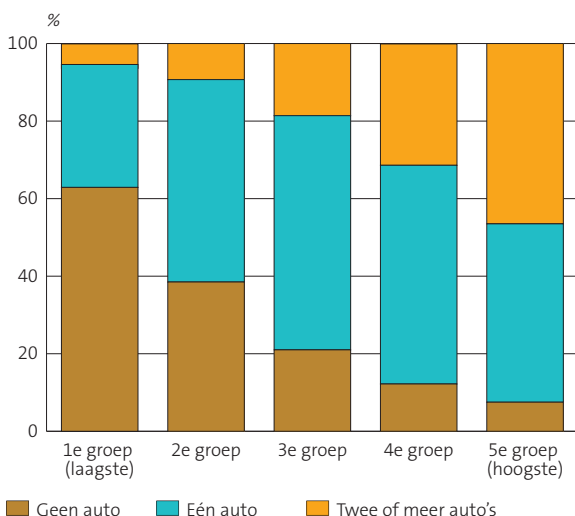
Mensen gebruiken de auto in de eerste plaats voor vervoer van en naar het werk en voor het afleggen van een zakelijk bezoek. Daarna wordt de auto gebruikt om boodschappen te doen, voor een bezoek aan een arts of een bank. In de overige gevallen gaat het om het reizen van en naar de sportclub, het stadion, het attractiepark en naar familie of vrienden.

Bezit en gebruik nemen toe met het inkomen

Een auto is niet bij uitstek een luxe bezit. Zo heeft 30 procent van de huishoudens met een besteedbaar inkomen tot 10 duizend euro de beschikking over een auto. Het autobezit groeit wel snel met het inkomen: van de huishoudens met een inkomen van 10 tot 20 duizend euro heeft al 58 procent een auto, van de huishoudens met een inkomen vanaf 20 duizend euro is dat al minimaal 85 procent.

Niet alleen het autobezit, ook het autogebruik neemt toe met het inkomen. Mensen met een laag inkomen verplaatsen zich minder vaak met de auto dan mensen met een hoog inkomen. Als mensen met een laag inkomen gebruik maken van de auto leggen zij bovendien minder kilometers af.

3.2 Autobezit van huishoudens naar (20%-)inkomensgroep, 2010

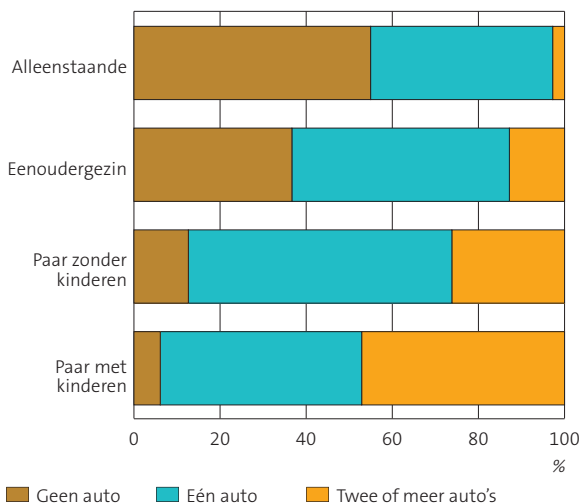

Vaak een auto in grote gezinnen

Het autobezit neemt ook toe met de grootte van het huishouden. Ruim negen op de tien huishoudens met vier of vijf personen hebben een auto, van de eenpersoonshuishoudens is dat 45 procent.

Bijna alle paren – met of zonder thuiswonende kinderen – hebben een auto. Stellen met thuiswonende kinderen hebben wel vaker een auto dan stellen zonder kinderen thuis. Vooral tweeverdieners met kinderen zullen veel taken combineren en hebben een auto nodig om alle activiteiten te kunnen plannen. Van de eenoudergezinnen heeft 63 procent een auto.

3.3 Autobezit van huishoudens naar samenstelling, 2010

Helft eenpersoonshuishoudens autoloos

Bijna de helft van de eenpersoonshuishoudens heeft geen auto. Vooral studenten en alleenstaande uitkeringsontvangers moeten het zonder auto doen. Van de tweepersoonshuishoudens heeft ruim één op de zes geen auto.

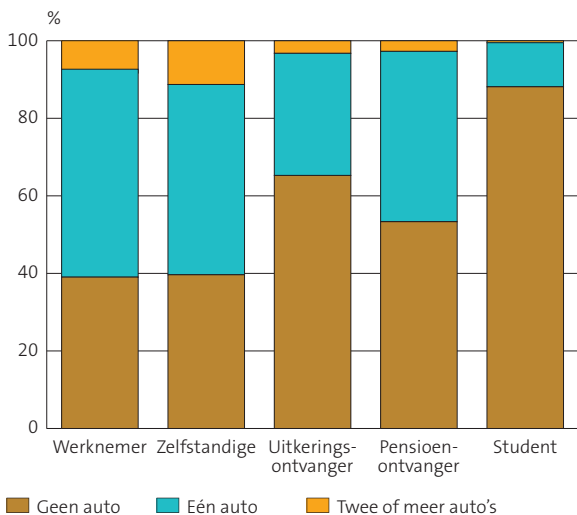
Ruim 400 duizend kinderen onder de 18 jaar wonen in een huishouden zonder auto, dat is 12 procent van de kinderen. Bijna de helft van de kinderen uit autoloze huishoudens woont in een eenoudergezin.

Autorijk of autoloos

Wat bepaalt nu, tot slot, het autobezit? Ten eerste: de grootte van het huishouden. Autoloze huishoudens zijn gemiddeld met een persoon minder, onder andere door het hogere percentage alleenstaanden en eenoudergezinnen. Ten tweede: het besteedbare inkomen van het huishouden. Autoloze huishoudens hebben gemiddeld zo'n tienduizend

euro minder te besteden. Eén reden hiervoor is het hogere aandeel huishoudens met als voornaamste inkomensbron een uitkering onder de autozoen.

3.4 Autobezit van personen naar sociaaleconomische categorie, 2010

Kwetsbare mobiliteit

Het hoge autobezit, zeker onder de laagste inkomensgroepen, verbaast wel enigszins gezien de hoge kosten die de aanschaf en het gebruik van een auto met zich meebrengen. Het feit dat invaliden die zich alleen met een (aangepaste) auto kunnen verplaatsen soms een tegemoetkoming krijgen in hun vervoerskosten in de vorm van vrijstelling van wegenbelasting zou hierbij een rol kunnen spelen. Hierdoor kunnen degenen onder hen met een laag inkomen zich toch een auto veroorloven. Een andere verklaring is dat mensen die in inkomen terugvallen niet zo snel hun auto wegdoen. Mogelijk is dit een indicatie voor de noodzaak van het hebben van een auto.

Even goed hebben zeven op de tien laagste inkomens geen auto. Voor hen is er een risico dat zij in hun mobiliteit worden beperkt en niet meer volwaardig mee kunnen doen aan de samenleving. Dit risico is er vooral voor huishoudens met weinig inkomen, ouderen en mensen met een mobiele beperking vanwege een lichamelijke of geestelijke handicap. Het probleem is evenwel nog gering dankzij het gebruik van de fiets, het goede openbaar-vervoernetwerk en de goede bereikbaarheid van bedrijven en voorzieningen in de steden. Pas als bijvoorbeeld winkels en andere voorzieningen verplaatst worden naar de randen van de steden en alleen nog met de auto bereikbaar zijn, hebben deze groepen met een kwetsbare mobiliteit een heus probleem.

4

Arbeid
en sociale
zekerheid

4. Arbeid en sociale zekerheid

Arbeidsmarkt in tweede helft van 2011 verslechterd

In 2011 nam het aantal banen licht toe. De werkloosheid en het aantal vacatures waren in de eerste helft van het jaar vrijwel even groot als in 2010. In het tweede halfjaar trad echter een verslechtering op: de werkloosheid nam toe en het aantal vacatures daalde. Ook het beroep op de bijstand nam in 2011 toe.

Bescheiden banengroei

Het aantal banen lag in 2011 op 9,2 miljoen. Het gaat om 7,9 miljoen banen van werknemers en 1,3 miljoen banen van zelfstandigen. Gemiddeld over 2011 waren er 30 duizend banen meer dan een jaar eerder. Het totaal aantal banen was echter nog altijd 59 duizend lager dan in 2008.

Cao-loonstijging onder inflatie

De stijging van de cao-lonen was in 2011 gematigd. Net als in 2010 zijn de cao-lonen met gemiddeld 1,3 procent gestegen. De stijging was een stuk minder dan de inflatie. De gemiddelde prijsstijging kwam vorig jaar op 2,3 procent uit. Gedurende 2011 is de cao-loonstijging iets opgelopen.

Medio 2011 omslag in ontwikkeling werkloosheid

Zowel in 2010 als in 2011 was gemiddeld 5,4 procent van de beroepsbevolking werkloos. In 2010 daalde de werkloosheid, maar deze trend heeft zich in 2011 niet voortgezet. In de eerste helft van 2011 veranderde de werkloosheid nauwelijks. In de tweede helft van 2011 nam het aantal werklozen echter weer toe.

Lichte groei van bijstand

Eind 2011 werden er 316 duizend bijstandsuitkeringen verstrekt aan thuiswonenden tot 65 jaar. Dat zijn er 9 duizend meer dan een jaar eerder. In 2010 was de stijging van het aantal bijstandsuitkeringen met 26 duizend een stuk groter. Sinds begin 2009 is het aantal bijstandsuitkeringen bijna voortdurend toegenomen.

4.1 Werkgelegenheid, 2011* (1 000 personen)

	Totaal	Werknemers	Zelfstandigen
Werkzame personen totaal	8 670	7 488	1 182
Landbouw, bosbouw en visserij	213	102	111
Nijverheid (geen bouw) en energie	907	863	44
Bouwnijverheid	476	367	109
Handel, vervoer en horeca	2 168	1 921	246
Informatie en communicatie	262	231	31
Financiële dienstverlening	260	252	8
Verhuur en handel van onroerend goed	75	67	8
Zakelijke dienstverlening	1 379	1 222	157
Overheid en zorg	2 318	2 227	91
Cultuur, recreatie, overige diensten	612	235	376

4.2 Banen van werknemers (x 1 000)

	2005	2009*	2010*	2011*
Totaal	7 497	7 905	7 870	7 910
Landbouw, bosbouw en visserij	115	110	109	109
Nijverheid (geen bouw) en energie	921	906	884	876
Bouwnijverheid	394	393	381	372
Handel, vervoer en horeca	1 890	1 992	1 988	2 019
Informatie en communicatie	228	247	240	242
Financiële dienstverlening	276	278	264	259
Verhuur en handel van onroerend goed	68	74	71	70
Zakelijke dienstverlening	1 196	1 337	1 300	1 315
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	525	527	535	523
Onderwijs	477	509	513	512
Gezondheids- en welzijnszorg	1 151	1 259	1 311	1 341
Cultuur, recreatie, overige diensten	256	273	274	270
Mannen	4 116	4 273	4 218	4 227
Vrouwen	3 381	3 633	3 652	3 683

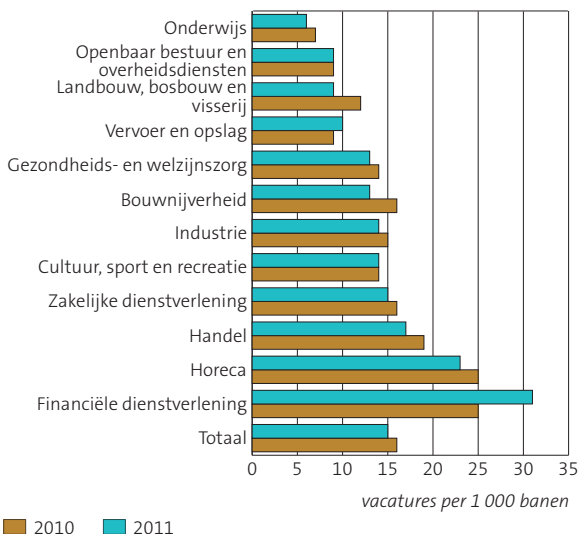
4.3 Banen van werknemers, 2011* (x 1 000)

	Totaal	Mannen	Vrouwen
Totaal	7 910	4 227	3 683
Landbouw, bosbouw en visserij	109	72	37
Nijverheid (geen bouw) en energie	876	678	198
Bouwnijverheid	372	332	40
Handel, vervoer en horeca	2 019	1 165	855
Informatie en communicatie	242	174	68
Financiële dienstverlening	259	143	116
Verhuur en handel van onroerend goed	70	37	33
Zakelijke dienstverlening	1 315	751	564
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	523	326	197
Onderwijs	512	207	306
Gezondheids- en welzijnszorg	1 341	226	1 115
Cultuur, recreatie, overige diensten	270	116	154

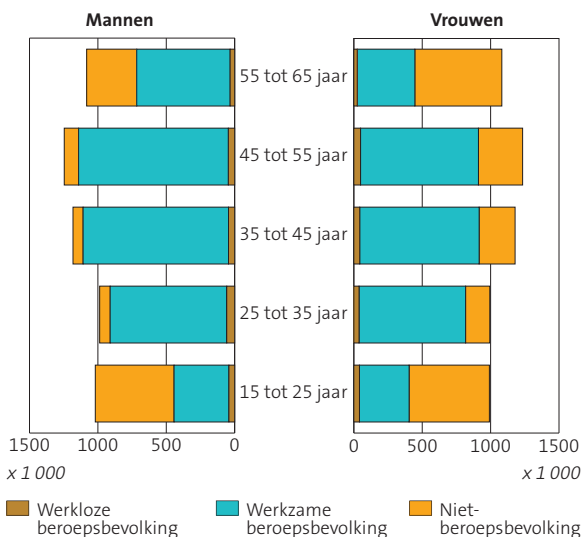
4.4 Vacatures (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
Openstaande vacatures				
Totaal	150,2	143,4	121,6	132,5
Landbouw, bosbouw en visserij	2,9	1,7	1,2	1,3
Nijverheid (geen bouw) en energie	13,1	10,6	11,5	15,4
Bouwnijverheid	9,9	7,6	5,7	6,0
Horeca	5,9	3,9	3,7	8,7
Handel	24,6	21,4	22,9	25,1
Vervoer en communicatie	10,0	8,1	7,8	8,9
Financiële dienstverlening	7,2	8,3	5,8	7,9
Zakelijke dienstverlening	31,4	24,4	19,8	21,9
Openbaar bestuur	7,4	16,5	6,8	4,7
Onderwijs	5,3	4,8	3,8	3,4
Gezondheids- en welzijnszorg	15,6	22,2	19,0	18,7
Cultuur, recreatie, overige diensten	5,9	5,9	5,1	5,2
Bedrijfsgrootte				
1 tot 10 werknemers	53,7	33,3	26,1	28,4
10 tot 100 werknemers	42,8	35,7	30,0	32,7
100 en meer werknemers	53,7	74,4	65,5	71,5
Ontstane en vervulde vacatures				
Ontstane vacatures	867	725	743	766
Vervulde vacatures	830	794	737	774

4.5 Vacaturegraad naar bedrijfstak, 31 december

4.6 Arbeidspositie bevolking, 2011

4.7 Banen van werknemers, 2010* (jaarmutatatie)

- Minder dan -1%
- 1 tot 1%
- 1 tot 3%
- 3% of meer

Werkzame personen, 2011

Werknemers

Zelfstandigen

 = 1 miljoen

4.8 Beroepsbevolking, 15 tot 65 jaar (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
Beroepsbevolking	7 455	7 846	7 817	7 811
mannen	4 306	4 397	4 337	4 319
vrouwen	3 149	3 449	3 480	3 492
15 tot 25 jaar	855	902	856	847
25 tot 35 jaar	1 829	1 749	1 738	1 727
35 tot 45 jaar	2 158	2 150	2 094	2 024
45 tot 55 jaar	1 799	1 983	2 024	2 052
55 tot 65 jaar	814	1 063	1 104	1 162
Werkzame beroepsbevolking	6 973	7 469	7 391	7 392
mannen	4 069	4 200	4 119	4 095
vrouwen	2 904	3 269	3 272	3 297
15 tot 25 jaar	747	802	756	764
25 tot 35 jaar	1 721	1 670	1 650	1 631
35 tot 45 jaar	2 031	2 069	2 000	1 936
45 tot 55 jaar	1 705	1 912	1 934	1 957
55 tot 65 jaar	769	1 015	1 050	1 104
Werkloze beroepsbevolking	482	377	426	419
mannen	236	197	218	224
vrouwen	245	180	208	195
15 tot 25 jaar	108	99	100	83
25 tot 35 jaar	108	79	87	96
35 tot 45 jaar	127	80	93	88
45 tot 55 jaar	94	71	91	94
55 tot 65 jaar	45	48	54	58

Netto arbeidsparticipatie, 2011

74,2%

Mannen

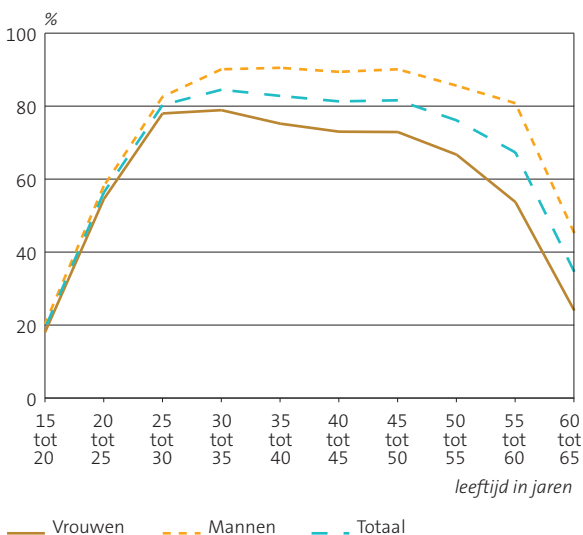
60,2%

Vrouwen

4.9 Netto arbeidsparticipatie (% van de bevolking)

	2005	2009	2010	2011
Totaal	63,7	67,8	67,1	67,2
Mannen	73,8	75,9	74,4	74,2
Vrouwen	53,5	59,7	59,7	60,2
15 tot 25 jaar	38,6	40,2	37,7	38,0
25 tot 35 jaar	80,5	84,3	83,5	82,4
35 tot 45 jaar	77,9	83,3	82,6	82,0
45 tot 55 jaar	73,8	78,7	78,7	79,0
55 tot 65 jaar	39,4	47,9	48,7	51,0
Autochtonen	65,8	69,9	69,4	69,6
Westerse allochtonen	62,6	66,1	64,7	64,9
Niet-westerse allochtonen	49,3	55,2	52,8	53,5
Turken	48,0	54,3	52,1	54,4
Marokkanen	45,2	50,2	48,4	50,3
Surinamers	58,6	63,4	60,2	61,7
Antillianen/Arubanen	56,4	57,8	57,2	51,7
overig niet-westers	44,8	52,8	50,2	50,4

4.10 Netto arbeidsparticipatie, 2011

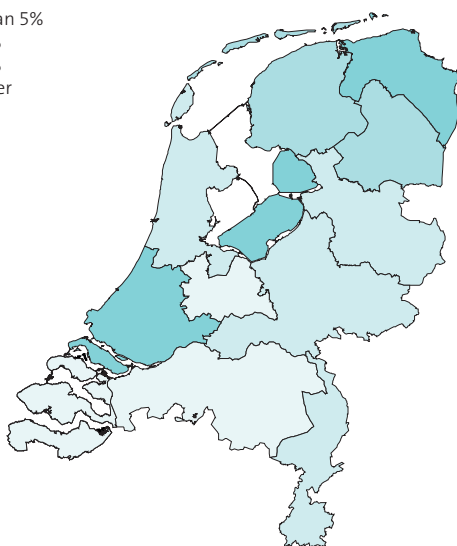

4.11 Werkloosheid (% van de beroepsbevolking)

	2005	2009	2010	2011
Totaal	6,5	4,8	5,4	5,4
Mannen	5,5	4,5	5,0	5,2
Vrouwen	7,8	5,2	6,0	5,6
15 tot 25 jaar	12,6	11,0	11,7	9,8
25 tot 35 jaar	5,9	4,5	5,0	5,5
35 tot 45 jaar	5,9	3,7	4,5	4,4
45 tot 55 jaar	5,2	3,6	4,5	4,6
55 tot 65 jaar	5,5	4,5	4,9	5,0
Autochtonen	5,2	3,9	4,5	4,2
Westerse allochtonen	7,9	6,1	6,5	7,1
Niet-westerse allochtonen	16,4	10,9	12,6	13,1
Turken	14,8	10,0	11,3	11,2
Marokkanen	18,8	12,1	14,6	13,0
Surinamers	13,7	10,0	10,4	10,3
Antillianen/Arubanen	15,7	10,8	12,5	17,4
overig niet-westers	18,4	11,5	13,8	15,1
Basisonderwijs	12,6	9,7	11,0	10,0
Vmbo	8,9	6,8	8,0	7,2
Havo, vwo, mbo	6,1	4,5	5,1	5,2
Hbo, wo bachelor	3,8	3,2	3,6	3,7
Wo master, doctor	5,0	3,4	3,8	4,0

4.12 Werkloosheid, 2011

- Minder dan 5%
- 5 tot 5,5%
- 5,5 tot 6%
- 6% of meer

4.13 Werkenden (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
Totaal	6 973	7 469	7 391	7 392
Autochtonen	5 759	6 074	6 042	6 012
Westerse allochtonen	636	690	675	682
Niet-westerse allochtonen	571	692	661	689
Turken	116	142	136	145
Marokkanen	91	109	104	111
Surinamers	139	159	150	156
Antillianen/Arubanen	51	55	55	51
overig niet-westers	173	227	216	227
Basisonderwijs	340	347	337	361
Vmbo	1 314	1 347	1 277	1 309
Havo, vwo, mbo	3 073	3 212	3 147	3 130
Hbo, wo bachelor	1 364	1 592	1 638	1 639
Wo master, doctor	815	906	923	885
Beroepsniveau				
Elementair	506	526	515	509
Lager	1 717	1 725	1 666	1 673
Middelbaar	2 673	2 806	2 732	2 720
Hoger	1 478	1 619	1 652	1 673
Wetenschappelijk	549	693	719	709
Werknemers	6 040	6 430	6 341	6 315
vaste arbeidsrelatie	5 542	5 851	5 743	5 709
flexibele arbeidsrelatie	498	579	598	606
Zelfstandigen	933	1 039	1 049	1 077
12 tot 20 uur per week	702	721	713	710
20 tot 35 uur per week	1 908	2 244	2 281	2 313
35 uur en meer	4 363	4 504	4 397	4 369
Regelmatige werktijden	3 132	3 185	2 882	2 699
Onregelmatige werktijden	3 840	4 283	4 504	4 688
avondwerk	3 095	3 503	3 654	3 802
nachtwerk	1 145	1 232	1 218	1 194
zaterdag	2 995	3 319	3 445	3 606
zondag	2 020	2 322	2 424	2 515

4.14 Verdiend uurloon van werknemers (euro)

	2006	2009	2010*
Alle werknemers	18,40	20,01	20,39
w.o.			
voltijdwerknemers	19,61	21,36	21,66
Landbouw, bosbouw en visserij	13,42	14,37	14,60
Delfstoffenwinning	30,99	33,57	35,21
Industrie	18,24	19,80	20,21
Energie- en waterleidingbedrijven	25,12	26,96	27,35
Bouwnijverheid	18,97	21,00	21,31
Handel	15,44	16,99	17,39
Horeca	11,70	12,47	12,67
Vervoer, informatie en communicatie	17,74	18,65	19,01
Financiële dienstverlening	25,24	27,44	28,14
Zakelijke dienstverlening	18,73	19,54	19,72
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	21,08	22,93	23,09
Onderwijs	21,86	23,43	24,02
Gezondheids- en welzijnszorg	18,26	19,58	20,15
Cultuur, recreatie, overige diensten	17,62	18,83	18,84
15 tot 20 jaar	5,71	6,06	6,08
20 tot 25 jaar	10,59	11,55	11,60
25 tot 30 jaar	14,50	15,84	15,97
30 tot 35 jaar	17,59	19,06	19,26
35 tot 40 jaar	19,69	21,43	21,79
40 tot 45 jaar	20,79	22,58	23,04
45 tot 50 jaar	21,52	23,17	23,60
50 tot 55 jaar	22,08	23,64	24,07
55 tot 60 jaar	22,52	24,13	24,41
60 tot 65 jaar	22,43	24,09	24,30
65 tot 75 jaar	16,31	19,14	19,72

4.15 Gemiddeld verdiend jaarloon per baan (1 000 euro)

	2006	2009	2010
Alle werknemers	28,3	30,7	31,0
w.o.			
voltijdwerknemers	40,4	44,1	44,5
Landbouw, bosbouw en visserij	17,9	20,3	19,8
Delfstoffenwinning	67,3	73,3	76,9
Industrie	34,6	37,3	37,7
Energie- en waterleidingbedrijven	47,4	52,7	54,0
Bouwnijverheid	34,4	38,4	38,8
Handel	22,7	24,4	24,7
Horeca	11,6	12,2	12,4
Vervoer, informatie en communicatie	31,7	33,6	33,2
Financiële dienstverlening	48,7	52,4	53,9
Zakelijke dienstverlening	28,2	31,1	29,0
Openbaar bestuur en overheidsdiensten		41,4	42,1
Onderwijs	31,2	34,3	34,3
Gezondheids- en welzijnszorg	22,6	24,8	24,8
Cultuur, recreatie, overige diensten	23,9	25,5	23,9

4.16 Cao-lonen van werknemers (jaarmutatatie in %)

	2005	2010	2011
Bruto uurloon (incl. bijzondere beloningen)	0,7	1,3	1,3
Particuliere bedrijven	0,7	1,0	1,4
Gesubsidieerde sector	0,9	2,0	1,5
Overheid	0,4	1,6	0,2
Landbouw, bosbouw en visserij	0,3	0,8	1,4
Delfstoffenwinning	.	.	.
Industrie	0,9	1,3	1,3
Energie- en waterleidingbedrijven	0,8	0,9	1,3
Bouwnijverheid	1,3	1,3	0,7
Handel	0,4	0,7	1,4
Horeca	0,0	1,0	1,2
Vervoer, informatie en communicatie	0,5	1,0	1,9
Financiële dienstverlening	0,9	1,1	1,0
Zakelijke dienstverlening	1,0	1,0	1,5
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	0,4	2,0	.
Onderwijs	0,4	0,9	-0,1
Gezondheids- en welzijnszorg	0,7	2,3	1,6
Cultuur, recreatie, overige diensten	0,9	1,1	1,4

4.17 Contractuele loonkosten per uur (jaarmutatatie in %)

	2005	2010	2011*
Totaal	1,2	1,5	1,7
Particuliere bedrijven	1,0	1,3	1,9
Gesubsidieerde sector	1,6	2,5	1,6
Overheid	1,4	1,7	0,5
Landbouw, bosbouw en visserij	0,2	1,1	1,8
Delfstoffenwinning	.	.	.
Industrie	1,4	1,4	1,6
Energie- en waterleidingbedrijven	2,3	1,5	1,6
Bouwnijverheid	1,2	1,9	1,5
Handel	0,8	1,2	1,8
Horeca	0,4	1,7	1,2
Vervoer, informatie en communicatie	1,2	1,6	1,8
Financiële dienstverlening	0,7	0,2	1,5
Zakelijke dienstverlening	1,2	1,3	2,4
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	1,5	2,0	.
Onderwijs	1,4	1,1	0,2
Gezondheids- en welzijnzorg	1,5	2,8	1,8
Cultuur, recreatie, overige diensten	1,3	1,5	1,8

4.18 Personen met een uitkering, juni 2011 (x 1 000)

	Totaal personen met een uitkering	Personen met een WW- uitkering	Personen met een bijstands- uitkering	Personen met een arbeids- on- geschikt- heids- uitkering
Totaal (incl. onbekend)	1 470	245	450	797
Mannen	720	133	193	403
Vrouwen	726	110	257	373
15 tot 25 jaar	96	8	27	62
25 tot 35 jaar	190	38	78	75
35 tot 45 jaar	268	60	96	117
45 tot 55 jaar	365	74	103	196
55 tot 65 jaar	479	62	99	327
Autochtoon	964	177	188	615
Allochtoon	482	66	262	161
w.v.				
Westers allochtoon	147	28	52	69
Niet-westers allochtoon	335	38	209	93

4.19 Uitkeringen, 31 december (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
Arbeidsongeschiktheid	899	834	832	825
Wajong	147	192	205	216
WAO	700	525	486	444
WAZ	52	35	30	26
IVA		20	28	36
WGA		63	82	102
Werkloosheid (WW)	305	270	264	270
Bijstand	355	317	345	356
IOAW	11	8	10	10
IOAZ	2	1	1	1
AKW	1 923	1 933	1 932	.
ANW	138	106	98	.
AOW	2 554	2 813	2 881	.

4.20 Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, 31 december (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011*
Totaal arbeidsongeschiktheid	899	834	832	825
Wajong	147	192	205	216
WAO	700	525	486	444
WAZ	52	35	30	26
IVA		20	28	36
WGA		63	82	102
Mannen	494	446	439	431
Vrouwen	405	388	393	393
15 tot 25 jaar	36	55	63	66
25 tot 35 jaar	74	72	78	82
35 tot 45 jaar	154	126	125	124
45 tot 55 jaar	251	213	211	210
55 tot 65 jaar	384	363	354	342
Volledig arbeidsongeschikt	641	637	641	638
Gedeeltelijk arbeidsongeschikt	258	196	190	186

4.21 WW-uitkeringen, 31 december (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
Totaal	305	270	264	270
Mannen	168	157	151	149
Vrouwen	138	113	113	120
15 tot 25 jaar	13	13	9	10
25 tot 35 jaar	50	50	41	44
35 tot 45 jaar	83	73	68	65
45 tot 55 jaar	80	73	80	80
55 tot 65 jaar	80	62	65	71
Noord-Nederland	39	33	32	32
Oost-Nederland	64	57	55	56
West-Nederland	123	110	111	116
Zuid-Nederland	77	67	63	63

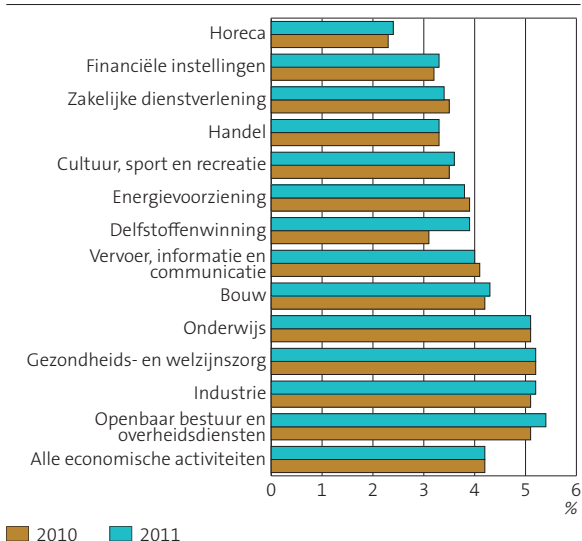
4.22 Bijstandsuitkeringen, 31 december (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011*
Totaal	355	317	345	356
Mannen	153	138	154	160
Vrouwen	202	178	191	196
15 tot 25 jaar	27	18	23	22
25 tot 35 jaar	69	51	60	63
35 tot 45 jaar	89	71	75	76
45 tot 55 jaar	76	75	81	85
55 tot 65 jaar	66	66	69	70
65 jaar en ouder	27	36	38	41
Alleenstaande	204	193	214	222
Alleenstaande ouder	89	71	77	79
(Echt)paar	61	52	53	54
Overig	1	1	1	1
Korter dan 1 jaar	69	70	91	78
1 jaar en langer	286	246	254	278

4.23 Uitkeringen naar regio, 31 december 2011 (x 1 000)

	Bijstand*	WAO*	WIA*	WW
Totaal (incl. buitenland en onbekend)	356	444	138	270
Provincies				
Groningen	17	15	4	10
Friesland	14	14	3	13
Drenthe	9	14	4	9
Overijssel	21	30	8	18
Flevoland	9	11	4	8
Gelderland	33	49	15	30
Utrecht	19	30	9	17
Noord-Holland	67	80	24	40
Zuid-Holland	99	75	25	54
Zeeland	6	9	3	5
Noord-Brabant	38	63	21	43
Limburg	24	38	13	20
w.o.				
Amsterdam	41	24	7	14
Rotterdam	38	14	5	12
's-Gravenhage	22	14	5	9
Utrecht	8	8	3	5

4.24 Ziekteverzuim werknemers

4.25 Algemene ouderdomswet, 31 december (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011 sept.
Totaal	2 554	2 812	2 881	2 986
Volledig Gekort	2 166 387	2 323 490	2 365 516	2 446 540
Nederland Buitenland	2 330 223	2 538 275	2 594 287	2 689 297
Mannen Vrouwen	1 102 1 451	1 248 1 565	1 286 1 596	1 341 1 645
65 tot 75 jaar 75 tot 85 jaar 85 tot 95 jaar 95 jaar en ouder	1 420 867 250 16	1 565 931 298 20	1 602 950 309 20	1 680 969 317 21
Gehuwd Niet-gehuwd	1 517 1 036	1 726 1 087	1 780 1 102	1 861 1 125
Autochtonen Allochtonen	. .	2 248 329	2 295 343	2 379 358

5

Bedrijven

5. Bedrijven

Opnieuw meer bedrijven

Op 1 januari 2012 waren er in ons land ongeveer 1,3 miljoen bedrijven (inclusief zelfstandige ondernemers), 6 procent meer dan in 2011. De stijging van het aantal bedrijven is vooral te danken aan de groei in het midden- en kleinbedrijf (MKB). Het aantal zelfstandige ondernemers stijgt sneller dan het aantal kleine bv's en andere rechtspersonen.

De landbouw is de enige branche waar het aantal bedrijven daalt. Ook is de landbouw de enige branche waarin het aantal bedrijven in het MKB is gedaald. De dalende tendens in de landbouw is al jaren te zien. In alle andere branches neemt het aantal bedrijven toe.

In het grootbedrijf stabiliseert in de meeste branches het aantal bedrijven of daalt licht. De enige sectoren in het grootbedrijf met een stijgend aantal bedrijven zijn de horeca, de informatiesector, de zakelijke dienstverlening, de overheid en de zorgsector.

De branches die het sterkst groeien zijn de zakelijke dienstverlening, de financiële sector, de informatiesector en de culturele sector. Ook hier is dit vooral een toename van het aantal midden- en kleinbedrijven. De stijging is de afgelopen jaren al ingezet en zette het laatste jaar stevig door.

5.1 Bedrijven naar economische activiteit, 1 januari

	2010	2011	2012
Totaal	1 124 353	1 170 037	1 247 360
Landbouw	64 396	62 676	60 984
Bosbouw	502	509	533
Visserij	819	852	880
Winning van aardolie en aardgas	45	43	33
Delfstoffenwinning (geen olie en gas)	146	150	144
Dienstverlening delfstoffenwinning	116	116	144
Voedingsmiddelen- industrie	4 357	4 288	4 540
Drankenindustrie	183	189	208
Tabaksindustrie	17	18	20
Textielindustrie	1 641	1 693	1 824
Kledingindustrie	1 641	1 627	1 677
Leer- en schoenenindustrie	353	361	380
Houtindustrie	2 172	2 188	2 252
Papierindustrie	369	354	352
Grafische industrie	4 128	4 036	4 110
Aardolie-industrie	42	36	36
Chemische industrie	798	784	803
Farmaceutische industrie	180	179	184
Rubber- en kunststofproductindustrie	1 306	1 301	1 317
Bouwmaterialenindustrie	1 920	1 912	1 932
Basismetalaalindustrie	354	352	352
Metaalproductenindustrie	9 645	9 678	9 983
Elektrotechnische industrie	1 406	1 454	1 470
Elektrische apparatenindustrie	1 187	1 190	1 173
Machine-industrie	2 968	2 964	2 960
Auto- en aanhangwagenindustrie	778	764	745
Overige transportmiddelen-industrie	1 373	1 390	1 401
Meubelindustrie	6 002	6 047	6 335
Overige industrie	4 021	4 081	4 498
Reparatie en installatie van machines	3 926	4 283	4 902
Energiebedrijven	679	702	769
Waterleidingbedrijven	30	29	24
Afvalwaterinzameling en -behandeling	121	130	139
Afvalbehandeling en recycling	780	788	807
Sanering en overig afvalbeheer	218	222	250
Algemene bouw en projectontwikkeling	48 345	48 930	52 511
Grond-, water- en wegenbouw	5 942	6 107	6 455
Gespecialiseerde bouw	73 344	73 152	75 613
Autohandel en -reparatie	26 949	27 343	28 780
Groothandel en handelsbemiddeling	72 922	73 261	75 200
Detailhandel (niet in auto's)	93 393	95 415	99 089
Vervoer over land	15 143	15 167	15 539
Vervoer over water	4 997	5 006	5 015
Vervoer door de lucht	316	318	320
Opslag, dienstverlening voor vervoer	4 967	5 142	5 462
Post en koeriers	4 459	4 602	5 147

5.1 Bedrijven naar economische activiteit, 1 januari (slot)

	2010	2011	2012
Logiesverstrekking	7 155	7 428	7 898
Restaurants en cafés	37 191	37 170	38 816
Uitgeverijen	3 201	3 202	3 322
Film- en tv-productie; geluidsopname	9 126	9 721	10 737
Radio- en televisieomroepen	321	318	314
Telecommunicatie	1 274	1 275	1 279
IT-dienstverlening	33 688	36 256	39 902
Diensten op het gebied van informatie	5 323	6 243	7 236
Bankwezen	54 547	57 445	61 024
Verzekeraars en pensioenfondsen	461	508	530
Overige financiële dienstverlening	13 637	13 919	14 407
Verhuur en handel van onroerend goed	29 858	30 583	31 689
Juridische diensten en administratie	36 201	38 382	40 696
Holdings en managementadviesbureaus	72 351	78 098	87 488
Architecten-, ingenieursbureaus e.d.	30 008	31 756	33 666
Research	2 669	2 865	2 976
Reclamewezen en marktonderzoek	29 207	30 710	32 396
Design, fotografie, vertaalbureaus	29 715	33 151	38 923
Veterinaire dienstverlening	1 773	1 838	1 965
Verhuur van roerende goederen	7 560	7 878	8 097
Uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling	10 500	10 648	11 148
Reisbureaus, reisorganisatie en toeristische info	3 266	3 667	3 917
Beveiligings- en opsporingsdiensten	2 116	2 196	2 361
Schoonmaakbedrijven, hoveniers e.d.	16 927	18 240	19 681
Overige zakelijke dienstverlening	5 012	5 508	6 185
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	780	794	797
Onderwijs	31 235	35 353	40 848
Gezondheidszorg	40 811	44 786	49 837
Verpleging en zorg met overnachting	1 258	1 337	1 456
Welzijnszorg zonder overnachting	9 772	10 543	11 659
Kunst	40 655	45 575	50 798
Bibliotheken, musea en natuurbehoud	2 503	2 541	2 619
Loterijen en kansspelen	516	485	478
Sport en recreatie	15 356	15 874	17 072
Ideële, belangen-, hobbyverenigingen	12 570	12 682	13 143
Reparatie van consumentenartikelen	7 141	7 282	7 722
Overige persoonlijke dienstverlening	49 647	52 445	56 986

5.2 Bedrijven naar grootte, 1 januari 2012

	Totaal	Groot- bedrijf	Midden- en klein- bedrijf	
			<i>abs.</i>	%
Totaal	1 247 360	66 190	1 181 170	95
Landbouw	62 397	2 187	60 210	96
Industrie, delven en energie	55 764	9 241	46 523	83
Bouw	134 579	6 303	128 276	95
Handel	203 069	14 704	188 365	93
Vervoer	31 483	3 630	27 853	88
Horeca	46 714	3 820	42 894	92
Informatie en communicatie	62 790	2 583	60 207	96
Financieel en onroerend goed	107 650	1 992	105 658	98
Zakelijke dienstverlening	289 499	11 257	278 242	96
Overheid, onderwijs en zorg	104 597	7 376	97 221	93
Cultuur en ov. dienstverlening	148 818	3 097	145 721	98

5.3 Investerings in materiële vaste activa (*mln euro*)

	2005	2009	2010*
Delfstoffenwinning	1 053	1 474	1 098
Industrie	6 697	7 319	6 042
Energie- en waterleidingbedrijven	1 486	1 907	3 369
Bouwnijverheid	1 403	2 031	1 793
Handel en reparatie	5 390	4 992	.
detailhandel (incl. reparatie)	2 047	1 776	.
groothandel en handelsbemiddeling	2 489	2 653	.
autohandel, -reparatie	854	562	.
Horeca	665	795	.
Vervoer, opslag en communicatie	6 423	7 613	.
Verhuur en zakelijke dienstverlening	11 430	14 398	.

5.4 Balans en resultaten niet-financiële ondernemingen

	2005	2009	2010*
Balanstotaal (mld euro)	926,9	1 247,4	1 327,8
Omzet	896,7	1 016,3	1 097,5
Nettoresultaat	82,4	56,1	76,8
Balans (% van het balanstotaal)			
Activa			
vaste activa			
(im)materieel	25,9	26,8	25,4
financieel	31,0	36,0	35,6
vlottende activa			
voorraden	7,3	6,5	6,9
vorderingen	27,6	22,5	24,2
liquide middelen	8,1	8,2	7,9
Passiva			
eigen vermogen			
vreemd vermogen	40,1	42,6	43,1
op lange termijn	29,8	30,9	29,2
op korte termijn	30,1	26,5	27,8
Winst- en verliesrekening (% van de omzet)			
Omzet	100	100,0	100,0
Kosten (-)	74,4	75,3	75,7
<i>Toegevoegde waarde</i>	25,6	24,7	24,3
Afschrijvingen (-)	3,3	3,4	3,3
Lonen (-)	15,3	16,4	15,7
<i>Bedrijfsresultaat</i>	7,0	4,8	5,2
Resultaat deelnemingen	4,8	3,1	4,0
Resultaat rentebaten en -lasten (-)	-0,7	-1,4	-1,3
Overige resultaten	0,2	0,2	0,2
<i>Resultaat voor belastingen</i>	11,3	6,6	8,2
Belastingen (-)	2,0	1,1	1,1
Aandeel van derden (-)	0,1	0,1	0,1
<i>Nettoresultaat</i>	9,2	5,5	7,0
Winstverdeling (% van netto resultaat)			
Winstuitkeringen	52,9	83,5	62,6
Winstinhouningen	47,1	16,5	37,4

5.5 Research and development, 2010*

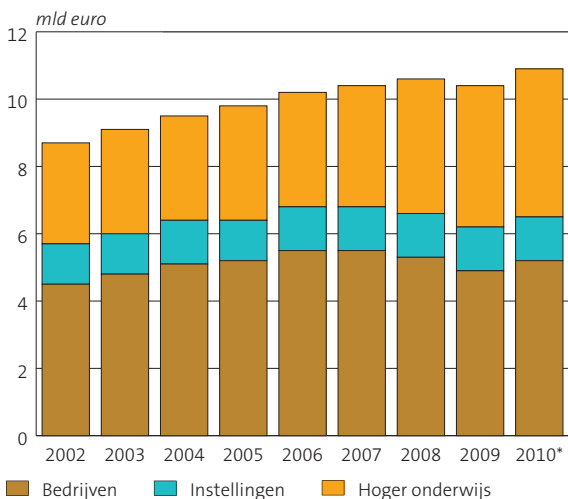
	Uitgaven	Personeel
	<i>mld euro</i>	<i>arbeidsjaren</i>
Totaal R&D-uitgaven	10 892	100 500
w.v.		
bedrijven	5 218	54 100
instellingen	1 279	11 400
hoger onderwijsinstellingen	4 395	35 000

Research and development

In 2010 bedroegen de uitgaven aan Research and Development (R&D) in totaal ruim 10 miljard euro, waarvan bijna de helft voor rekening van het bedrijfsleven kwam. Vanaf 2008 vindt een verschuiving plaats. Het aandeel van het bedrijfsleven in de R&D-uitgaven daalt geleidelijk, terwijl dat van het hoger onderwijs toeneemt.

De totale uitgaven aan R&D stijgen geleidelijk, behalve in het crisisjaar 2009. De R&D-uitgaven van het bedrijfsleven daalden in 2008 en 2009, maar deze achteruitgang werd (gedeeltelijk) gecompenseerd door hogere uitgaven in het hoger onderwijs.

5.6 R&D-uitgaven naar type uitvoerder

5.7 Bedrijven (10 en meer werkzame personen) met een website (%)

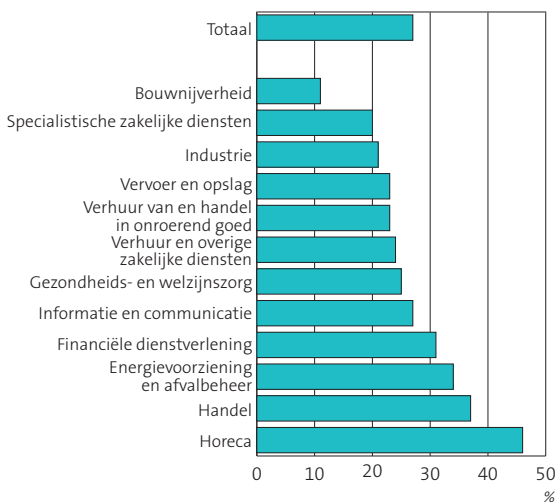
	2005	2009	2010
Totaal	82	82	83
Bedrijfsgrootte			
10 tot 20 werkzame pers.	77	77	78
20 tot 50 werkzame pers.	86	84	82
50 tot 100 werkzame pers.	89	88	91
100 tot 250 werkzame pers.	93	93	93
250 tot 500 werkzame pers.	93	95	96
500 en meer werkzame pers.	96	98	98

Websites van bedrijven zijn vooral digitale etalages

In 2010 had 83 procent van alle bedrijven een website. Tussen 2005 en 2010 lijkt er een verzadiging te zijn opgetreden; het percentage is nog maar weinig toegenomen. De grootste bedrijven hebben vrijwel allemaal een plek op het internet, en ook bij kleinere bedrijven is dit aandeel groot. Van de bedrijven met minder dan 50 personen heeft ongeveer 80 procent een website.

Bij 27 procent van alle bedrijven kunnen klanten ook online boeken of bestellen. In de horeca wordt deze vorm van e-commerce het meest gebruikt (47 procent van de bedrijven), gevolgd door de handel.

5.8 Bedrijven waar online kan worden besteld, per bedrijfstak, 2010¹⁾

¹⁾ Bedrijven met tien of meer werkzame personen

6

Bevolking

6. Bevolking

Minder geboorten, evenveel sterfgevallen

In 2011 werden 179 duizend kinderen geboren. Dat zijn er 5 duizend minder dan het jaar ervoor. Deze daling hangt deels samen met de economische ontwikkelingen, deels met een daling van het aantal vrouwen in de vruchtbare leeftijd.

Ondanks de toename van het aantal ouderen is het aantal sterfgevallen met 136 duizend vrijwel even hoog als in 2010. Het saldo van geboorte en sterfte kwam in 2011 met 44 duizend iets lager uit dan in 2010.

Lichte stijging aantal verhuisde personen in 2011

In 2011 zijn bijna 1,5 miljoen personen verhuisd. Dat is een lichte stijging ten opzichte van het jaar ervoor. Daarmee lijkt een einde te zijn gekomen aan de medio 2006 ingezette jaar-op-jaardaling van het aantal verhuisde personen. In 2011 verhuisden 870 duizend personen binnen hun gemeente en vertrokken 593 duizend personen naar een andere gemeente.

Groei immigratie vooral uit EU-landen

In 2011 bedroeg de immigratie 160 duizend personen. De stijging met 6 duizend ten opzichte van 2010 is vrijwel volledig toe te schrijven aan immigranten geboren in een van de landen van de Europese Unie. Met 64 duizend immigranten kwamen vier op de tien immigranten uit een van de 26 EU-landen. De immigratie vanuit Afrika nam in 2011 af, terwijl het aantal immigranten uit Azië licht is toegenomen.

6.1 Kerncijfers bevolking, 1 januari (x 1 000)

	2005	2010	2011	2012*
Totaal	16 306	16 575	16 656	16 730
Mannen	8 066	8 203	8 243	8 283
Vrouwen	8 240	8 372	8 412	8 447
Ongehuwd	7 450	7 702	7 773	7 841
Gehuwd	7 003	6 875	6 865	6 851
Verweduwd	877	867	866	866
Gescheiden	976	1 131	1 151	1 172
Jonger dan 20 jaar	3 988	3 928	3 914	3 895
20 tot 40 jaar	4 468	4 193	4 163	4 142
40 tot 65 jaar	5 561	5 916	5 984	5 977
65 tot 80 jaar	1 715	1 890	1 927	2 030
80 jaar en ouder	574	648	668	686

6.2 Leeftijd en demografische druk, 1 januari (%)

	2005	2010	2011	2012*
Leeftijd				
jonger dan 20 jaar	24,5	23,7	23,5	23,3
20 tot 40 jaar	27,4	25,3	25,0	24,8
40 tot 65 jaar	34,1	35,7	35,9	35,7
65 tot 80 jaar	10,5	11,4	11,6	12,1
80 jaar en ouder	3,5	3,9	4,0	4,1
Demografische druk (totaal)	62,6	64,0	64,1	65,3
groene druk	39,8	38,9	38,6	38,5
grijze druk	22,8	25,1	25,6	26,8
Inwoners per km ² land (<i>abs.</i>)	483	491	494	496

6.3 Bevolkingsomvang en bevolkingsgroei (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011*
Bevolking op 1 januari	16 306	16 486	16 575	16 656
geboorte	188	185	184	179
sterfte	136	134	136	136
immigratie	92	146	154	160
emigratie	120	112	121	134
saldo overige correcties	5	4	-1	-30
Totale groei	29	89	81	70
Bevolking op 31 december	16 334	16 575	16 656	16 730
Bevolkingsgroei (per 1 000 inwoners)	1,8	5,4	4,9	4,2

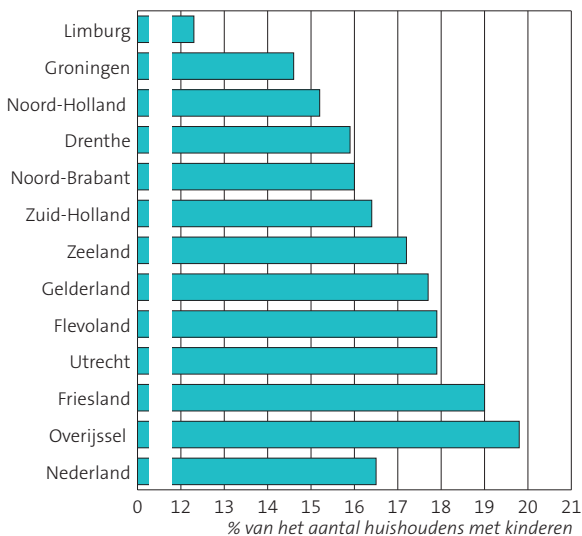
6.4 Bevolking naar herkomstgroepering, 1 januari (x 1 000)

	2005	2010	2011	2012*
Totaal	16 306	16 575	16 656	16 730
Autochtonen	13 183	13 215	13 229	13 236
Allochtonen	3 123	3 360	3 427	3 494
1e generatie	1 607	1 700	1 735	1 772
westers	582	644	666	.
w.o.				
EU-landen	311	389	410	.
Indonesië	131	119	117	.
niet-westers	1 024	1 055	1 069	.
w.o.				
Marokko	168	167	168	.
Ned. Antillen en Aruba	82	81	82	.
Suriname	188	185	184	.
Turkije	196	196	197	.
2e generatie	1 516	1 660	1 692	1 722
westers	841	857	862	.
w.o.				
EU-landen	501	509	511	.
Indonesië	265	263	263	.
niet-westers	675	803	830	.
w.o.				
Marokko	147	182	188	.
Ned. Antillen en Aruba	48	57	59	.
Suriname	141	157	160	.
Turkije	163	188	192	.

6.5 Huishoudens naar type, 1 januari (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
Totaal	7 091	7 313	7 386	7 473
Eenpersoonshuishouden	2 449	2 619	2 670	2 762
Meerpersoonshuishouden	4 642	4 693	4 717	4 711
samenwonend paar zonder kind(eren)	2 062	2 115	2 127	2 120
niet-gehuwd	499	505	506	491
gehuwd	1 564	1 609	1 622	1 628
samenwonend paar met kind(eren)	2 087	2 051	2 049	2 047
niet-gehuwd	249	315	331	346
gehuwd	1 839	1 737	1 718	1 701
eenouderhuishouden	444	475	486	500
overig	48	52	54	44

6.6 Huishoudens met drie of meer kinderen, 1 januari 2011

6.7 Particuliere huishoudens naar grootte, 1 januari (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
Totaal	7 091	7 313	7 386	7 473
1 persoon	2 449	2 619	2 670	2 762
2 personen	2 318	2 396	2 418	2 420
3 personen	906	901	908	903
4 personen	973	971	971	971
5 personen en meer	445	424	421	418
Gem. huishoudensgrootte (abs.)	2,27	2,23	2,22	2,20

6.8 Levendgeborenen (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011*
Totaal	188	185	184	179
Geslacht				
jongens	96	95	94	.
meisjes	92	90	90	.
Rangnummer uit de moeder				
1e kind	85	85	85	.
2e kind	70	67	66	.
3e kind	24	24	24	.
4e en volgende kind	9	9	9	.
Legitimiteit				
echtelijk	122	105	109	.
niet-echtelijk	66	80	76	.
Levendgeborenen per 1 000 inwoners (abs.)	11,5	11,2	11,1	10,8
Levendgeborenen per 1 000 vrouwen van 15 tot 50 jaar (abs.)	48,0	48,0	48,0	.
Totaal vruchtbaarheidscijfer (abs.)	1,7	1,8	1,8	1,8

6.9 Levendgeborenen naar leeftijd van de moeder (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010
Totaal	187,9	184,6	184,9	184,4
15 tot 20 jaar	2,0	1,9	2,0	1,9
20 tot 25 jaar	16,7	16,3	16,5	16,4
25 tot 30 jaar	48,9	50,7	51,5	51,6
30 tot 35 jaar	73,8	69,1	68,8	69,4
35 tot 40 jaar	40,0	39,5	38,6	37,2
40 tot 45 jaar	6,3	6,8	7,3	7,6
45 jaar en ouder	0,2	0,3	0,3	0,3

6.10 Gemiddelde leeftijd moeder bij geboorte kind

	2005	2008	2009	2010
Totaal	31,1	31,1	31,0	31,0
1e kind	29,4	29,4	29,4	29,4
2e kind	31,8	31,8	31,8	31,7
3e kind	33,3	33,3	33,4	33,3
4e en volgende kind	35,1	35,1	35,1	35,1

6.11 Doodgeborenen naar zwangerschapsduur

	2005	2008	2009	2010
Absoluut				
24 weken en meer	983	774	648	648
28 weken en meer	760	608	499	490
Per 1 000 geborenen				
24 weken en meer	5,2	4,2	3,5	3,5
28 weken en meer	4,0	3,3	2,7	2,7

6.12 Enkel- en meervoudige geboorten (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010
Totaal	185,2	182,0	182,2	181,9
Enkelvoudige geboorten	181,7	178,8	179,0	178,8
Meervoudige geboorten	3,5	3,2	3,2	3,0
tweeling	3,4	3,2	3,2	3,0
twee jongens	1,2	1,0	1,1	1,0
een jongen en een meisje	1,2	1,1	1,1	1,1
twee meisjes	1,1	1,1	1,0	1,0
drie- en meervoudig	0,0	0,0	0,0	0,0

Tweelinggeboorten per 1 000 geboorten, 1950 en 2010

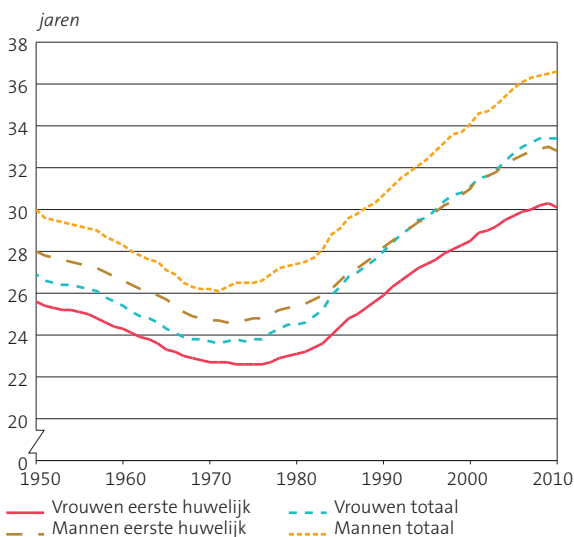
6.13 Allochtone levendgeborenen, geboorteland ouder(s) (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010
Totaal	44,6	44,2	44,4	45,3
Westers	12,1	12,9	13,6	13,8
w.o.				
België	1,2	1,2	1,2	1,2
Duitsland	2,1	2,1	2,2	2,1
Indonesië	0,9	0,8	0,8	0,8
voormalig Joegoslavië	1,1	1,1	1,1	1,1
Verenigd Koninkrijk	1,1	1,0	1,0	0,9
Niet-westers	32,5	31,3	30,9	31,5
w.o.				
Marokko	8,3	7,7	7,4	7,3
Ned. Antillen en Aruba	2,1	2,3	2,2	2,3
Somalië	0,6	0,6	0,7	1,0
Suriname	3,9	3,5	3,4	3,3
Turkije	6,4	5,6	5,2	5,3

6.14 Sterfte

	2005	2009	2010	2011*
Overledenen (x 1 000)	136,4	134,2	136,1	135,5
mannen	66,4	65,4	66,0	65,1
vrouwen	70,0	68,9	70,1	70,4
Zuigelingensterfte (x 1 000)	0,9	0,7	0,7	0,7
Perinatale sterfte (x 1 000)	1,3	0,9	0,9	.
Overledenen per 1 000 inwoners	8,4	8,1	8,2	8,1
Gestandaardiseerde sterfte per 1 000 inwoners	7,2	6,4	6,4	.
mannen	6,9	6,1	5,9	.
vrouwen	7,3	6,6	6,6	.
Zuigelingensterfte per 1 000 levendgeborenen	4,9	3,8	3,8	3,7
Perinatale sterfte per 1 000 geboren	6,9	4,9	4,8	.
Levensverwachting bij de geboorte (jaren)				
mannen	77,2	78,5	78,8	79,0
vrouwen	81,6	82,6	82,7	82,7
Gem. leeftijd bij overlijden				
mannen	73,0	73,7	74,0	.
vrouwen	78,7	79,4	79,6	.

6.15 Gemiddelde leeftijd bij huwelijksluiting

6.16 Huwelijksluiting en partnerschapsregistratie

	2000	2005	2009	2010
Huwelijksluitingen (<i>x 1 000</i>)	88,1	72,3	73,5	75,4
twee mannen		0,6	0,6	0,7
een man en een vrouw	88,1	71,1	72,1	74,0
twee vrouwen		0,6	0,8	0,7
Partnerschapsregistraties (<i>x 1 000</i>)	2,9	11,3	9,5	9,6
twee mannen	0,8	0,3	0,2	0,2
een man en een vrouw	1,3	10,7	9,0	9,1
twee vrouwen	0,8	0,3	0,3	0,3
Huwelijksluitingen per 1 000 inwoners	5,5	4,4	4,4	4,5
Partnerschapsregistraties per 1 000 inwoners	0,2	0,7	0,6	0,6
Gem. leeftijd bij huwelijks- sluiting				
mannen	34,1	35,8	36,5	36,6
vrouwen	31,1	32,7	33,4	33,4

6.17 Huwelijksjubilea (*x 1 000*)

	2005	2009	2010	2011
12,5 jaar	75	65	66	67
25 jaar	60	53	54	55
40 jaar	60	70	70	73
50 jaar	28	34	33	34
60 jaar	3	6	6	7

6.18 Huwelijksontbinding¹⁾ (*x 1 000*)

	2005	2009	2010*
Totaal	88,2	85,7	88,2
Door:			
overlijden man	38,6	37,5	37,8
overlijden vrouw	17,7	17,5	17,9
(echt)scheiding	31,9	30,8	32,5

¹⁾ Vanaf 2010 inclusief partnerschapsontbinding.

6.19 Huwelijksontbinding

	2005	2008	2009	2010*
Huwelijksontbindingen per 1 000 inwoners	5,4	5,3	5,2	5,3
w.o.				
door echtscheiding	2,0	2,0	1,9	2,0
Huwelijksontbindingen door overlijden per 1 000				
echtparen	16,1	15,9	15,9	16,2
mannen	11,0	10,8	10,9	11,0
vrouwen	5,1	5,1	5,1	5,2
Echtscheidingspercentage	33,4	35,2	34,3	36,2
Gem. huwelijksduur bij echtscheiding (<i>jaren</i>)	13,8	14,2	14,3	14,4
Gem. leeftijd bij echtscheiding				
mannen	43,7	44,8	45,2	45,6
vrouwen	40,7	41,8	42,2	42,5
Gem. leeftijd overleden gehuwden				
mannen	73,6	74,3	74,5	74,9
vrouwen	69,9	70,5	70,7	70,9
Gem. leeftijd achterblijvende partner				
mannen	71,7	72,3	72,5	72,9
vrouwen	70,2	70,8	71,0	71,2

6.20 Van echt scheidenden naar leeftijd (*x 1 000*)

	2005	2008	2009	2010
Mannen	29,8	30,2	28,9	30,7
jonger dan 30 jaar	1,4	1,3	1,2	1,3
30 tot 40 jaar	9,0	7,9	7,1	7,1
40 tot 50 jaar	12,1	12,4	11,8	12,5
50 jaar en ouder	7,3	8,6	8,8	9,9
Vrouwen	30,8	31,3	29,8	31,6
jonger dan 30 jaar	3,2	2,9	2,7	2,9
30 tot 40 jaar	11,4	10,2	9,1	9,2
40 tot 50 jaar	11,4	12,2	11,9	12,6
50 jaar en ouder	4,9	6,0	6,1	6,9

Aantal huwelijkssluitingen, 1990 en 2010

1990

2010

 = 10 000 huwelijkssluitingen

6.21 Binnen Nederland verhuisde personen (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011*
Totaal	1 652	1 498	1 462	1 463
Binnen gemeenten	1 009	900	872	870
Tussen gemeenten	642	598	590	593
binnen provincies	384	353	347	347
tussen provincies	258	244	243	246

6.22 Bevolking naar positie in huishouden, 1 januari (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
In particulier huishouden	16 092	16 279	16 366	16 435
thuiswonend kind	4 635	4 580	4 582	4 583
alleenstaand	2 449	2 619	2 670	2 762
samenwonend	8 299	8 331	8 352	8 334
zonder kind(eren)				
niet-gehuwd	997	1 010	1 011	983
gehuwd	3 128	3 219	3 243	3 257
met kind(eren)				
niet-gehuwd	497	629	661	692
gehuwd	3 677	3 473	3 436	3 403
eenouder	444	475	486	500
overig	266	274	276	255
In institutioneel huishouden	213	207	209	221

6.23 Buitenlandse migratie naar geboorteland (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011*
Immigratie	92,3	146,4	154,4	160,3
Werelddelen				
Afrika	9,3	15,8	14,4	11,9
Amerika	12,2	15,8	17,1	17,0
Azië	15,1	23,8	24,1	25,0
Europa	54,7	89,8	97,5	102,3
Oceanië	1,0	1,3	1,4	1,4
Onbekend	–	–	–	2,7
Landen				
w.o.				
Nederland	20,2	28,2	28,4	27,7
Duitsland	5,3	8,3	9,4	9,2
Verenigd Koninkrijk	2,9	4,0	4,0	4,1
EU-landen (excl. Nederland)	26,3	52,0	58,4	64,1
China	3,2	4,8	5,0	5,9
voormalig Joegoslavië	0,9	1,2	1,3	1,4
Marokko	2,4	2,4	2,4	2,5
Ned. Antillen en Aruba	2,4	4,0	4,4	4,3
voormalige Sovjet-Unie	2,8	4,3	6,0	6,2
Suriname	2,2	2,2	2,1	2,0
Turkije	3,4	4,1	4,5	4,0
Emigratie	119,7	111,9	121,4	134,2
Werelddelen				
Afrika	12,3	7,4	8,8	8,9
Amerika	12,7	10,8	11,9	12,9
Azië	13,1	14,8	16,4	17,5
Europa	80,4	77,7	83,0	92,4
Oceanië	1,2	1,2	1,2	1,3
Onbekend	–	–	–	1,1
Landen				
w.o.				
Nederland	53,7	40,0	41,7	46,6
Duitsland	4,4	5,6	6,1	7,3
Verenigd Koninkrijk	3,6	3,4	3,7	3,5
EU-landen (excl. Nederland)	19,3	32,1	34,6	38,6
China	1,8	2,3	2,7	3,2
voormalig Joegoslavië	1,5	0,9	1,2	1,2
Marokko	2,0	1,5	1,5	1,6
Ned. Antillen en Aruba	4,6	2,6	3,0	3,1
voormalige Sovjet-Unie	1,8	1,8	2,2	2,8
Suriname	2,2	1,3	1,6	1,8
Turkije	2,9	2,5	3,1	3,3

6.24 Alloctonen naar herkomstgroepering, 1 januari (x 1 000)

	2005	2010	2011	2012*
Werelddelen (totaal)	3 123	3 360	3 427	3 494
Afrika	510	562	577	591
Amerika	571	611	621	631
Azië	705	738	747	757
Europa	1 316	1 428	1 461	1 495
Oceanië	20	20	20	21
Landen				
westers	1 424	1 501	1 528	1 557
w.o.				
EU-landen	812	898	921	946
Australië	14	15	15	15
Canada	13	14	14	14
Hongarije	13	16	17	18
Indonesië	396	382	380	378
voormalig Joegoslavië	76	79	80	81
Polen	40	77	87	101
voormalige Sovjet-Unie	44	56	61	65
Verenigde Staten	30	33	34	35
niet-westers	1 699	1 858	1 899	1 938
w.o.				
Afghanistan	37	39	40	41
Angola	12	9	9	9
China	44	53	56	59
Egypte	19	21	21	21
Ethiopië	10	11	12	12
Ghana	19	21	21	22
Hongkong	18	18	18	18
Irak	44	52	53	53
Iran	29	32	33	34
Kaapverdië	20	21	21	21
Marokko	316	349	356	363
Ned. Antillen en Aruba	131	138	141	141
Pakistan	18	19	19	20
Somalië	22	27	31	34
Suriname	329	342	345	347
Thailand	12	16	17	17
Turkije	359	384	389	393
Vietnam	18	19	20	20

6.25 Nationaliteitswijziging naar vorige nationaliteit (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010
Verkrijging van het Nederlandschap (anders dan door geboorte)	28,5	28,2	29,8	26,3
Werelddelen				
Afrikaans	8,8	7,1	8,0	8,1
Amerikaans	3,4	2,2	2,7	2,3
Aziatisch	4,0	3,9	4,3	3,4
Europees	7,4	6,4	7,6	8,1
Oceanisch	0,1	0,0	0,1	0,0
zonder of onbekend	4,8	8,6	7,2	4,3
Nationaliteiten w.o.				
Chinees	1,3	0,5	0,6	0,5
Iraaks	0,3	0,9	0,7	0,3
Iraans	0,2	0,3	0,3	0,2
voormalig Joegoslavisch	0,6	0,5	0,5	0,5
Marokkaans	7,1	5,0	5,5	5,8
Somalisch	0,1	0,1	0,1	0,1
voormalig Sovjet-Russisch	1,2	1,0	1,1	0,7
Surinaams	2,0	1,0	1,1	1,0
Verlies van Nederlandschap	0,3	0,3	0,3	0,4

6.26 Verkrijging van Nederlandschap naar regeling (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010
Totaal	28,5	28,2	29,8	26,3
Adoptie	1,4	0,4	0,4	0,4
Erkenning			0,2	0,3
Naturalisatie	21,3	22,3	22,6	18,1
zelfstandig	15,3	16,6	17,2	13,7
mede	6,0	5,7	5,4	4,4
Optie	5,8	5,4	6,4	7,4

6.27 Bevolkingsprognose

	2012	2040	2060
Bevolking, 1 januari (x 1 000)	16 728	17 836	17 745
jonger dan 20 jaar	3 895	3 827	3 766
20 tot 40 jaar	4 141	4 222	4 302
40 tot 65 jaar	5 975	5 145	5 264
65 tot 80 jaar	2 030	3 087	2 698
80 jaar en ouder	686	1 555	1 716
Bevolking, jaarmutatie (x 1 000)	75	-1	2
w.o.			
levendgeborenen	180	183	189
overledenen	136	207	207
immigratie	164	149	150
emigratie (incl. administratieve correcties)	137	127	129
migratiesaldo (incl. administratieve correcties)	27	22	21
overige correcties	-5	1	0
Totaal vruchtbaarheidscijfer	1,76	1,75	1,75
Levensverwachting bij de geboorte (jaren)			
mannen	79,4	82,9	84,7
vrouwen	83,1	85,8	87,4
Bevolking, 1 jan. (%)			
jonger dan 20 jaar	23,3	21,5	21,2
20 tot 65 jaar	60,5	52,5	53,9
65 jaar en ouder	16,2	26,0	24,9
Demografische druk (totaal), 1 jan. (%)	65,3	90,1	85,4
groene druk	38,5	40,8	39,4
grijze druk	26,8	49,3	46,0

6.28 Gemiddelde leeftijd vader naar aantal kinderen

	Gemiddelde leeftijd van de vader	
	Totaal	1e kind van de moeder
1996	33,0	31,6
1997	33,1	31,7
1998	33,3	31,9
1999	33,3	31,9
2000	33,5	32,0
2001	33,6	32,1
2002	33,7	32,2
2003	33,8	32,3
2004	34,0	32,5
2005	34,0	32,5
2006	34,1	32,5
2007	34,1	32,5
2008	34,1	32,4
2009	34,0	32,4
2010	34,0	32,4

6.29 Leeftijd vader en rangnummer moeder, 2010

Leeftijd van de vader (op 31 december)	Rangnummer moeder	
	totaal	1e kind
Totaal	184 397	85 466
Jonger dan 20 jaar	470	434
20 tot 25 jaar	7 016	5 618
25 tot 30 jaar	32 171	20 981
30 tot 35 jaar	63 025	31 131
35 tot 40 jaar	51 504	17 721
40 tot 45 jaar	22 063	6 801
45 tot 50 jaar	6 057	1 957
50 tot 55 jaar	1 541	594
55 tot 60 jaar	393	160
60 tot 65 jaar	120	54
65 jaar of ouder	37	15

7

Bouwen
en wonen

7. Bouwen en wonen

Beperkt herstel bouw in 2011

De bouw (exclusief projectontwikkelaars) heeft zich in 2011 weer enigszins hersteld na twee jaren met omzetsdalingen. Over 2011 realiseerde de bouw een omzetsijging van 4,5 procent. Ondanks deze toename ligt de omzet van 2011 nog bijna 10 procent onder het omzetsniveau van 2008, het topjaar voor de bouw.

Laagste omzetgroei burgerlijke- en utiliteitsbouw

De grootste bouwsector, de burgerlijke- en utiliteitsbouw, boekte in 2011 de laagste omzetgroei. De omzet steeg in vergelijking met 2010 met 3 procent. De behaalde omzet ligt bijna 17 procent onder de topomzet van 2008. Aanhoudende onzekerheid over de woningmarkt en de markt voor bedrijfsgebouwen zijn de verklaringen hiervoor.

Grond-, water- en wegebouw minder geraakt door crisis

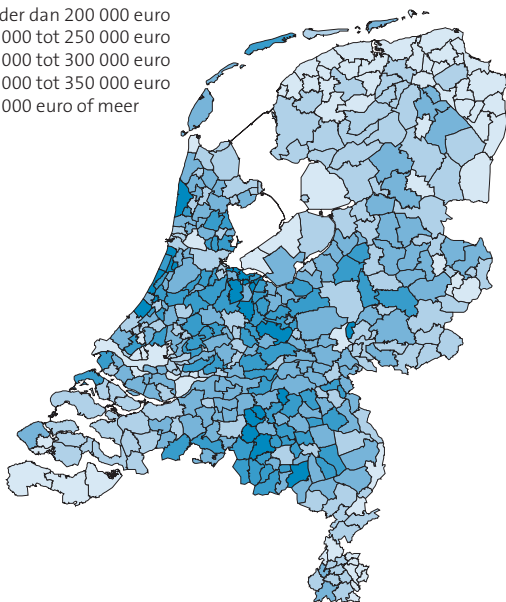
De omzet van de bedrijven die zich gespecialiseerd hebben in de grond-, water- en wegebouw is in 2011 met ruim 5 procent gestegen. De omzet van 2011 ligt hierdoor nog maar 2 procent onder die van 2009, het topjaar voor deze sector. Vooral in 2010 werden de gevolgen van de financieel-economische crisis in de grond-, water- en wegebouw gevoeld. De omzet daalde in dat jaar met 7 procent. Onder meer snellere procedures rond het verlenen van vergunningen en het eerder dan gepland uitvoeren van overheidsprojecten zorgen ervoor dat de gevolgen van de crisis in de grond-, water- en wegebouw minder gevoeld worden dan in de burgerlijke- en utiliteitsbouw.

7.1 Prijzen bestaande koopwoningen, jaar-op-jaarontwikkeling (%)

	2005	2009	2010	2011
Totaal woningen				
Groningen	7,3	-3,9	-1,0	-2,6
Friesland	5,1	-4,5	-0,3	-4,2
Drenthe	4,4	-2,9	-1,4	-2,9
Overijssel	3,5	-2,8	-1,5	-2,7
Flevoland	2,4	-3,0	-2,6	-2,7
Gelderland	3,0	-3,6	-2,0	-2,9
Utrecht	4,5	-2,8	-2,1	-2,0
Noord-Holland	3,8	-3,7	-2,5	-1,5
Zuid-Holland	4,0	-3,3	-1,7	-1,9
Zeeland	6,2	-1,6	-2,2	-1,1
Noord-Brabant	3,8	-3,1	-2,3	-3,0
Limburg	2,0	-3,9	-2,3	-2,3
Amsterdam	4,8	-5,6	-0,2	-0,3
Rotterdam	4,1	-1,9	-0,5	-0,7
's-Gravenhage	4,2	-2,8	-1,4	-1,7
Utrecht	6,4	-2,5	-1,9	0,2
Nederland	3,8	-3,3	-2,0	-2,3

7.2 Gemiddelde WOZ-waarde woningen, 1 januari 2011

- Minder dan 200 000 euro
- 200 000 tot 250 000 euro
- 250 000 tot 300 000 euro
- 300 000 tot 350 000 euro
- 350 000 euro of meer

7.3 Woonruimtevoorraad (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
Voorraad 1 januari				
Recreatiewoningen	95	103	105	106
Wooneenheden	112	116	117	118
Capaciteit bijzondere woongebouwen	347	350	351	357
Woningen	6 859	7 105	7 172	7 218
Vermeerdering woningen	74	90	62	65
nieuwbouw	67	83	56	58
huur	17	26	21	
eigen	50	58	35	
anderszins	7	7	6	8
huur	4	4	3	
eigen	3	3	3	
Vermindering woningen	19	19	15	14
huur	15	15	12	
eigen	4	4	3	
Saldo vermeerdering woningen	55	71	47	51
Administratieve correcties	-2	0	-2	-1
Voorraad woningen einde periode	6 912	7 172	7 218	7 268

7.4 Gemiddelde WOZ-waarde per woning (1 000 euro)

	2005	2009	2010**	2011
Totaal	200	241	243	237
Groningen	141	180	181	179
Friesland	158	197	198	195
Drenthe	176	215	216	212
Overijssel	185	221	223	218
Flevoland	180	204	204	202
Gelderland	220	259	261	254
Utrecht	231	286	287	281
Noord-Holland	220	267	270	262
Zuid-Holland	186	224	226	222
Zeeland	158	199	200	198
Noord-Brabant	226	271	272	264
Limburg	179	206	206	200

7.5 Woningen waarvoor bouwvergunningen zijn verleend

	2005	2009	2010	2011
Totaal	83 273	72 646	61 028	55 804
Groningen	2 924	1 717	1 613	1 881
Friesland	2 891	1 790	1 431	1 824
Drenthe	2 837	1 667	1 254	1 389
Overijssel	7 073	4 048	4 504	3 332
Flevoland	2 590	3 477	1 570	1 723
Gelderland	7 394	9 417	8 342	8 656
Utrecht	7 029	4 897	5 552	3 966
Noord-Holland	14 049	12 500	10 410	9 372
Zuid-Holland	15 906	16 908	12 669	10 576
Zeeland	1 599	1 894	1 252	1 256
Noord-Brabant	13 602	11 016	9 608	9 592
Limburg	5 379	3 315	2 823	2 237

7.6 Gereedgekomen woningen (31 december)

	2005	2009	2010	2011
Totaal	67 016	82 932	55 999	57 703
Groningen	2 041	2 709	1 539	1 883
Friesland	2 387	1 940	1 567	1 515
Drenthe	2 077	1 823	987	775
Overijssel	4 968	4 819	3 469	4 529
Flevoland	1 786	2 677	2 633	1 899
Gelderland	7 413	11 328	6 498	7 163
Utrecht	6 587	6 438	3 465	4 630
Noord-Holland	10 749	13 442	9 895	9 462
Zuid-Holland	15 749	19 582	13 161	12 067
Zeeland	1 676	1 488	954	1 251
Noord-Brabant	8 133	12 855	8 513	9 867
Limburg	3 450	3 831	3 318	2 662
Eigen woningen (%)	75	69	62	61
Huurwoningen (%)	25	31	38	39
Eengezinshuizen (%)	70	58	54	58
Meergezinshuizen (%)	30	42	46	42

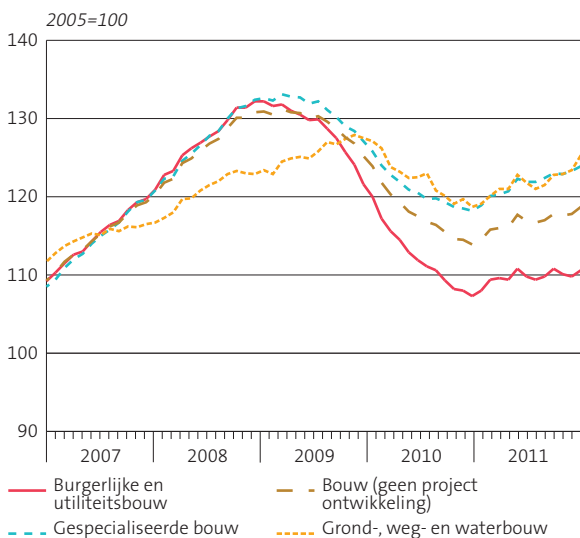
7.7 Voortgangsfasen van het bouwproces (mln euro)

	2005	2009	2010	2011
Nieuwe orders bouwwerken	19 069	19 973	16 259	14 937
nieuwbouw	14 951	16 013	12 999	12 081
woningen	10 093	9 845	8 055	7 547
andere gebouwen	4 858	6 168	4 944	4 534
verbouw/uitbreiding	4 119	3 959	3 260	2 856
Productie	17 900	22 723	19 493	17 981
nieuwbouw	14 048	18 516	15 777	14 548
woningen	9 354	11 273	9 656	9 061
andere gebouwen	4 694	7 243	6 121	5 487
verbouw/uitbreiding	3 851	4 207	3 715	3 433
Nog te produceren (ultimo)	13 612	16 882	14 310	11 873
nieuwbouw	11 400	14 658	12 337	10 367
woningen	7 275	8 348	7 101	6 120
andere gebouwen	4 125	6 310	5 236	4 247
verbouw/uitbreiding	2 211	2 224	1 973	1 506
Gereedgekomen				
bouwwerken	16 553	22 593	20 778	20 017
nieuwbouw	12 829	18 087	16 943	16 317
woningen	8 407	11 202	10 593	9 826
andere gebouwen	4 422	6 885	6 350	6 491
verbouw/uitbreiding	3 724	4 505	3 835	3 700

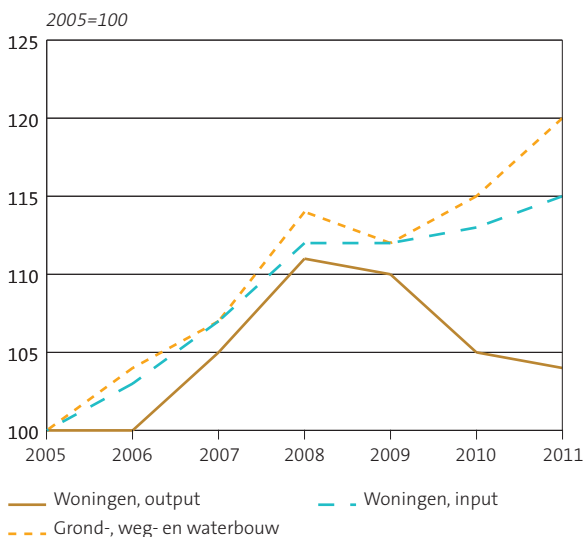
7.8 Omzet bouwnijverheid, alle bedrijven (2005=100)

	2005	2008	2010	2011
Bouw (geen projectontwikkeling)	100	131	114	119
Burgerlijke en utiliteitsbouw	100	132	107	110
Grond-, weg- en waterbouw	100	123	119	125
Gespecialiseerde bouw	100	132	118	125
Sloopbedrijven en grondwerk	100	144	133	141
Bouwinstallatiebedrijven	100	132	119	126
Afwerkingsbedrijven (bouw)	100	124	113	115
Overige gespecialiseerde bouw	100	142	117	126

7.9 Omzetontwikkeling bouwnijverheid

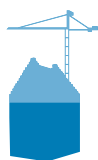
7.10 Prijsindexcijfers bouwnijverheid

7.11 Waarde vergunningen nieuwe utiliteitsbouw (mln euro)

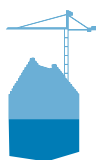
	2005	2009	2010	2011
Totaal	4 858	6 168	4 944	4 534
Fabrieken	1 012	1 189	718	679
Hallen en loodsen	355	480	339	389
Kantoren	714	945	664	480
Kassen	113	46	24	56
Scholen	515	481	328	407
Schuren en stallen	372	629	612	570
Winkels	125	84	28	92
Overige gebouwen	1 651	2 315	2 232	1 861

Aandeel gereedgekomen woningen met een doorlooptijd tot 16 maanden

39%

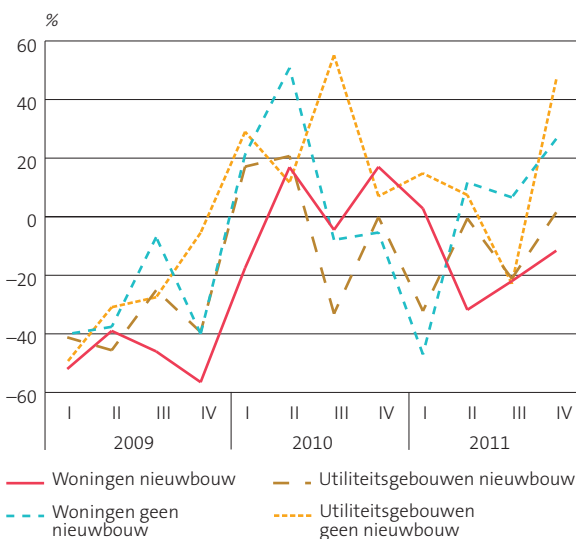
2000

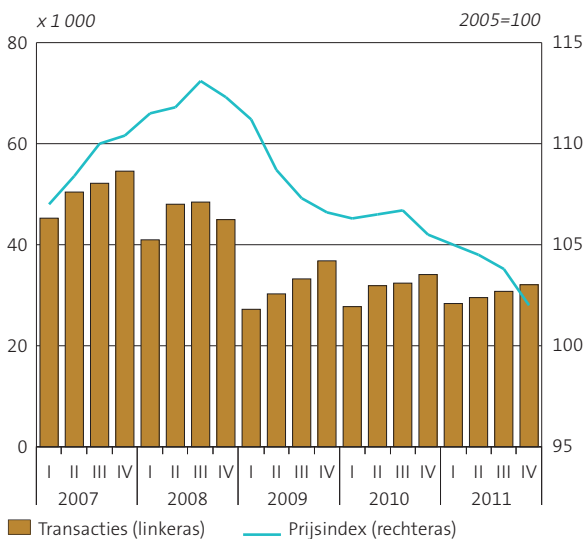
28%

2011

7.12 Ontwikkeling bouwsom nieuwe opdrachten architecten

7.13 Prijzen en transacties bestaande koopwoningen

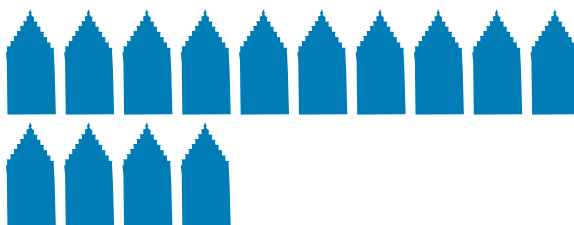

Gemiddelde bouwkosten per koopwoning

2000

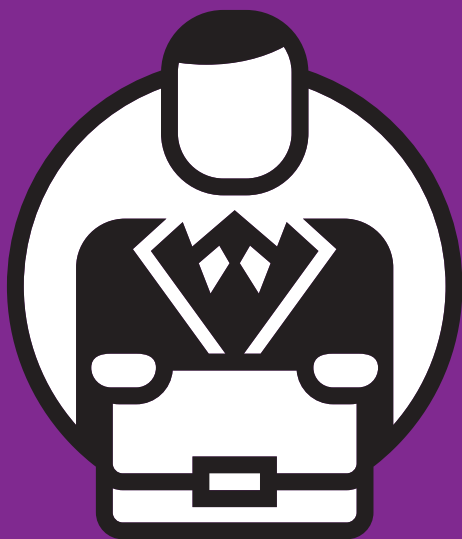
2011

= 10 000 euro

8

Financiële
en
zakelijke
diensten

8. Financiële en zakelijke diensten

Omzet zakelijke dienstverleners met 1,5 procent gestegen in 2011

Na twee jaren van krimp nam de omzet van de zakelijke dienstverleners in 2011 weer toe, met 1,5 procent. De groei in 2011 vond plaats in de eerste drie kwartalen van het jaar. In het laatste kwartaal van 2011 daalde de omzet juist met 0,6 procent. In veel branches heeft dit te maken met de recessie die in het najaar van 2011 inzette.

De omzet steeg in 2011 het meest in de uitzendbranche en de reisbranche. In beide branches nam de jaarlijkse omzet met meer dan 7 procent toe. In de uitzendbranche kwam dit vooral door een toename van het aantal uitzenduren voor uitzendkrachten die op contractbasis voor de uitzendorganisatie werken, zonder regulier dienstverband (fase A). Deze dienstverbanden zijn voor werkgever en werknemer gemakkelijker te beëindigen dan andere uitzendcontracten (fasen B en C).

Bij de architecten en ingenieurs daarentegen daalde de omzet in 2011 flink (4,5 procent). Zij hebben vanaf het eerste kwartaal van 2009 hun omzet alleen maar zien afnemen. Dit hangt samen met de malaise op de huizenmarkt en de markt voor bedrijfsgebouwen.

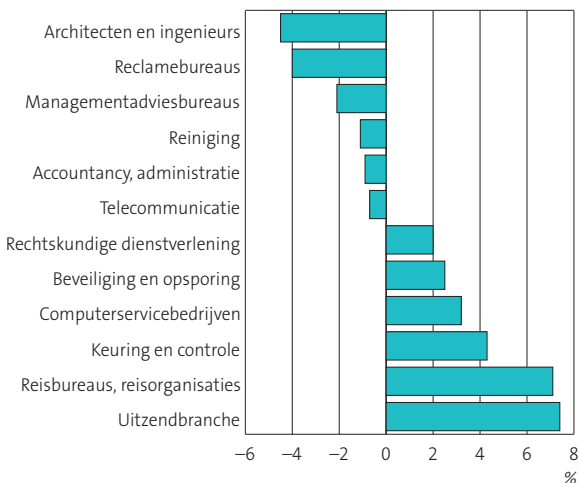
Beleggingen institutionele beleggers 1,5 biljoen euro in 2010

De Nederlandse institutionele beleggers hebben 1 500 miljard euro belegd aan het eind van 2010. Dat is 108 miljard euro meer dan een jaar eerder en dat komt vooral doordat de aandelen in 2010 meer waard zijn geworden. De gestegen aandelenkoersen zorgden voor een toename van 87 miljard euro.

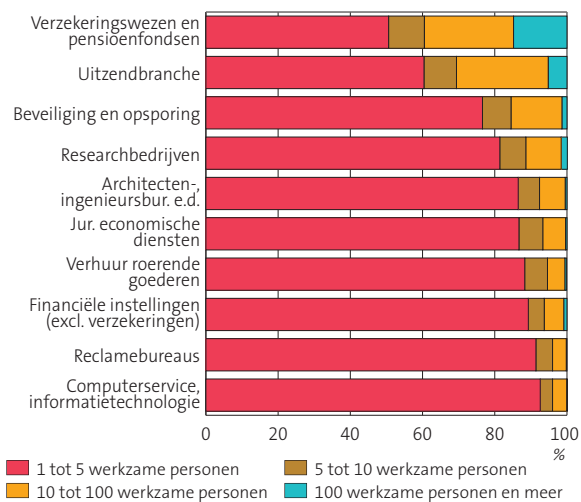
De beleggingen van institutionele beleggers namen de laatste twee decennia sneller toe dan het bruto binnenlands product. Lag de omvang van de beleggingen in 1990 nog op 119 procent van het bbp, in 2000 was dit gestegen naar 199 procent en in 2010 naar 255 procent.

Van de beleggingen aan het eind van 2010 is bijna 47 procent belegd in aandelen en is 58 procent belegd in het buitenland.

8.1 Omzet zakelijke dienstverlening, 2011 (jaarmutatatie)

8.2 Bedrijven in de financiële en zakelijke dienstverlening, 1 januari 2011

8.3 Werkzame personen in financiële en zakelijke dienstverlening

	2005		2010*	
	totaal	w.o. vrouwen	totaal	w.o. vrouwen
	<i>x 1 000</i>	%	<i>x 1 000</i>	%
Financiële instellingen (excl. verzekeringen)	156	46	145	47
Verzekeringswezen en pensioenfondsen	55	42	60	43
Verhuur roerende goederen	30	30	30	27
Computerservice, informatietechnologie	130	19	160	21
Researchbedrijven	32	38	35	37
Architecten-, ingenieursbur.	116	23	130	25
Jur. economische diensten	281	46	301	46
Reclamebureaus	87	43	84	42
Uitzendbranche	409	41	467	39
Zakelijke diensten n.e.g.	163	63	186	64

Tegoed Nederlandse huishoudens op bankspaarrekeningen

2008

2010

= 1 miljard euro

8.4 Beleggingen institutionele beleggers (mld euro)

	2005	2008	2009	2010
Totaal	1 070	1 044	1 392	1 500
Beleggingsinstellingen	94	68	317	342
Pensioenfondsen	636	623	705	757
Verzekeraars	341	354	369	400

8.5 Gecombineerde balansgegevens financiële instellingen (mld euro)

	2005	2008	2009	2010
Activa	3 325	3 936	4 371	4 618
monetair goud	10	12	15	21
vordering op internationale instellingen	1	1	6	7
chartaal- en giraal geld	96	172	166	174
deposito's	374	482	433	406
obligaties	634	797	890	913
financiële derivaten	-9	6	-19	-9
aandelen	470	349	674	772
waardepapieren op korte termijn	20	20	22	9
deelnemingen	213	240	269	282
leningen op korte termijn	278	373	399	401
leningen op lange termijn	542	673	669	737
hypotheken	498	618	640	657
vaste eigendommen	67	60	57	58
transitoria	113	103	121	163
overige	18	30	29	28
Passiva	3 325	3 936	4 371	4 618
chartaal geld	23	24	23	21
giraal geld	253	280	330	384
deposito's	611	823	759	765
spaartegoeden	211	259	277	288
obligaties	482	711	769	810
aandelen en deelnemingen	398	304	561	603
waardepapieren op korte termijn	32	55	85	89
leningen op korte termijn	124	251	178	134
leningen op lange termijn	189	193	205	243
transitoria	142	159	173	186
reserves en voorzieningen	860	876	1 010	1 095

8.6 Brancheresultaten schadeverzekeraars (mln euro)

	2005	2008	2009	2010*
Technisch resultaat	2 467	1 411	1 637	1 497
w.v.				
brand e.a. schade	462	5	112	23
motorrijtuigen	456	91	120	59
ongevallen en ziekte	1 194	937	871	716
zee, transport en luchtvaart	94	52	23	11
overige	260	326	512	688

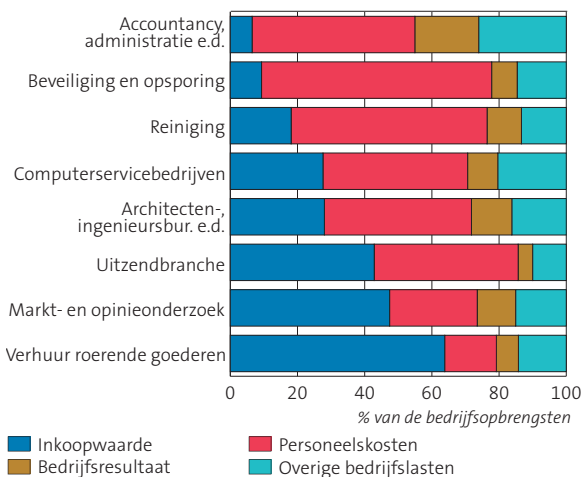
8.7 Resultatenrekening kredietinstellingen (mln euro)

	2005	2008	2009	2010
Baten	81 976	97 756	95 726	97 467
rente en soortgelijke baten	61 644	107 037	85 106	88 519
opbrengsten				
waardepapieren	5 468	915	2 093	1 789
provisie (2000=netto)	5 967	7 374	6 435	6 600
resultaat financiële				
transacties	2 627	-18 420	1 050	-849
overige	6 270	850	1 042	1 408
Lasten	81 976	97 756	95 726	97 467
rente en soortgelijke lasten	45 270	89 471	67 539	67 488
provisie (2000=netto)	838	1 296	1 269	1 378
alg. en administratieve				
uitgaven	18 627	17 444	15 878	16 078
overige bedrijfslasten	128	166	592	251
waardeveranderingen van				
vorderingen en toevoegingen/ onttrekkingen	1 090	4 359	5 137	3 137
overige waarde-				
veranderingen	866	1 850	1 588	1 776
resultaat uit gewone				
activiteiten	15 157	-16 830	3 723	7 359
buitengewone baten en				
lasten	0	9	-6	2
belastingen	1 935	120	51	1 340
winst/verlies boekjaar	13 222	-16 941	3 666	6 021

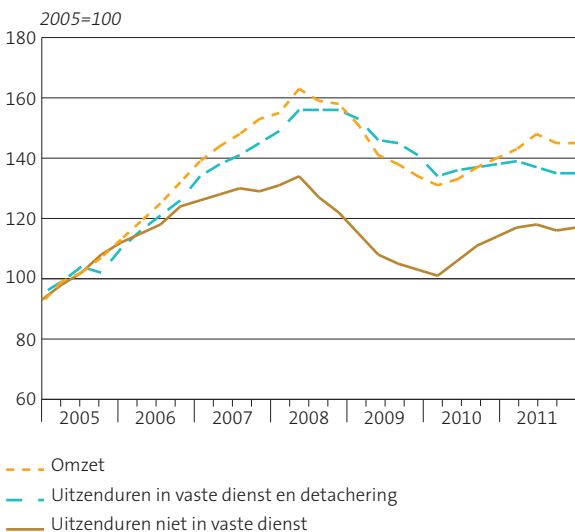
8.8 Resultatenrekening pensioenfondsen (mld euro)

	2005	2008	2009	2010*
Baten	105	-82	118	111
premies eigen rekening	25	26	30	28
beleggingsopbrengsten	76	-113	86	79
overige baten	4	5	2	4
Lasten	105	-82	118	111
vermeerdering voorzieningen				
pensioenverplichtingen e.r.	52	128	16	85
uitkeringen en afkopen e.r.	18	21	22	24
andere en overige lasten	35	-231	80	2

8.9 Kosten en bedrijfsresultaat in de zakelijke dienstverlening, 2009

8.10 Kerngegevens uitzendbranche, seizoengecorrigeerd

9

Gezond-
heid en
welzijn

9. Gezondheid en welzijn

Uitgaven aan zorg groeien minder snel

In 2010 bedroegen de uitgaven aan gezondheids- en welzijnszorg 87,1 miljard euro. Dat is 3,6 procent hoger dan een jaar eerder. In 2009 namen de uitgaven nog met 5,4 procent toe. Dit volgt op een periode (2004–2008) waarin de uitgaven aan zorg steeds sneller stegen, tot zelfs 7 procent toename in 2008. Gerelateerd aan het bruto binnenlands product bleven de uitgaven aan zorg in 2010 nagenoeg gelijk aan die in 2009: 14,8 procent tegen 14,7 procent.

Per persoon bedroegen de uitgaven aan zorg in 2010 ruim 5 duizend euro. In 2004 was dat nog 4 duizend euro. De uitgaven aan ziekenhuizen en specialistenpraktijken vormen een kwart van de totale uitgaven aan zorg.

Preventief onderzoek naar kanker heel gebruikelijk

In 2010 lieten veel vrouwen zich preventief onderzoeken op baarmoederhals- en borstkanker, vaak naar aanleiding van een oproep voor een bevolkingsonderzoek. Van de vrouwen van 20 jaar of ouder geeft 58 procent aan dat zij de afgelopen vijf jaar minstens één keer met een uitstrijkje zijn onderzocht op baarmoederhalskanker. Daarnaast geeft 48 procent van de vrouwen van 30 jaar of ouder aan dat zij de afgelopen twee jaar met röntgenfoto's zijn onderzocht op borstkanker. Van de mannen van 40 jaar of ouder gaf een kwart in 2010 aan dat zij in de laatste vijf jaar via een Prostaat Specifiek Antigeen Test zijn onderzocht op het risico op prostaatcancer.

Zelfdoding stijgt weer licht

In 2011 hebben meer dan 1 600 inwoners van Nederland een einde aan hun leven gemaakt. Hiermee steeg het aantal zelfdodingen voor het vierde achtereenvolgende jaar. Deze stijging volgt na een vrij plotselinge daling van het aantal zelfdodingen in 2006 en 2007. Inmiddels is het niveau weer ongeveer gelijk aan dat in de periode 2000–2005. Het merendeel van de slachtoffers van zelfdoding is man (70 procent). Daarnaast concentreert het zich in toenemende mate bij de 40- tot 65-jarigen. Voor 15- tot 30-jarigen is het echter de belangrijkste doodsoorzaak. Bijna een kwart van de sterfte onder hen is door zelfdoding, meer dan de sterfte door verkeersongevallen en kanker.

9.1 Gezondheid en functionele beperkingen (%)

	2005	2008	2009	2010
Ervaren gezondheid¹⁾				
zeer goed	25,5	25,9	28,8	26,8
goed	54,4	54,7	52,7	54,1
gaat wel	16,2	15,6	14,9	15,4
(zeer) slecht	3,9	3,8	3,6	3,7
Psychische gezondheid²⁾				
In afgelopen vier weken:				
erg zenuwachtig	5,2	4,4	4,9	5,1
minder gelukkig	16,9	14,4	15,2	18,1
minder kalm en rustig	17,1	15,3	15,6	16,4
neerslachtig en somber	5,6	4,9	5,0	5,3
zat in de put	3,5	2,8	2,9	3,1
Functione beperkingen²⁾				
Ernstige problemen met:				
bewegen	8,1	7,7	7,8	7,5
horen	3,0	3,0	2,9	2,9
zien	5,0	4,6	5,3	5,9

¹⁾ 0 jaar en ouder.

²⁾ 12 jaar en ouder.

9.2 Langdurige aandoeningen (%)

	2005	2008	2009	2010
Aandoening elleboog/pols	5,5	4,8	5,3	5,3
Aandoening nek/schouder	9,2	8,1	8,3	8,6
Astma/cara	8,2	7,7	7,4	7,9
Beroerte	0,3	0,2	0,3	0,3
Darmstoornis	2,7	3,2	3,1	3,2
Duizelig	2,6	2,4	2,7	3,4
Eczeem	4,7	4,5	4,6	5,0
Gewrichtsontsteking	4,0	4,0	4,1	4,2
Gewrichtsslijtage	9,7	10,2	10,9	13,0
Hartaandoening	1,4	1,7	1,8	2,0
Hartinfarct	0,3	0,2	0,4	0,3
Hoge bloeddruk	11,1	12,4	13,5	15,1
Incontinentie	3,7	3,7	4,2	5,3
Kanker	1,4	1,0	1,4	1,6
Migraine	12,6	11,5	11,4	14,0
Psoriasis	1,8	2,0	1,8	2,5
Rugaandoening	9,2	8,8	8,7	8,7
Suikerziekte	3,4	3,9	4,1	4,2
Vernauwing bloedvaten	1,7	1,8	1,6	1,8
Andere aandoening	7,5	8,5	9,2	10,6

9.3 Roken en alcohol, 12 jaar en ouder

	2005	2008	2009	2010
Rokers (%)	29,5	27,6	27,1	25,6
Zware rokers (%)	7,7	6,8	6,3	4,9
Rokers (<i>sigaretten/dag</i>)	11,7	11,4	11,3	10,5
Drinkt nooit alcohol (%)	18,6	19,2	20,2	22,3
Zware drinkers (%)	10,8	10,0	10,4	9,4
Drinkers (<i>glazen/dag</i>)	1,4	1,3	1,3	1,2

9.4 Over- en ondergewicht (%)

	2005	2008	2009	2010
Mannen 20 jaar en ouder				
Ondergewicht	0,9	1,0	1,1	1,2
Normaal gewicht	48,8	46,6	46,3	45,2
Overgewicht	50,4	52,3	52,5	53,6
w.o.				
matig overgewicht	40,5	42,3	41,3	43,4
ernstig overgewicht	9,9	10,1	11,2	10,2
Vrouwen 20 jaar en ouder				
Ondergewicht	2,6	2,8	2,1	2,0
Normaal gewicht	57,8	55,8	56,0	55,1
Overgewicht	39,6	41,4	41,9	42,9
w.o.				
matig overgewicht	28,1	29,2	29,5	30,3
ernstig overgewicht	11,4	12,2	12,4	12,6
Jongens 2 tot 20 jaar				
Overgewicht	12,0	13,5	12,5	14,2
w.o.				
matig overgewicht	10,8	10,4	10,9	11,0
ernstig overgewicht	1,2	3,1	1,6	3,2
Meisjes 2 tot 20 jaar				
Overgewicht	13,8	12,9	13,8	12,9
w.o.				
matig overgewicht	10,6	9,9	11,0	10,0
ernstig overgewicht	3,2	3,0	2,8	2,9

9.5 Plaats bevalling, borstvoeding, geboortegewicht en -lengte

	2001–2003	2007–2009	2008–2010
Plaats van bevalling (%)			
thuis	32	24	23
ziekenhuis	68	76	75
Borstvoeding (%)			
bij de geboorte	75	75	74
Bij geboorte			
gewicht, gemiddeld (<i>gram</i>)	3 431	3 452	3 436
lengte, gemiddeld (<i>cm</i>)	50,5	50,4	50,3

9.6 Pilgebruik en preventief onderzoek (%)

	2005	2008	2009	2010
Vrouwen 16 tot 50 jaar:				
Gebruikt anticonceptiepil	40	38	39	39
Vrouwen 20 jaar en ouder:				
Uitstrijkje laatste 5 jr	60	61	61	58
Vrouwen 30 jaar en ouder:				
Mammografie laatste 2 jr	46	49	51	48
Mannen 40 jaar en ouder:				
Psa-test laatste 5 jr	19	26	25	24

9.7 (Gezonde) levensverwachting bij geboorte (*jaren*)

	2005	2008	2009	2010
Mannen				
Levensverwachting	77,2	78,3	78,5	78,8
w.o.				
in als goed ervaren gezondheid	62,5	63,7	65,3	63,9
zonder lichamelijke beperkingen	70,2	70,9	71,2	70,2
zonder chronische ziekten	46,6	48,4	47,6	47,2
in goede geestelijke gezondheid	72,3	74,1	73,7	72,4
Vrouwen				
Levensverwachting	81,6	82,3	82,7	82,7
w.o.				
in als goed ervaren gezondheid	61,8	63,5	63,8	63,0
zonder lichamelijke beperkingen	67,8	69,5	69,9	69,7
zonder chronische ziekten	41,9	42,4	41,8	40,6
in goede geestelijke gezondheid	72,0	74,3	73,6	72,7

9.8 Medische consumptie, 2010

	Totaal	Mannen	Vrouwen
Contact met huisarts			
Gem. aantal contacten	4,2	3,6	4,8
Personen met contact (%)	72,3	67,6	77,0
Type contact huisarts (%)			
bij de huisarts	75,1	77,9	73,0
huisbezoek	4,2	3,2	5,0
telefonisch	15,2	12,7	17,1
anders	5,4	6,1	4,9
Contact met specialist			
Gem. aantal contacten	2,3	2,2	2,5
Personen met contact (%)	37,8	35,3	40,3
Plaats van contact (%)			
(polikliniek) ziekenhuis	87,1	87,4	86,8
anders	12,8	12,6	13,0
Contact met tandarts			
Gem. aantal contacten	2,3	2,3	2,3
Personen met contact (%)	78,4	77,6	79,2
Reden van contact (%)			
pijn	5,8	5,9	5,7
periodieke controle	61,5	61,3	61,8
behandeling	32,7	32,8	32,5
Contact met fysio- of oefentherapeut			
Gem. aantal contacten	3,7	3,2	4,2
Personen met contact (%)	22,0	19,5	24,5
Contact met alternatieve genezer(s)			
Personen met contact (%)	5,8	4,0	7,5
Medicijnen afgelopen 2 weken			
Op recept (%)	35,8	33,4	38,1
Zonder recept (%)	34,2	28,7	39,6

9.9 Ziekenhuispatiënten, mannen (per 10 000 inw.)

	2005	2008	2009*	2010*
Totaal diagnoses	1 041,8	1 144,4	1 189,7	1 222,2
w.o.				
perinatale aandoeningen	40,1	41,9	43,4	44,8
kanker	60,9	68,2	71,6	73,1
w.o. van				
huid	6,5	9,3	9,5	9,2
long en luchtpijp	8,4	8,9	9,4	9,6
prostaat	7,7	7,8	8,6	9,1
ongevallen	91,5	98,5	108,9	112,4
ziekten van				
ademhalingsorganen	106,7	108,1	113,0	112,7
hart- en vaatstelsel	161,0	174,5	182,4	187,0
w.o.				
acuut hartinfarct	17,3	17,6	18,8	18,8
hersenvaatletsels	22,9	24,2	25,6	26,9
spier, bot, bindweefsel	136,7	149,2	155,5	158,6
spijsverteringsorganen	124,6	137,6	145,3	153,2
urogenitaal stelsel	60,5	63,6	67,5	69,9

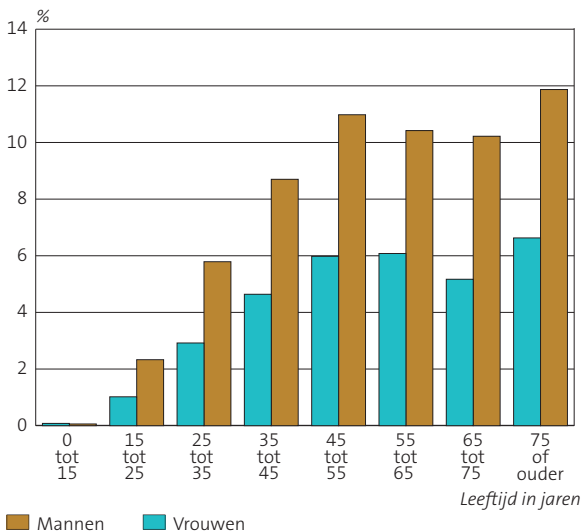
Bron: Dutch Hospital Data, CBS.

9.10 Ziekenhuispatiënten, vrouwen (per 10 000 inw.)

	2005	2008	2009*	2010*
Totaal diagnoses	1 281,6	1 408,4	1 454,7	1 506,6
w.o.				
perinatale aandoeningen	33,9	35,8	37,0	39,3
kanker	61,6	70,7	72,6	74,5
w.o. van				
borst	16,6	18,3	19,1	18,7
huid	6,1	9,1	8,9	9,1
long en luchtpijp	4,5	5,4	5,6	6,2
ongevallen	91,9	98,6	108,9	116,0
ziekten van				
ademhalingsorganen	89,4	93,0	95,9	97,5
hart- en vaatstelsel	132,4	144,1	148,6	153,7
w.o.				
acuut hartinfarct	8,5	8,6	8,9	9,1
hersenvaatletsels	21,9	23,4	24,6	25,9
spier, bot, bindweefsel	161,1	181,9	189,9	196,9
spijsverteringsorganen	110,3	127,8	136,6	149,8
urogenitaal stelsel	104,1	107,3	109,7	112,9

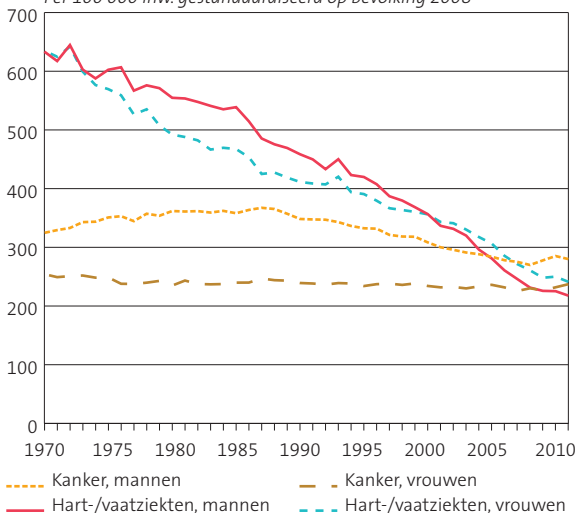
Bron: Dutch Hospital Data, CBS.

9.11 Personen aan wie een antidepressivum is verstrekt, 2009

9.12 Sterfte aan kanker en hart- en vaatziekten

Per 100 000 inw. gestandaardiseerd op bevolking 2008

9.13 Overleden mannen naar doodsoorzaak (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011*
Totaal	66,4	65,4	66,0	65,2
Kanker	21,2	22,5	23,1	22,7
w.o. van				
long en luchtpijp	6,4	6,4	6,5	6,5
prostaat	2,4	2,5	2,6	2,5
Psychische stoornissen	1,9	2,1	2,3	2,2
Ziekten van				
ademhalingsorganen	7,3	7,2	6,7	6,6
hart en vaatstelsel	20,8	18,3	18,3	17,7
w.o.				
acuut hartinfarct	5,4	4,0	3,8	3,6
hersenvaatletsels	4,0	3,4	3,5	3,3
spijsverteringsorganen	2,4	2,3	2,4	2,3
Uitwendige doodsoorzaken	3,1	3,2	3,2	3,2
w.o.				
wegverkeersongevallen	0,6	0,5	0,4	0,5
zelfdoding	1,1	1,1	1,1	1,1
Overige doodsoorzaken	9,7	9,7	10,0	10,5

9.14 Overleden vrouwen naar doodsoorzaak (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011*
Totaal	70,0	68,9	70,1	70,4
Kanker	18,1	18,8	19,2	19,7
w.o. van				
borst	3,3	3,5	3,2	3,2
long en luchtpijp	3,1	3,2	3,7	3,9
Psychische stoornissen	4,5	5,0	5,4	5,3
Ziekten van				
ademhalingsorganen	7,0	6,8	6,4	6,5
hart en vaatstelsel	22,6	20,6	20,7	20,0
w.o.				
acuut hartinfarct	4,1	3,1	3,0	2,8
hersenvaatletsels	6,3	5,6	5,4	5,1
spijsverteringsorganen	3,0	2,8	2,9	2,8
Uitwendige doodsoorzaken	2,3	2,4	2,5	2,6
w.o.				
wegverkeersongevallen	0,2	0,2	0,2	0,2
zelfdoding	0,5	0,5	0,5	0,5
Overige doodsoorzaken	12,5	12,5	13,0	13,5

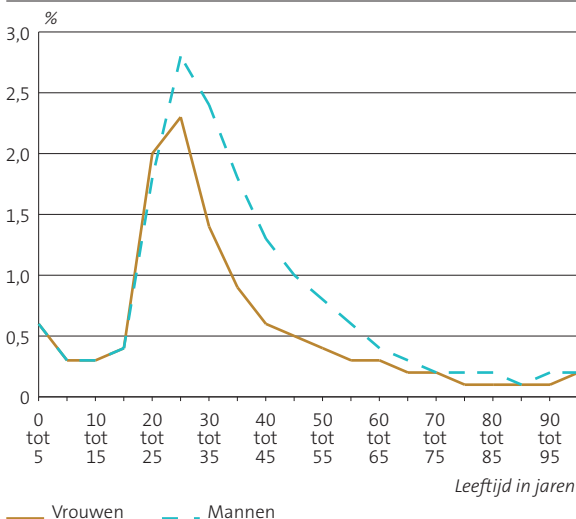
9.15 Uitgaven zorg (1998=100)

	2005	2008	2009	2010*
Gezondheidszorg	166	198	208	215
Welzijnszorg	168	196	209	218
Per inwoner	160	187	196	203
Na inflatiecorrectie	131	148	155	159

9.16 Uitgaven aan zorg naar actoren

	2005	2008	2009	2010*
Totaal (mld euro)	67,6	79,8	84,1	87,1
beleid en beheer	2,8	3,0	3,0	3,0
geestel. gezondheidszorg	4,1	4,9	5,3	5,4
gehandicaptenzorg	6,0	7,1	7,8	7,9
genees- en hulpmiddelen	7,9	9,0	8,9	9,1
ouderenzorg	12,9	14,8	15,2	16,0
praktijken (para-)medici	5,2	6,5	6,7	7,0
ziekenhuiszorg	16,6	20,3	21,6	22,4
overig	12,1	14,2	15,5	16,3
Uitgaven				
euro per inwoner	4 143	4 849	5 085	5 243
% van het bbp	13,2	13,4	14,7	14,8

9.17 Onverzekerden tegen ziektekosten, 1 mei 2010

9.18 Financiën en personeel zorginstellingen

	2008	2009	2010
Ziekenhuizen			
Bedrijfsopbrengsten (mld euro)	18,5	20,0	21,6
Bedrijfslasten (mld euro)	18,0	19,4	20,9
Eigen vermogen (mld euro)	2,5	2,9	3,3
Werknemers (banen x 1 000)	268,1	278,3	283,2
Werknemers (arbeidsjaren x 1 000)	189,7	196,3	201,3
Geestelijke gezondheidszorg			
Bedrijfsopbrengsten (mld euro)	4,9	5,2	5,3
Bedrijfslasten (mld euro)	4,8	5,1	5,1
Eigen vermogen (mld euro)	0,7	0,8	0,9
Werknemers (banen x 1 000)	81,4	83,7	83,7
Werknemers (arbeidsjaren x 1 000)	61,6	63,4	63,0
Gehandicaptenzorg			
Bedrijfsopbrengsten (mld euro)	6,4	6,9	7,2
Bedrijfslasten (mld euro)	6,2	6,6	6,9
Eigen vermogen (mld euro)	1,0	1,2	1,4
Werknemers (banen x 1 000)	152,8	158,7	163,3
Werknemers (arbeidsjaren x 1 000)	95,9	98,9	100,7
Ouderen- en thuiszorg			
Bedrijfsopbrengsten (mld euro)	14,4	14,9	15,2
Bedrijfslasten (mld euro)	14,1	14,4	14,7
Eigen vermogen (mld euro)	2,4	2,7	3,0
Werknemers (banen x 1 000)	390,9	399,7	418,3
Werknemers (arbeidsjaren x 1 000)	210,9	212,5	219,6

Personen met AWBZ/Wmo-gefinancierde zorg 2010

Zonder verblijf

Met verblijf

 = 50 000 mensen

10

Handel en
horeca

10. Handel en horeca

Omzetstijging groothandel en detailhandel

In 2011 groeide de omzet van de groothandel met 7,2 procent. Een jaar eerder was de stijging iets groter. Alle takken behaalden in 2011 meer omzet. Het grootst was de stijging binnen de overig gespecialiseerde groothandel.

De omzet van de detailhandel groeide in 2011 met 1 procent. Net als in 2010 is de omzetstijging toe te schrijven aan hogere prijzen. De omzet van de winkels in voedings- en genotmiddelen nam bijna 2 procent toe: de supermarkten realiseerden groei, de voedingsgespecialiseerde winkels noteerden een krimp. De non-foodwinkels boekten een omzetverlies van 1 procent. Vooral de winkels in consumentenelektronica, in woninginrichtingsartikelen en textielsupermarkten leverden omzet in. De omzet van postorderbedrijven en internetwinkels groeide met bijna 5 procent, de tankstations zetten ruim 7 procent meer om.

Fors herstel omzet bedrijfsautobranche

De omzet van de motor- en autobranche was in 2011 ruim 7 procent hoger dan een jaar eerder. In bijna alle sectoren nam de omzet toe, alleen de omzet van de handel en reparatie van motorfietsen nam af. Vooral de omzet in de bedrijfsautobranche groeide sterk, bijna 18 procent. In 2010 noteerde deze tak nog een omzetsdaling. Ook de importeurs en handelaren in auto-onderdelen behaalden een behoorlijke omzetstijging.

2011 beter voor de horeca dan 2010

De horeca heeft vorig jaar 4,9 procent meer omgezet dan een jaar eerder. In 2010 kromp de omzet nog met bijna 1 procent. De grootste groei behaalden de horecabedrijven in de eerste twee kwartalen van 2011. In de tweede helft van het jaar is de omzetgroei meer dan gehalveerd. Alle horecabranches noteerden omzetgroei. De omzet van cafetaria's groeide met bijna 8 procent het meest. Restaurants en hotels behaalden een gemiddelde omzetgroei. Cafés deden het minder dan gemiddeld met een omzetgroei van ruim 1 procent.

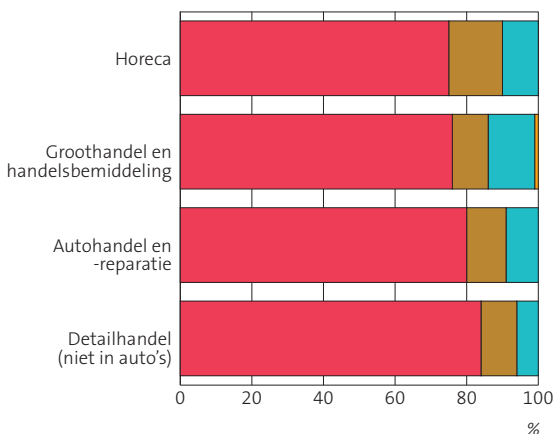
10.1 Arbeidsvolume werkzame personen (1 000 arbeidsjaren)

	2005	2009*	2010*
Totaal	1 222	1 254	1 257
Detailhandel (niet in auto's)	486	488	493
Groothandel en handelsbemiddeling	424	452	447
Autohandel en -reparatie	120	119	118
Horeca	193	195	199

10.2 Werkzame personen

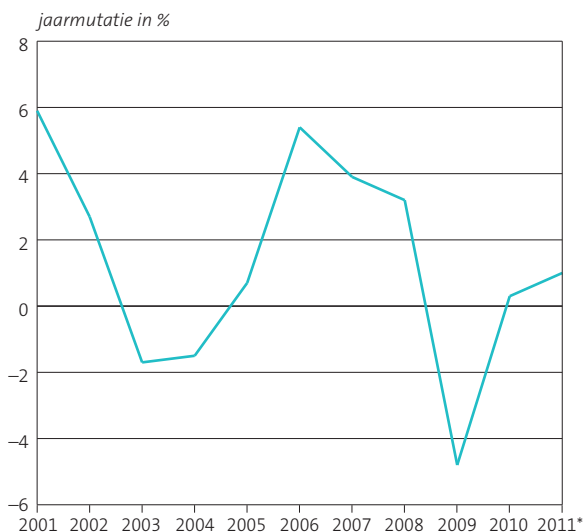
	2005		2010*	
	totaal	w.o. vrouwen	totaal	w.o. vrouwen
	x 1 000	%	x 1 000	%
Totaal	1 661	46	1 740	46
Detailhandel (niet in auto's)	741	59	773	59
Groothandel en handelsbemiddeling	480	30	508	31
Autohandel en -reparatie	140	19	140	19
Horeca	300	51	319	50

10.3 Bedrijven naar bedrijfsgrootte, 1 januari 2010*

- 1 tot 5 werkzame personen
- 5 tot 10 werkzame personen
- 10 tot 100 werkzame personen
- 100 en meer werkzame personen

10.4 Omzet detailhandel

10.5 Omzet detailhandel (jaarmutatie in %)

	2005	2010	2011*
Totaal	0,7	0,3	1
prijs	-0,8	1,4	2,6
volume	1,5	-1,1	-1,5
Winkels in voedingsmiddelen	-0,5	1,1	1,6
prijs	-0,9	0,4	2,1
volume	0,4	0,7	-0,5
Winkels in non-foodartikelen	-0,2	-1,5	-1
prijs	-2,7	0,0	1,1
volume	2,5	-1,5	-2
Tankstations	10,5	4,4	7,4
prijs	9,6	10,9	10,2
volume	0,8	-5,9	-2,6
Postorderbedrijven, internetwinkels	.	14,6	4,8

10.6 Omzet voedings- en genotmiddelen (jaarmutatie in %)

	2005	2010	2011*
Totaal	-0,5	1,1	1,6
Supermarkten e.d.	-0,4	1,8	2,1
Winkels gespecialiseerd in voedings- en genotmiddelen w.o. in dranken	-1	-3,8	-2,2
	-4,6	-1	0,5

10.7 Omzet non-foodwinkels (jaarmutatie in %)

	2005	2010	2011*
Totaal	-0,2	-1,5	-1
w.o. doe-het-zelfwinkels	-0,8	-4,1	0,2
w.o. bouwmarkten	1,1	-4,2	-0,1
in bovenkleding	1,8	-0,4	-1,1
in consumentenelektronica	-2,1	0,3	-2,9
in drogisterij-artikelen	-2,5	0,6	0,8
in huishoudelijke artikelen	-4,5	3	1,3
in woninginrichtingsartikelen	-0,3	-4,3	-2,8
textielsupermarkten	0,7	0,8	-5

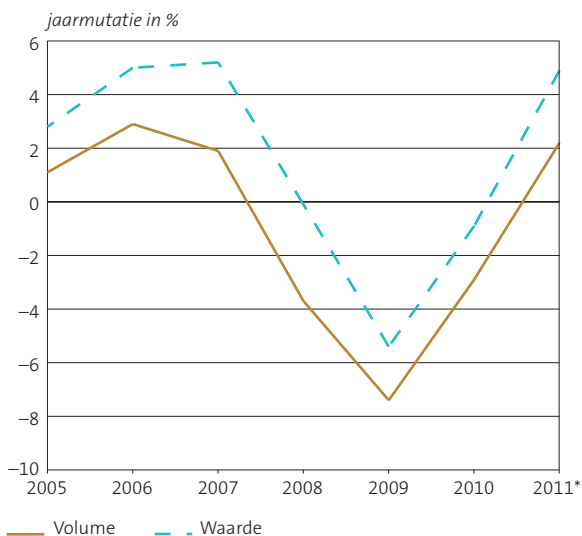
10.8 Omzet groothandel (jaarmutatie in %)

	2009	2010	2011*
Totaal	-9,4	8,8	7,2
w.o. in landbouwproducten en levende dieren	-10,2	8,5	11,6
in voedings- en genotmiddelen	-0,6	4,9	1,4
in non-food	-2,9	4,8	3,9
overige gespecialiseerde groothandel	-16,9	15,3	14,1
in ICT-apparatuur	-12,4	14,8	2,4
in industriemachines	-14,4	4,3	9,1

10.9 Omzet motor- en autobranche (jaarmutatatie in %)

	2005	2010	2011*
Totaal	0,0	8,7	7,3
Import van nieuwe personenauto's	0,6	19,4	12,7
Handel en reparatie personenauto's	-1,8	6,0	3,1
Handel in en reparatie van vrachtwagens, aanhangers	3,5	-7,7	17,9
Gespecialiseerde autoreparatie	2,5	1,7	1,6
Handel in auto-onderdelen	4,9	18,1	11,9
Handel in en reparatie van motorfietsen	-3,9	0,5	-6,3

10.10 Omzetontwikkeling horeca

10.11 Omzet, prijs en volume horeca (jaarmutatatie in %)

	2005	2010	2011*
Omzet			
Hotels, eetgelegenheden, cafés	2,8	-0,9	4,9
cafés e.d.	2,3	-0,5	1,9
cafeteria's, lunchrooms, snackbars	1,3	0,1	7,9
hotels, pensions, conferentie-oorden	3,2	2,3	4,6
restaurants	3,6	-4,3	5,1
Prijs			
Hotels, eetgelegenheden, cafés w.o.	1,6	2,0	2,6
cafés e.d.	2,0	2,9	3,0
cafeteria's, lunchrooms, snackbars	1,9	2,1	3,1
restaurants	1,9	1,8	2,5
Volume			
Hotels, eetgelegenheden, cafés w.o.	1,1	-2,9	2,2
cafés e.d.	0,3	-3,4	-1,1
cafeteria's, lunchrooms, snackbars	-0,5	-2,0	4,6
restaurants	1,7	-6,0	2,6

Aantal werkzame personen per bedrijf, 2010

Detailhandel (niet in auto's)

Groothandel en handelsbemiddeling

Autohandel en -reparatie

Horeca

11

Industrie
en energie

11. Industrie en energie

Herstel industrie zet door in 2011

Het economische herstel in de industrie was ook in 2011 nog merkbaar. Het omzetniveau was vrijwel terug op het niveau van vóór het dieptepunt in 2009. Over het hele jaar was de omzet 14 procent hoger bij bijna 10 procent hogere afzetprijzen. De orderontvangsten stegen met bijna 7 procent, maar deze stijging was lager dan in 2010. De omzet nam op de exportmarkten harder toe dan op de binnenlandse markt. De stijging in omzet en orders verminderde wel in de loop van het jaar.

De productie in de industrie nam met ruim 3 procent toe. Van alle branches produceerden alleen de aardolie-, chemische, rubber- en kunststofproductenindustrie en de meubelindustrie minder dan in 2010. In de transportmiddelenindustrie groeide de productie met 22 procent het sterkst.

De gunstige omzet- en productieontwikkelingen in 2011 resulteerden niet in een louter positief producentenvertrouwen. De eerste helft van 2011 waren de ondernemers in de industrie nog wel positief, maar in de tweede helft van 2011 zagen zij het somberder in en was de stemmingsindicator negatief.

Energieverbruik stukken lager

Het energieverbruik in Nederland was in 2011 stukken lager dan in 2010. De daling van bijna 7 procent werd voor een groot deel veroorzaakt door de zachte winter. Tevens is minder energie als grondstof gebruikt, zowel voor opwekking van elektriciteit als voor het maken van chemische producten. Vooral het verbruik van aardgas daalde sterk. Het verbruik van benzine en diesel in het vervoer steeg wel licht. Er werd in 2011 wel veel meer elektriciteit ingevoerd dan een jaar eerder, wat een geringere productie van elektriciteit tot gevolg had.

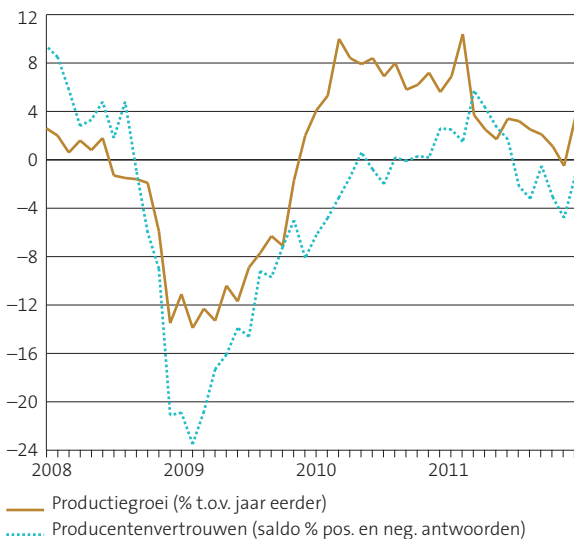
De totale productie van hernieuwbare elektriciteit bleef ongeveer constant. In 2011 is bijna 10 procent van het elektriciteitsverbruik geproduceerd uit windenergie, waterkracht, zonne-energie en biomassa.

De prijzen van aardgas, elektriciteit en motorbrandstoffen voor consumenten zijn in 2011 gestegen ten opzichte van 2010. Elektriciteit steeg het minst, autodiesel het meest.

11.1 Omzet- en productie-index industrie (2005=100)

	2008	2009	2010	2011*
Omzet	133,2	106,1	118,2	134,7
Bestemming				
binnenland	137,3	114,5	119,4	132,1
buitenland	130,0	99,5	117,2	136,6
Branche				
voedings-, genotmiddelen- industrie	123,7	115,2	116,5	127,0
textiel-, kleding-, lederindustrie	92,6	80,3	90,4	94,3
hout-, bouwmaterialen- industrie	121,1	106,2	94,9	102,3
papier-, grafische industrie	101,0	89,0	94,0	97,3
aardolie-, chemische, rubber- en kunststof- productenindustrie	148,5	106,3	134,0	160,9
basismetaal-, metaalproductenindustrie	130,4	95,2	106,6	121,4
elektrotechnische, machine-industrie	124,0	105,9	114,5	131,9
transportmiddelenindustrie	152,7	101,5	113,5	130,5
meubelindustrie	102,4	85,2	84,9	81,8
Productie	105,4	96,0	102,1	105,3
Branche				
voedings-, genotmiddelen- industrie	103,0	101,7	103,6	105,1
textiel-, kleding-, lederindustrie	102,4	89,6	99,6	102,3
hout-, bouwmaterialen- industrie	102,1	86,3	79,7	84,6
papier-, grafische industrie	101,9	95,3	99,3	100,0
aardolie-, chemische, rubber- en kunststof- productenindustrie	104,8	99,7	105	104,7
basismetaal-, metaalproductenindustrie	103,1	84,1	95,5	99,2
elektrotechnische, machine-industrie	109,0	93,4	106,5	113,0
transportmiddelenindustrie	111,3	75,4	91,8	111,7
meubelindustrie	101,3	81,0	79,5	78,8

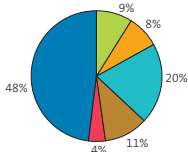
11.2 Producentenvertrouwen en productiegroei industrie

11.3 Kernuitkomsten industrie

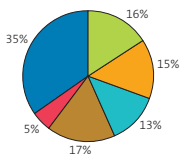
Bedrijven, 2011

totaal: 51 170

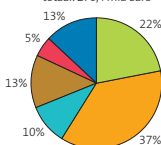
Banen van werkzame personen, 2010

totaal: 863 000 banen

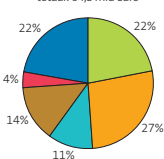
Productiewaarde, 2010

totaal: 270,4 mld euro

Bruto toegevoegde waarde, 2010

totaal: 64,8 mld euro

- Voedings-, genotmiddelenindustrie
- Aardolie-, chemische, rubber- en kunststofproductenindustrie
- Basismetaal-, metaalproductenindustrie
- Elektrotechnische, machine-industrie
- Transportmiddelenindustrie
- Textiel-, papier-, hout-, meubel- en overige industrie

11.4 Werkzame personen industrie (1 000 arbeidsjaren)

	2008	2009**	2010*
Totaal	809	788	766
Voedings-, genotmiddelenindustrie	117	117	115
Aardolie-, chemische, rubber- en kunststofproductenindustrie	128	124	120
Basismetaal-, metaalproductenindustrie	112	105	102
Elektrotechnische, machine-industrie	138	135	130
Transportmiddelenindustrie	40	40	38
Textiel-, papier-, hout-, meubel- en overige industrie	274	267	261

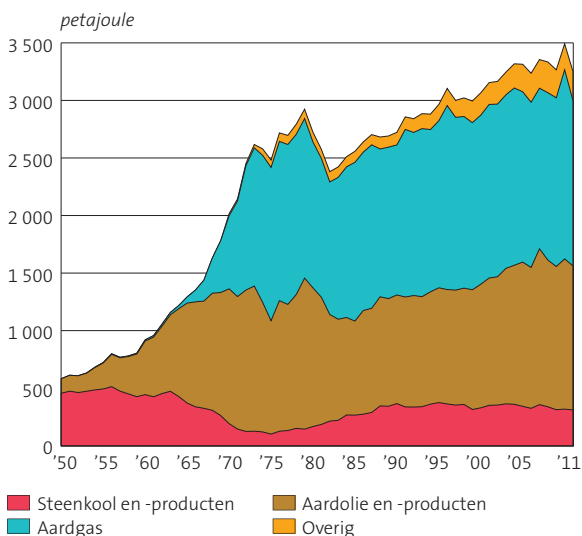
11.5 Investerings in vaste activa industrie (mln euro)

	2005	2009	2010*
Totaal	6 697	7 319	6 042
Voedings- en genotmiddelenindustrie	1 626	1 475	1 342
Aardolie-industrie	434	453	461
Chemische industrie	1 278	1 338	955
Metaal- en elektrotechnische industrie	1 673	2 515	2 073
Overige industrie	1 686	1 539	1 212

11.6 Energiebalans (petajoule)

	2005	2009	2010	2011*
Aanbod van energie	3 314	3 266	3 492	3 248
winning	2 628	2 661	2 935	2 702
invoer	8 589	9 038	9 594	9 313
uitvoer (-)	6 978	7 586	8 300	7 954
bunkers (-)	870	748	729	774
voorraadmutatie	-55	-100	-7	-39
Verbruik van energie	3 315	3 266	3 492	3 250
steenkool en -producten	342	313	318	311
aardolie en -producten	1 253	1 244	1 305	1 251
aardgas	1 480	1 466	1 643	1 434
hernieuwbare energie	89	131	127	129
kernenergie	41	41	38	40
afval en andere energie	44	53	51	51
ingevoerde elektriciteit	66	18	10	33

11.7 Energieverbruik naar energiedrager

11.8 Elektriciteitsbalans (mld kWh)

	2005	2009	2010	2011*
Aanbod van elektriciteit	118,7	118,4	120,9	121,8
productie	100,4	113,5	118,2	112,7
centraal	69,2	72,1	75,8	70,5
decentraal	31,2	41,4	42,3	42,2
invoer	23,7	15,5	15,6	20,6
uitvoer (-)	5,4	10,6	12,8	11,5
Verbruik van elektriciteit	118,7	118,4	120,9	121,8
via het openbare net	102,0	99,0	103,8	105,0
via bedrijfsnetten	12,8	15,1	13,4	13,1
bij de productie	3,9	4,3	3,8	3,7
Netverliezen	4,5	4,4	4,5	4,6

11.9 Hernieuwbare elektriciteit (% van totale elektriciteitsverbruik)

	2005	2009	2010	2011*
Bruto productie	6,27	9,08	9,69	9,61
waterkracht ¹⁾	0,08	0,08	0,08	0,08
windenergie ¹⁾	1,71	3,78	3,72	3,86
zonnestroom	0,03	0,04	0,05	.
biomassa	4,45	5,18	5,84	5,61
Invoer certificaten	8,56	14,88	13,67	21,45
waterkracht	7,26	14,33	13,11	18,66
windenergie	0,00	0,32	0,38	1,93
zonnestroom	–	–	–	–
biomassa	1,29	0,23	0,18	0,86
Uitvoer certificaten	0,02	0,27	0,36	2,77

¹⁾ Genormaliseerd volgens de EU-richtlijn Hernieuwbare energie.

11.10 Afzet motorbrandstoffen¹⁾ voor vervoer (petajoule)

	2005	2009	2010	2011*
Wegverkeer	464	471	472	480
autogas (lpg)	16	15	14	13
motorbenzine	180	184	184	188
autodiesel	267	273	275	279
Scheepvaart	708	601	590	630
gasolie en lichte stookolie	78	60	73	71
stookolie	630	541	517	559
Luchtvaart	156	149	145	151

¹⁾ Inclusief afzet internationale scheep- en luchtvaart.

11.11 Consumentenprijzen energie (euro)

	2005	2009	2010	2011
Aardgas per m ³	0,70	0,82	0,76	0,81
Elektriciteit per kWh	0,20	0,30	0,28	0,29
Motorbenzine (Euro95) per liter	1,35	1,35	1,50	1,64
Autodiesel per liter	1,04	1,01	1,17	1,35
Autogas (lpg) per liter	0,45	0,51	0,64	0,70

12

Inkome
en
bestedin-
gen

12. Inkomen en bestedingen

Koopkracht krimpt in 2010 met 0,5 procent

De koopkracht van de Nederlandse bevolking daalde in 2010 met 0,5 procent. Dit was het grootste koopkrachtverlies sinds 1985, toen het CBS met het meten van de koopkracht begon. Op de bijstandsonvangers na, gingen alle groepen erop achteruit. Vooral gepensioneerden werden flink getroffen met een koopkrachtverlies van 1,0 procent. Werknemers en zelfstandigen konden hun koopkracht nog ongeveer op peil houden. Van werknemers die overgingen van een baan naar een uitkering daalde de koopkracht met bijna 17 procent.

Risico op armoede vrijwel gelijk gebleven

In 2010 had 7,7 procent van de huishoudens een inkomen onder de lage-inkomensgrens. Ongeveer 2,4 procent had al ten minste vier jaar achtereen een laag inkomen. Daarmee is de kans op armoede en op langdurige armoede bijna net zo groot als in 2009 toen deze percentages uitkwamen op 7,6 respectievelijk 2,6. Eenoudergezinnen en alleenstaanden tot 65 jaar lopen het meeste risico op armoede, (echt)paren van 65 jaar en ouder het minst.

Minder vermogen huishoudens

Het mediane vermogen van huishoudens kwam op 1 januari 2011 uit op 29 duizend euro. Dat is 40 procent minder dan begin 2008 toen het nog 49 duizend euro bedroeg. De vermogensdaling komt voor een groot deel door de waardevermindering van de eigen woning. Bijna zes op de tien huishoudens hebben een eigen woning. De doorsnee waarde hiervan nam af van 256 duizend euro begin 2008 tot 233 duizend euro begin 2011. Maar ook groeiden in deze periode de hypotheekschulden: van 143 duizend euro (2008) tot 160 duizend euro (2011). Bij de helft van de huishoudens is er sprake van hypotheekschulden.

12.1 Gemiddeld besteedbaar huishoudensinkomen (1 000 euro)

	2005	2009	2010*
Totaal	29,4	33,3	33,2
Eenpersoonshuishouden	17,2	19,1	19,0
alleenstaande man	17,9	20,1	20,0
alleenstaande vrouw	16,6	18,2	18,1
Meerpersoonshuishouden	35,9	41,1	41,3
(echt)paar	36,9	42,5	42,7
zonder kinderen	33,1	37,8	37,4
uitsluitend minderj. kind.	37,4	44,5	45,1
minstens één meerderj. kind	48,3	54,4	54,5
eenoudergezin	24,4	27,7	27,7
uitsluitend minderj. kind.	19,6	22,8	22,8
minstens één meerderj. kind	30,7	34,0	33,9
overig	40,3	45,2	47,2

12.2 Besteedbaar huishoudensinkomen, 2010* (x 1 000)

	Totaal	Eenpersoonshuishouden	Meerpersoonshuishouden
Totaal	7 371	2 675	4 696
Minder dan 10 000 euro	442	362	80
10 000 tot 20 000 euro	1 724	1 388	336
20 000 tot 30 000 euro	1 799	651	1 147
30 000 tot 40 000 euro	1 330	171	1 158
40 000 tot 50 000 euro	893	56	836
50 000 euro en meer	1 183	46	1 138

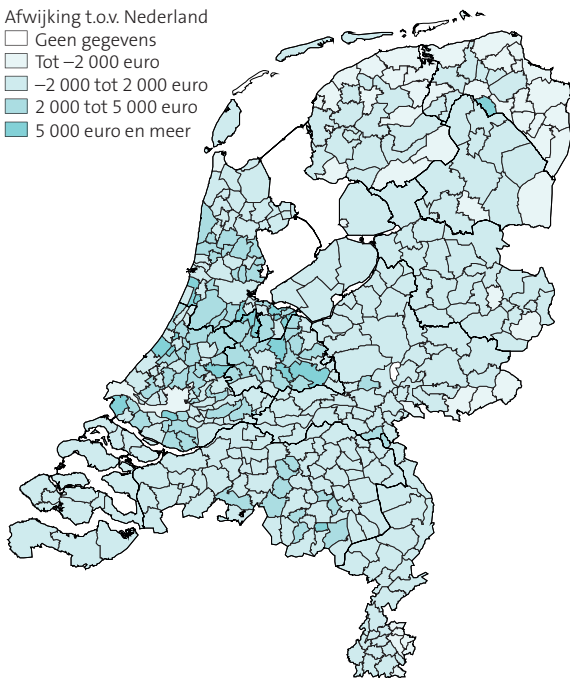
12.3 Gemiddeld persoonlijk inkomen (1 000 euro)

	2005	2009	2010*
Totaal personen	24,7	28,3	28,6
Actief	29,9	34,1	34,8
werknemer	29,5	34,4	34,6
zelfstandige	34,4	35,5	38,5
overig (freelancer e.d.)	10,6	10,5	12,0
Niet-actief	16,2	18,3	18,3
werkloze, bijstandsvanger	13,7	15,3	15,7
arbeidsongeschikte	17,7	20,5	20,5
pensioenontvanger	19,3	21,7	21,9
overig (student e.d.)	7,1	8,2	7,9

12.4 Gestandaardiseerd inkomen per gemeente, 2009

Afwijking t.o.v. Nederland

- Geen gegevens
- Tot -2 000 euro
- 2 000 tot 2 000 euro
- 2 000 tot 5 000 euro
- 5 000 euro en meer

12.5 Koopkrachtmutatie naar voornaamste inkomensbron (%)

	2005	2009	2010*
Totaal personen	-0,3	1,7	-0,5
Inkomensbron huishouden			
Inkomen uit arbeid	-0,1	2,7	-0,3
Inkomen uit eigen onderneming	1,1	-3,0	-1,2
Overdrachtsinkomen	-0,8	0,9	-0,6
w.o. inkomensbron gelijkgebleven			
inkomen uit arbeid	0,1	2,9	-0,1
inkomen uit eigen onderneming	2,9	-1,1	-0,1
overdrachtsinkomen	-0,9	0,7	-0,7

12.6 Huishoudens met een laag inkomen (x 1 000)

	2005	2009	2010*
Totaal	652	527	534
Herkomstland			
Nederland	433	318	332
Overig westers land	74	67	67
Niet-westers land	145	142	134
Suriname	27	24	21
Nederlandse Antillen/Aruba	13	11	10
Turkije	30	27	27
Marokko	27	28	25
overig niet-westers	48	54	51

Aanvullend pensioen bij 65-plussers, 2010

Vrouwen

Mannen

€ = 2 000 euro

12.7 Financiële problemen van huishoudens (%)

	2005	2008	2009	2010
Rondkomen				
(Zeer) moeilijk	17	12	11	13
Eerder moeilijk / gemakkelijk	32	28	26	26
(Zeer) gemakkelijk	51	60	63	60
Betalingsachterstanden				
Huur of hypotheek	5	3	4	4
Gas, water of elektriciteit	4	3	3	3
Afbetaling gekochte artikelen	1	1	1	1

12.8 Oordeel financiële situatie eigen huishouden (%)

	2005	2010	2011
Laatste 12 maanden			
Verbeterd	11	12	12
Ongewijzigd	51	62	58
Verslechterd	38	25	29
Weet niet	1	1	1
Komende 12 maanden			
Verbeteren	14	14	13
Ongewijzigd blijven	58	64	62
Verslechteren	23	18	21
Weet niet	4	4	4
Op dit moment			
Schulden maken	3	2	2
Spaarmiddelen aanspreken	6	4	4
Precies rondkomen	47	44	46
Beetje geld overhouden	33	37	36
Veel geld overhouden	10	11	10
Weet niet	2	2	2

12.9 Economische zelfstandigheid (%)

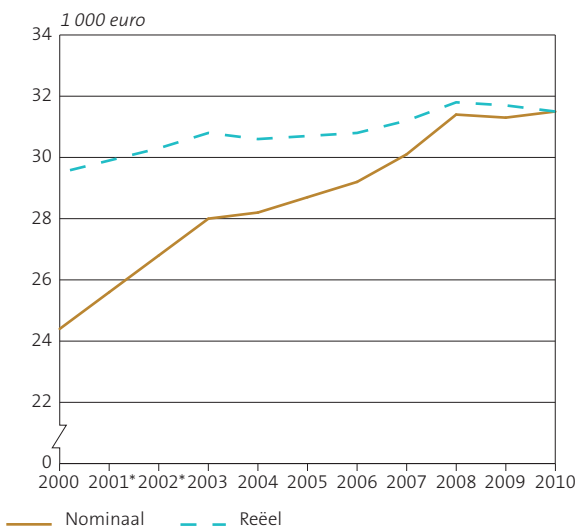
	2005	2009	2010**
Mannen	69	69	68
15 tot 25 jaar	23	23	20
25 tot 35 jaar	82	82	80
35 tot 45 jaar	87	87	86
45 tot 55 jaar	83	85	84
55 tot 65 jaar	58	62	62
Vrouwen	42	48	47
15 tot 25 jaar	17	17	15
25 tot 35 jaar	63	69	68
35 tot 45 jaar	53	61	61
45 tot 55 jaar	49	57	58
55 tot 65 jaar	23	30	32

Bestedingen na jarenlange groei in 2009 en 2010 gekrompen

Tussen 2000 en 2008 zijn de gemiddelde uitgaven van huishoudens aan goederen en diensten toegenomen van 29,8 duizend tot 32,2 duizend euro (in prijzen van 2010). Daarna daalde deze tot 31,7 duizend euro in 2009 en verder tot 31,5 duizend euro in 2010. Hiermee had de economische crisis een flink dempende werking op de tot dan toe steeds uitdijende bestedingen van huishoudens.

In 2010 vormden de woonlasten en het onderhoud aan woning en tuin de grootste uitgavenpost. Bijna een kwart van het huishoudbudget werd hieraan besteed. Verkeer en vervoer (16 procent) en eten en drinken (16 procent) stonden op de tweede respectievelijk derde plaats. Het minst werd er gemiddeld uitgegeven aan kleren en schoenen en inventaris.

12.10 Bestedingen van huishoudens

12.11 Bestedingen van huishoudens, 2010** (%)

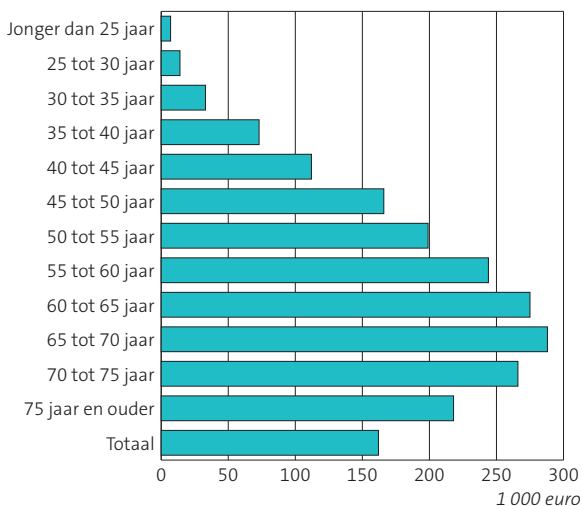
	Totaal	Tot 45 jaar	45 tot 65 jaar	65 jaar en ouder
Totale bestedingen in %	100	100	100	100
Voeding	15,8	15,6	16,2	15,6
brood, gebak, grutterswaren	1,9	2,0	1,9	1,8
aardappelen, groenten, fruit	2,1	2,0	2,1	2,3
suikerhoudende artikelen				
en dranken	2,7	2,5	2,9	2,7
oliën en vetten	0,2	0,2	0,2	0,2
vlees, vleeswaren, vis	2,2	1,8	2,4	2,6
zuivelproducten	1,7	1,5	1,7	1,8
uit eten, overige voeding	5,0	5,7	4,9	4,2
Woning	34,8	30,9	34,3	41,3
huur, onderhoud woning / tuin	23,7	20,8	23,3	29,1
meubels, stoffering, linnengoed	2,9	2,8	2,8	3,0
huish.apparaten, gereedschap	1,8	1,7	1,9	1,8
verwarming en verlichting	6,3	5,6	6,2	7,3
Kleding en schoenen	5,8	6,5	5,8	4,5
kleding	4,2	4,6	4,2	3,4
schoenen en opsmuk	1,6	1,9	1,6	1,2
Hygiëne, geneesk. verzorging	7,9	10,0	6,8	7,6
huish. dienstverlening en				
reiniging	3,1	5,8	1,9	2,2
lichamelijke verzorging	2,1	2,2	2,0	2,1
geneeskundige verzorging	2,7	2,0	2,8	3,2
Ontwikkeling, ontspanning,				
verkeer	32,7	34,3	33,7	27,4
ontwikkeling	4,0	4,6	4,3	2,6
sport, spel en vakantie	7,4	7,6	7,3	7,1
overige ontspanning	3,8	4,2	3,9	3,1
roken	0,7	0,8	0,9	0,4
verkeer, vervoer,				
communicatie	16,7	17,1	17,4	14,2
Overige bestedingen	3,1	2,6	3,2	3,6
particuliere verzekering				
n.e.g.	1,2	1,2	1,3	0,8
contributie maatsch.				
organisaties	0,7	0,4	0,7	0,9
collectes en donaties	0,6	0,4	0,6	1,0
overige bestedingen n.e.g.	0,7	0,7	0,6	x
Totale bestedingen (euro)	31 497	32 040	34 394	25 831

12.12 Mediane vermogen van huishoudens, 1 januari (1 000 euro)

	2008	2009	2010	2011*
Vermogen	47	42	33	29
Bezittingen	191	190	179	175
Financiële bezittingen	18	17	16	16
Bank- en spaartegoeden	15	15	14	14
Effecten	16	12	13	15
Onroerend goed	264	261	244	240
Eigen woning	256	254	237	233
Overig onroerend goed	168	167	172	178
Roerende zaken	26	28	30	40
Ondernemingsvermogen	12	11	9	7
Schulden	145	152	157	162
Hypotheekschuld eigen woning	143	150	156	160
Overige schulden	30	31	37	42

12.13 Gemiddeld vermogen huishoudens, 1 januari 2011*

Hoofdkostwinner

13

Inter-
nationale
handel

13. Internationale handel

Volume goederenhandel licht toegenomen

Het volume van de in- en uitvoer is in 2011 licht toegenomen in vergelijking met een jaar eerder. De invoer steeg met 4 procent, de uitvoer met 3 procent. In 2011 lagen zowel de invoer- als uitvoerprijzen 5 procent hoger dan in 2010. Hiermee zijn de in- en uitvoerwaarden in 2011 met respectievelijk 10 procent en 9 procent toegenomen. In 2010 steeg de invoerwaarde nog met 21 procent en de uitvoerwaarde met 20 procent. De handel met de landen van de Europese Unie deed het in 2011 beter dan de handel met landen buiten de EU.

Het overschot op de goederenhandelsbalans van 41 miljard euro (2011) was iets hoger dan in 2010. De uitvoer naar onze belangrijkste handelspartner Duitsland is met 8 procent toegenomen. Het aandeel van Duitsland in de totale export bleef met 24 procent onveranderd in vergelijking met 2010.

Opnieuw toename internationale dienstenhandel

De Nederlandse uitvoer van diensten groeide in 2011 naar 98 miljard euro. Dit is een toename van 10 procent ten opzichte van 2010. De invoer steeg met 6 procent tot ruim 85 miljard euro. Hiermee steeg het overschot op de dienstenbalans naar 12,5 miljard euro. In 2010 steeg de dienstenuitvoer met 9 procent en de invoer met 3 procent.

In 2011 kwam de stijging van de uitvoer vooral voort uit de stijging van de vervoersdiensten, royalty's en licenties en overige zakelijke diensten.

De stijging van de invoer kwam vooral voor rekening van de overige zakelijke diensten en de vervoersdiensten.

De Nederlandse internationale handel in diensten steeg zowel binnen de Europese Unie als daar buiten. De stijging van deze handel met landen buiten de EU was echter wel groter dan de stijging van de handel binnen de EU-landen.

13.1 In- en uitvoer van goederen (mld euro)

	2005	2010	2011*
Invoer	250	332	364
Europese Unie	138	177	194
overige landen	112	155	170
Uitvoer	281	372	405
Europese Unie	216	276	302
overige landen	65	96	103
Handelsbalans	31	40	41
Europese Unie	78	99	108
overige landen	-47	-59	-67

Nederlandse goederenexport naar Brazilië

2000

2011*

= 500 miljoen euro

13.2 Uitvoer van goederen (mld euro)

	2005	2010	2011*
Totaal	281	372	405
Voeding en levende dieren	32	45	48
Dranken en tabak	6	6	7
Niet-eetbare grondstoffen, excl. brandstoffen	15	19	21
Minerale brandstoffen	31	51	65
Dierlijke en plantaardige oliën en vetten	2	3	4
Chemische producten	48	71	71
Fabrikaten	27	33	37
Machines en vervoermaterieel	91	106	112
Niet elders genoemde goederen	30	37	40

13.3 Uitvoer naar land en landengroep (mld euro)

	2005	2010	2011*
Totaal	281	372	405
Europa	234	298	327
Europese Unie	216	276	302
w.o.			
België	33	41	49
Duitsland	67	90	97
Frankrijk	26	32	36
Italië	16	19	20
Verenigd Koninkrijk	26	30	32
overig West-Europa	11	15	17
Oost-Europa	7	8	9
w.o.			
Rusland	4	6	6
Afrika	6	11	12
Amerika	19	26	27
w.o.			
Verenigde Staten	14	17	17
Azië	20	32	34
w.o.			
China	3	5	7
Japan	2	3	3
Australië, Oceanië	3	5	4

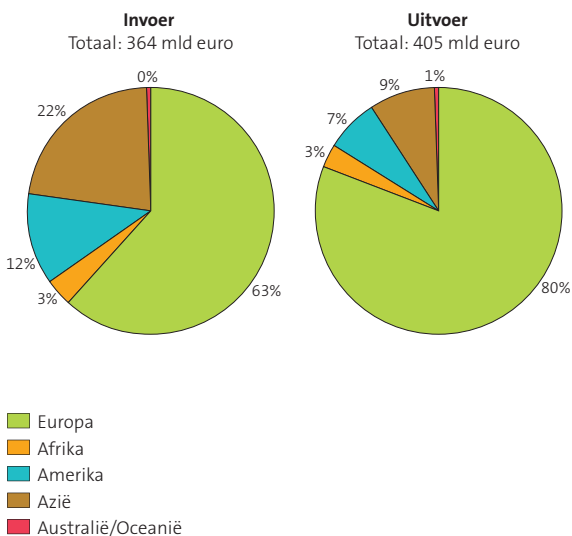
13.4 Invoer van goederen (mld euro)

	2005	2010	2011*
Totaal	250	332	364
Voeding en levende dieren	19	28	32
Dranken en tabak	3	3	4
Niet-eetbare grondstoffen, excl. brandstoffen	10	13	16
Minerale brandstoffen	37	60	79
Dierlijke en plantaardige oliën en vetten	2	3	4
Chemische producten	33	51	47
Fabrikaten	28	34	39
Machines en vervoermaterieel	89	100	103
Niet elders genoemde goederen	29	39	41

13.5 Invoer naar land en landengroep (mld euro)

	2005	2010	2011*
Totaal	250	332	364
Europa	156	205	228
Europese Unie	138	177	194
w.o.			
België	27	32	36
Duitsland	48	59	61
Frankrijk	13	14	17
Italië	7	7	8
Verenigd Koninkrijk	16	22	25
overig West-Europa	8	13	16
Oost-Europa	10	15	19
w.o.			
Rusland	8	14	17
Afrika	7	11	12
Amerika	30	40	42
w.o.			
Verenigde Staten	20	25	24
Azië	57	74	79
w.o.			
China	19	31	31
Japan	6	9	10
Australië, Oceanië	1	1	2

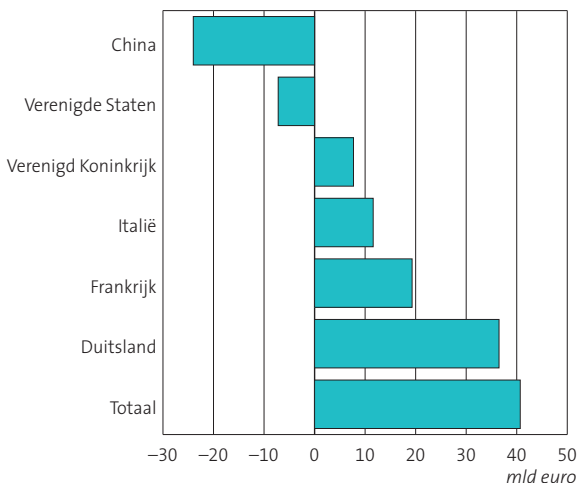
13.6 Invoer en uitvoer naar continenten, 2011*

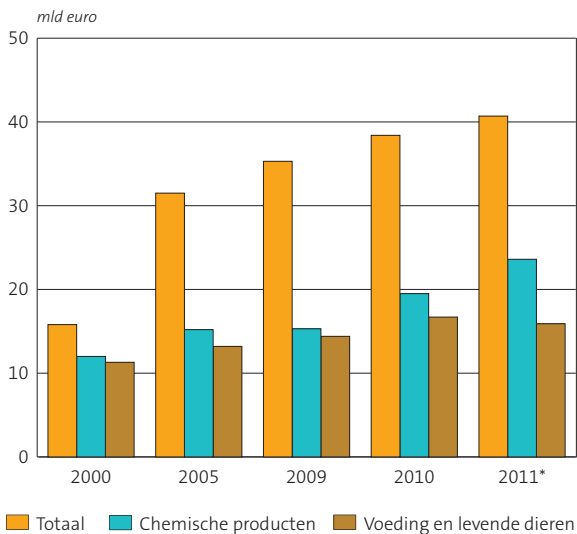
13.7 In- en uitvoer van diensten naar dienstensoort (mld euro)

	2005	2010	2011*
Invoer	68	80	85
Europese Unie	41	41	43
Overige landen	27	40	42
Vervoersdiensten	12	14	15
Reisverkeer	13	15	15
Communicatiediensten	3	3	3
Bouwdiensten	1	2	2
Verzekeringsdiensten	1	1	1
Financiële diensten	1	1	1
Computer- en informatiediensten	3	4	4
Royalty's en licentierechten	7	15	15
Overige zakelijke diensten	26	24	28
Persoonlijke, culturele en recreatieve diensten	1	1	1
Overheidsdiensten	1	1	1
Uitvoer	74	89	98
Europese Unie	41	54	58
Overige landen	33	35	40
Vervoersdiensten	17	19	22
Reisverkeer	8	10	10
Communicatiediensten	3	4	4
Bouwdiensten	2	2	2
Verzekeringsdiensten	0	0	1
Financiële diensten	1	1	1
Computer- en informatiediensten	3	5	5
Royalty's en licentierechten	8	19	21
Overige zakelijke diensten	28	27	29
Persoonlijke, culturele en recreatieve diensten	1	1	1
Overheidsdiensten	2	2	2

13.8 Handelssaldo, belangrijkste landen, 2011*

13.9 Handelsoverschot, productgroepen

14

Landbouw

14. Landbouw

Per dag zes boerenbedrijven minder

Op 1 april 2011 waren er nog ruim 70 duizend landbouwbedrijven in Nederland. Dat is 3 procent minder dan in 2010. Het aantal landbouwbedrijven nam met tweeduizend af, een teruggang van bijna zes bedrijven per dag. Ten opzichte van het jaar 2000 is het aantal bedrijven gedaald met 28 procent.

In 2011 is het areaal cultuurgrond 1,9 miljoen hectare, een daling van 1 procent ten opzichte van 2010. Sinds 2000 is het areaal cultuurgrond met 6 procent afgenomen. In 2011 bestond 55 procent van de totale Nederlandse grondoppervlakte uit cultuurgrond.

Lagere tarweoogst

In 2011 is de tarweoogst met 11 procent gedaald ten opzichte van 2010. De oogst kwam uit op 1,2 miljard kilo, bijna 73 kilo per Nederlander. De meeste in Nederland geteelde tarwe wordt echter aan het vee gevoerd. De teelt van tarwe bestaat voor een groot deel uit wintertarwe, een klein deel is zomertarwe. Vanwege de ongunstige weersomstandigheden is in de winter van 2010–2011 minder wintertarwe ingezaaid. Dat is gecompenseerd door het zaaien van meer zomertarwe dan gebruikelijk. Deze verschuiving is de belangrijkste oorzaak van de lagere tarweoogst, aangezien de opbrengst per hectare van zomertarwe lager is dan van wintertarwe. In 2011 leverde een hectare zomertarwe gemiddeld 7 ton op, een hectare wintertarwe 8,5 ton.

Herstel van geitenstapel, schapenstapel blijft krimpen

De rundveestapel was in april 2011 iets kleiner dan een jaar eerder. Bij het melk- en fokvee en het vlees- en weidevee was de afname respectievelijk 47 duizend en 43 duizend dieren. De varkensstapel nam iets toe, waarbij het uitsluitend om een groter aantal biggen en vleesvarkens ging. Het aantal fokvarkens bleef nagenoeg gelijk. Ook de geitenstapel nam toe en lijkt zich te herstellen van de ruiming in verband met de Q-koorts. Dit herstel leidde nog niet tot een groter aantal melkgeiten. De schapenstapel is verder afgenomen. Sinds 2007 daalt het aantal schapen gestaag. Het aantal kippen in Nederland nam af tot 97 miljoen, vooral door de daling van het aantal leghennen.

14.1 Oppervlakte landbouwgrond naar gebruik (1 000 hectare)

	2005	2010	2011
Totaal	1 938	1 872	1 858
Grasland en groenvoedergewassen	1 242	1 233	1 225
blijvend grasland	771	769	766
natuurlijk grasland	24	45	50
tijdelijk grasland	205	182	172
snijmaïs	235	231	230
overige groenvoedergewassen	7	7	7
Akkerbouw	604	542	535
consumptieaardappelen	66	73	73
pootaardappelen	39	39	38
zetmeelaardappelen	51	47	49
suikerbieten	91	71	73
uien	23	29	30
akkerbouwgroenten (excl. uien)	25	23	25
gerst	51	33	34
tarwe	137	154	152
overige granen	36	31	28
graszaden	28	13	11
braakland	35	7	7
overige akkerbouw	24	23	16
Tuinbouw open grond	81	87	89
boomkwekerijgew. en vaste planten	15	17	17
fruit open grond	19	19	19
tuinbouwgroenten	22	24	25
tulpen	11	11	12
overige bloembollen en -knollen	12	12	12
overige tuinbouw open grond	3	3	3
Tuinbouw onder glas	11	10	10
groenten onder glas	4	5	5
perkplanten	1	0	0
potplanten	1	1	1
snijbloemen	3	2	2
overige tuinbouw onder glas	1	1	1

Areaal bloembollen gestegen

Het areaal bloembollen in Nederland was in 2011 ruim 24 duizend hectare. Sinds 2000 is het areaal bloembollen met 7 procent gestegen. In de Bollenstreek steeg het areaal met 10 procent, in de omgeving van Den Helder met 3 procent. Daarentegen daalde het bloembollenareaal in West-Friesland met 2 procent. Op bijna de helft van de bloembollenvelden zijn tulpen geteeld. De meeste tulpen waren te vinden in West-Friesland, waar ze 87 procent van het bloembollenareaal uitmaakten.

14.2 Oogst akkerbouw (mln kg)

	2005	2010	2011
Aardappelen, consumptie-	3 213	3 546	3 857
Aardappelen, poot-	1 310	1 452	1 313
Aardappelen, zetmeel-	2 254	1 845	2 163
Suikerbieten	5 931	5 280	5 858
Zaaiuien	983	1 252	1 582
Gerst	307	204	205
Haver	9	8	8
Rogge	11	10	6
Tarwe	1 175	1 370	1 175
Triticale	20	14	10
Corn-cob-mix (met 65% droge stof)	83	85	75
Korrelmaïs (met 65% droge stof)	281	197	204
Snijmaïs (met 35% droge stof)	9 672	10 341	10 559
Vezelvlas	27	11	8

Aantal melkkoeien

1984

2011

 = 250 duizend melkkoeien

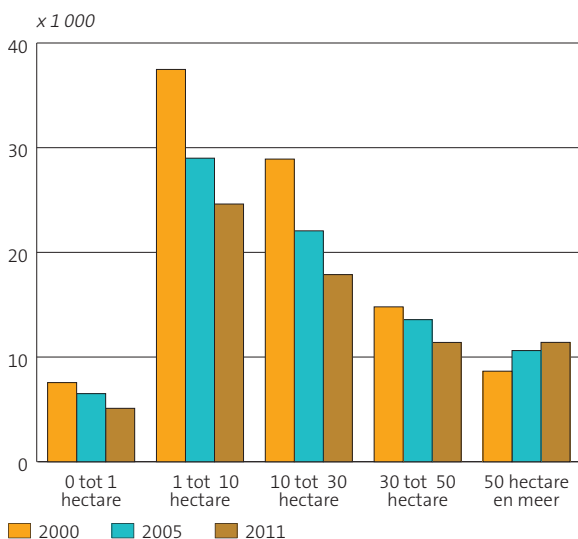
14.3 Oogst tuinbouw (mln kg)

	2005	2010	2011*
Aardbeien	39	43	47
Appelen	359	338	418
Elstar	142	145	172
Golden Delicious	29	20	24
Jonagold/Jonagored	132	100	132
Junami	0	10	17
Kanzi	0	15	17
Rode Boskoop	19	14	19
Rubens	0	7	8
Peren	195	274	336
Beurré Alexandre Lucas	8	15	22
Conference	145	214	260
Doyenne du Comice	25	26	33
Stoofperen	8	8	9
Aubergines	41	46	46
Champignons	240	235	250
Courgette	12	18	18
Komkommers	440	435	430
Paprika	345	365	365
Tomaten	660	815	815
Doperwten	34	21	21
Sperziebonen	71	47	44
Tuinbonen (groen te oogsten)	4	3	4
Bos- en waspeen	137	119	125
Knolselderij	53	56	77
Krotten	22	24	31
Radijs	28	23	24
Schorseneren	17	22	19
Winterpeen	350	362	357
Bloemkool	42	42	39
Boerenkool	14	13	14
Broccoli	14	19	19
Groene kool	4	3	3
Rode kool	40	40	41
Spitskool	10	15	14
Spruitkool	62	61	63
Witte kool	128	132	137
Andijvie	28	25	26
Asperges	15	14	17
Ijsbergsla	59	69	69
Overige sla	15	14	15
Prei	82	100	90
Spinazie	43	30	34
Witlof	67	53	50

14.4 Veestapel op landbouwbedrijven, 1 april (1 000 stuks)

	2005	2010	2011
Graasdieren			
Geiten	292	353	380
Paarden en pony's	133	143	137
Rundvee	3 797	3 975	3 885
melk- en fokvee	2 588	2 725	2 678
vlees- en weidevee	1 209	1 250	1 207
Schapen	1 361	1 130	1 088
Hokdieren			
Kippen	92 914	101 248	96 919
legghennen (incl. ouderdieren)	42 630	49 156	45 669
vleeskuikens (incl. ouderdieren)	50 284	52 091	51 249
Overig pluimvee (eenden, kalkoenen)	2 551	2 374	2 324
Konijnen	360	299	302
Edelpelsdieren	704	964	978
Varkens	11 312	12 255	12 429
biggen	4 563	5 124	5 297
fokvarkens	1 244	1 227	1 227
vleesvarkens	5 504	5 904	5 905

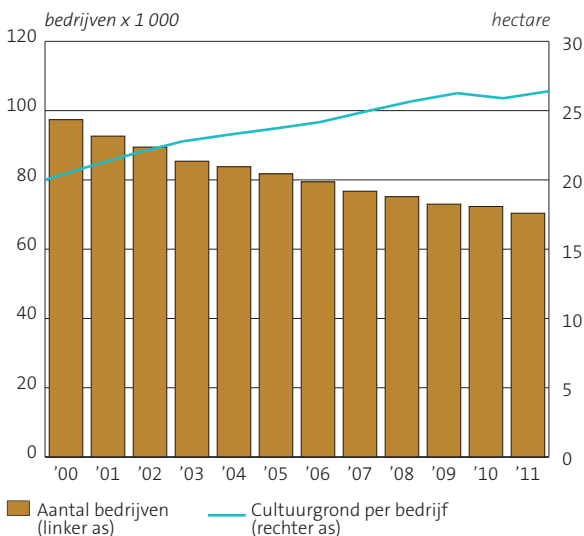
14.5 Omvang van landbouwbedrijven

14.6 Vlees-, zuivel- en eierproductie (mln kg)

	2005	2010	2011*
Vleesproductie (met been, incl. afsnijvet)			
kalveren	211	222	219
volwassen runderen	185	166	163
schapen en geiten	14	15	15
varkens	1 298	1 288	1 347
vleeskuikens	628	751	809
Onbewerkte koemelk in zuivel-fabrieken	10 479	11 626	11 627
Melkverwerking tot			
boter	119	133	125
fabriekskaas	672	753	746
gecondenseerde melk	292	347	356
melkpoeder	160	199	189
consumptiemelk	840	.	.
weipoeder	68	.	.
Kippeneieren	567	631	657

14.7 Land- en tuinbouwbedrijven, aantal en grootte

14.8 Arbeidskrachten op land- en tuinbouwbedrijven (x 1 000)

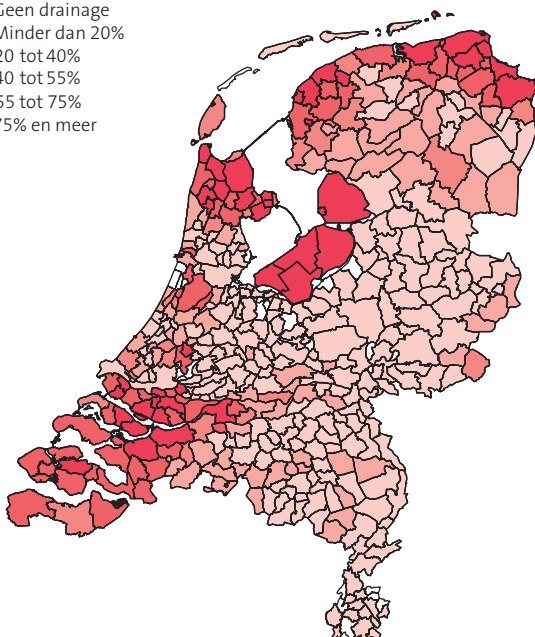
	2005	2010	2011
Arbeidsvolume (arbeidsjaren)	175	170	166
regelmatig werkzaam	160	141	139
gezinsarbeidskrachten	111	96	94
niet-gezinsarbeidskrachten	48	46	45
niet-regelmatig werkzaam	16	28	27
Regelmatig werkzaam (personen)	236	212	209
gezinsarbeidskrachten	163	148	147
niet-gezinsarbeidskrachten	72	64	62

Drainage vooral in kleigebieden

De laatste jaren is de hoeveelheid neerslag jaarlijks toegenomen. Ook neemt gedurende een jaar de duur van natte en droge perioden toe. Boeren maken daarom meer werk van het draineren van landbouwgrond. De drainage vindt vooral plaats in de kleigebieden langs de Waddenzee en het IJsselmeer en in het zuidwestelijke deltagebied.

14.9 Gedraineerde landbouwgrond per gemeente, 2010

- Geen drainage
- Minder dan 20%
- 20 tot 40%
- 40 tot 55%
- 55 tot 75%
- 75% en meer

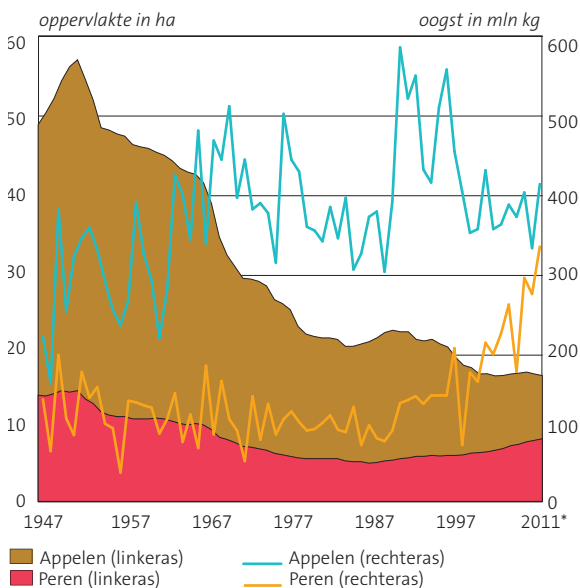

Topjaar voor appel en peer

2011 is een topjaar voor appel en peer geworden. Het jaar is met een gezamenlijke oogst appels en peren van 754 miljoen kilo een recordjaar. Per hectare is 51 ton appels en 41 ton peren geoogst. De perenoogst is uitgekomen op 336 miljoen kilo en stijgt daarmee voor het eerst boven de 300 miljoen kilo.

Sinds 1947 is het areaal appels en peren sterk gedaald. Het areaal was met 57,8 duizend hectare het grootst in 1952. In 2011 is daar nog 16,5 duizend hectare (30 procent) van over. Doordat de boomdictheid de afgelopen decennia sterk is toegenomen en appel- en perenboeren gekozen hebben voor rassen met een grotere opbrengst, is de totale productie verder gestegen.

14.10 Oppervlakte en oogst appels en peren

15

Macro-
economie

15. Macro-economie

Herstel Nederlandse economie stopt

Het in 2010 ingezette herstel van de Nederlandse economie heeft in 2011 geen overtuigend vervolg gekregen. In het tweede halfjaar raakte Nederland zelfs in een recessie. De economische groei over 2011 kwam nog wel uit op 1,2 procent. De tegenvallende groei komt door een krimp van de consumptie van huishoudens met 1,1 procent. Consumenten hebben minder te besteden. Hierdoor, en door de ingezakte woningmarkt en de onrust in verband met de eurocrisis, is het vertrouwen van consumenten ernstig aangetast.

Doordat de export in 2011 met 3,8 procent groeide, realiseerde de industrie, de handel en het vervoer nog groei. Ook de bouw groeide, al lag de bouwproductie veel lager dan voor de kredietcrisis. De delfstoffenwinning kromp in 2011 fors. Door de zachte winter aan het begin en het einde van het jaar werd er relatief weinig aardgas verstoekt.

Evenveel consumptief krediet, meer roodstand

In 2011 is iets meer krediet (exclusief creditcardkrediet) verstrekt dan een jaar eerder. De minieme stijging volgt op 10 jaar met een gestage daling. In 2011 is bijna 250 miljoen meer aflopend krediet verstrekt dan in 2010. Dat komt voornamelijk door de toename van autofinancieringen. Het doorlopend krediet is verder gedaald, in 2011 met ruim 230 miljoen. De roodstand is in 2011 opgelopen tot ruim 10 miljard euro.

12 miljard euro dividend

Beursgenoteerde bedrijven keerden in 2011 bijna 12 miljard euro dividend aan hun aandeelhouders uit. Dat is 0,5 miljard euro meer dan in 2010. Het merendeel werd uitgekeerd door niet-financiële bedrijven. De financiële sector ondervindt nog naweeën van de financiële crisis en heeft weinig ruimte om dividend uit te keren. Financiële instellingen keerden in 2011 ruim 200 miljoen euro aan dividend uit. In 2007 keerden zij nog een recordbedrag van ruim 8,5 miljard euro uit.

15.1 Economische en sociale kernindicatoren

	2005	2010*	2011*
Macro-economische kerncijfers			
Economische groei (% volumemutatie bbp)	2,0	1,7	1,2
Bruto binnenlands product (bbp) (deflatoren, % mutatie)	2,4	1,3	1,1
Netto nationaal inkomen (% volumemutatie)	0,1	3,4	3,5
Netto nationaal inkomen per inwoner (% volumemutatie)	-0,1	2,8	3,0
Netto beschikbaar nationaal inkomen (% volumemutatie)	0,0	3,3	3,4
Netto beschikbaar nationaal inkomen per inwoner (% volumemutatie)	-0,3	2,8	2,9
Consumentenprijsindex (CPI) (% mutatie)	1,7	1,3	2,3
Saldo lopende transacties met het buitenland (% bbp)	7,5	5,1	7,5
Arbeid			
Arbeidsvolume (% mutatie)	0,0	-0,5	.
Banen werknemers (x 1 000)	7 497	7 870	7 910
Werkzame beroepsbevolking (x 1 000)	6 973	7 391	7 392
Werkzame beroepsbevolking (% bevolking 15 tot 65 jaar)	64	67	67
Werkloze beroepsbevolking (x 1 000)	482	426	419
Werkloze beroepsbevolking (% beroepsbevolking)	6,5	5,4	5,4
Bbp per arbeidsjaar (% volumemutatie)	2,1	2,2	.
Inkomen, bestedingen en besparingen			
Consumptieve bestedingen (% volumemutatie)	0,8	0,6	-0,6
Bruto-investeringen in vaste activa (% volumemutatie)	3,7	-4,4	5,8
Netto nationale besparingen (% netto beschikbaar inkomen)	14,0	10,4	13,4
Overheid			
Belasting- en premiedruk (% bbp)	37,1	38,4	38,0
Overheidssaldo (EMU-definitie) (% bbp)	-0,3	-5,1	-4,7
Overheidsschuld (EMU-definitie) (% bbp)	51,8	62,9	65,2
Bedrijven			
Oprichtingen (x 1 000)	40,1	37,9	.
Faillissementen (abs.)	10 082	9 565	9 531
Bevolking			
Gemiddelde omvang bevolking (x 1 000)	16 317	16 615	16 691
Migratie-overschot (% bevolking)	-0,2	0,2	0,2

15.2 Binnenlands product, drie benaderingen (mln euro)

	2005	2010*	2011*
Vanuit de productie			
Productie (<i>basisprijzen</i>)	962 007	1 138 837	1 185 420
Intermediair verbruik (<i>excl. aftrekbare btw</i>) (-)	505 825	612 916	645 358
Toegevoegde waarde (<i>bruto, basisprijzen</i>)	456 182	525 921	540 062
Saldo van productgebonden belastingen en subsidies	56 587	62 853	61 210
productgebonden belastingen	60 693	66 455	64 881
productgebonden subsidies (-)	4 106	3 602	3 671
Vershil toegerekende en afgedragen btw	638	-360	833
Binnenlands product (<i>bruto, marktprijzen</i>)	513 407	588 414	602 105
Vanuit de inkomensvorming			
Beloning van werknemers	254 563	300 474	306 470
lonen	199 011	234 353	238 599
sociale premies t.l.v. werkgevers	55 552	66 121	67 871
Saldo van belastingen op productie en invoer en subsidies	58 801	63 739	62 218
belastingen op productie en invoer	66 292	73 491	72 043
subsidies (-)	7 491	9 752	-9 825
Exploitatieoverschot/gemengd inkomen (<i>bruto</i>)	200 043	224 201	233 417
afschrijvingen	75 709	89 500	91 115
exploitatieoverschot/gemengd inkomen (<i>netto</i>)	124 334	134 701	142 302
Binnenlands product (<i>bruto, marktprijzen</i>)	513 407	588 414	602 105
Vanuit de finale bestedingen			
Consumptieve bestedingen	372 028	434 590	439 169
Investerings in vaste activa (<i>bruto</i>)	97 016	107 205	112 206
Veranderingen in voorraden	598	2 689	1 831
Uitvoer van goederen en diensten	357 453	459 246	497 919
Invoer van goederen en diensten (-)	313 688	415 316	449 020
Binnenlands product (<i>bruto, marktprijzen</i>)	513 407	588 414	602 105

15.3 Belangrijkste macro-economische saldi (mln euro)

	2005	2010*	2011*
Binnenlands product (bruto, marktprijzen)	513 407	588 414	602 105
Afschrijvingen (-)	75 709	89 500	91 115
Saldo uit het buitenland ontvangen primaire inkomens	2 478	-4 990	6 042
Nationaal inkomen (netto, marktprijzen)	440 176	493 924	517 032
Saldo uit het buitenland ontvangen inkomensoverdrachten	-8 219	-8 967	-9 842
Beschikbaar nationaal inkomen (netto)	431 957	484 957	507 190
Consumptieve bestedingen (-)	372 028	434 590	439 169
Correctie pensioenvoorziening (saldo buitenland)	398	154	82
Nationale besparingen (netto)	60 327	50 521	68 103
Investerings in vaste activa (netto) (-)	21 307	17 705	21 091
Veranderingen in voorraden (-)	598	2 689	1 831
Saldo lopende transacties met het buitenland	38 422	30 127	45 181
Saldo uit het buitenland ontvangen kapitaaloverdrachten	-1 751	-3 225	-2 090
Nationaal vorderingensaldo	36 671	26 902	43 091
verandering van vorderingen op het buitenland	250 329	41 716	.
verandering van schulden aan het buitenland (-)	213 183	15 005	.
statistisch verschil	-475	191	.

Roodstand op betaalrekeningen, ultimo jaar

2000

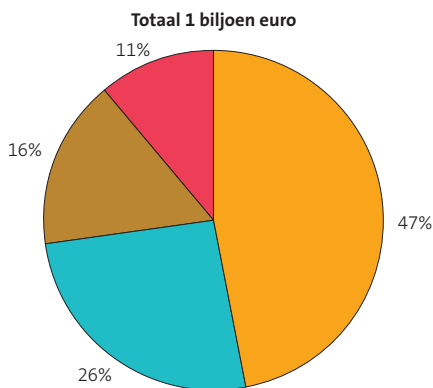

2011

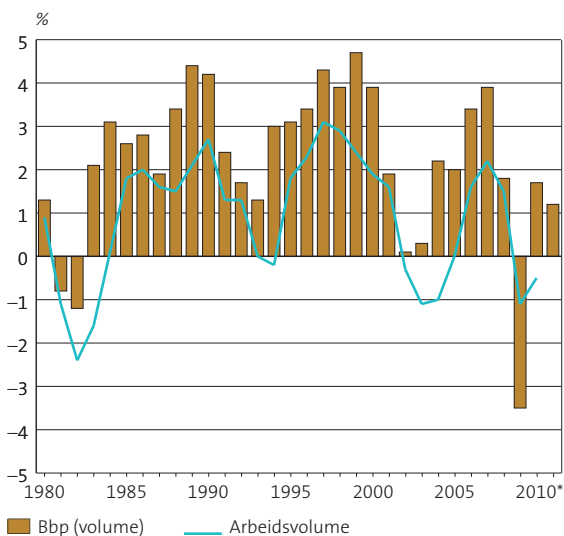
€ = 1 miljard euro

15.4 Finale bestedingen naar categorieën, 2011*

- Uitvoer van goederen en diensten
- Consumptieve bestedingen gezinnen
- Consumptie bestedingen overheid
- Investerings

15.5 Groei economie en werkgelegenheid

15.6 Bruto toegevoegde waarde, basisprijzen (%-volumemutatie)

	2009	2010*	2011*
Totaal	-3,1	1,9	1,4
Landbouw, bosbouw en visserij	3,6	-0,8	1,7
Delfstoffenwinning	-7,3	11,6	-7,7
Industrie	-8,6	7,3	3,6
Energiebedrijven	0,2	6,7	-6,6
Waterbedrijven en afvalbeheer	2,4	2,5	3,2
Bouwnijverheid	-2,9	-11,1	4,8
Handel, vervoer en horeca	-6,1	4,7	2,8
Informatie en communicatie	-3,7	0,3	0,8
Financiële dienstverlening	-1,9	0,2	-0,3
Exploitatie van en handel in onroerend goed	0,4	1,9	1,6
Zakelijke dienstverlening	-5,6	-2,4	0,2
Overheid en zorg	3,1	2,2	1,7
Cultuur, recreatie, overige diensten	-2,4	-1,0	-0,2

15.7 Arbeidsvolume werkzame personen (1 000 arbeidsjaren)

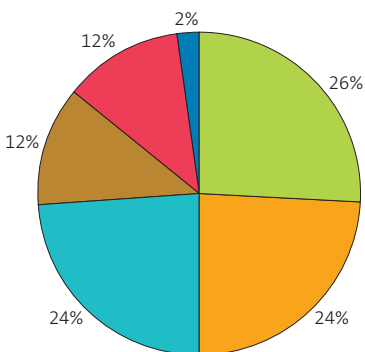
	2005	2009*	2010*
Totaal	6 478	6 760	6 725
Landbouw, bosbouw en visserij	196	183	181
Delfstoffenwinning	7	7	7
Industrie	804	787	766
Energiebedrijven	23	23	24
Waterbedrijven en afvalbeheer	35	36	36
Bouwnijverheid	456	467	456
Handel, vervoer en horeca	1 566	1 596	1 596
Informatie en communicatie	220	238	232
Financiële dienstverlening	246	246	235
Exploitatie van en handel in onroerend goed	62	67	65
Zakelijke dienstverlening	930	1 042	1 010
Overheid en zorg	1 634	1 738	1 784
Cultuur, recreatie, overige diensten	298	330	334

15.8 Arbeidsproductiviteit per arbeidsjaar (%-volumemutatie)

	2005	2009*	2010*
Totaal	2,1	-2,0	2,4
Landbouw, bosbouw en visserij	0,6	4,9	0,2
Delfstoffenwinning	-1,5	-7,9	14,4
Industrie	4,7	-6,2	10,2
Energiebedrijven	17,4	2,8	4,0
Waterbedrijven en afvalbeheer	-0,2	-1,4	2,3
Bouwnijverheid	3,3	-1,1	-9,0
Handel, vervoer en horeca	5,0	-4,2	4,7
Informatie en communicatie	1,4	-1,0	2,7
Financiële dienstverlening	2,8	-1,2	5,2
Exploitatie van en handel in onroerend goed	-1,0	-0,8	5,3
Zakelijke dienstverlening	0,6	-1,7	0,8
Overheid en zorg	0,7	1,0	-0,4
Cultuur, recreatie, overige diensten	0,6	-4,4	-2,2

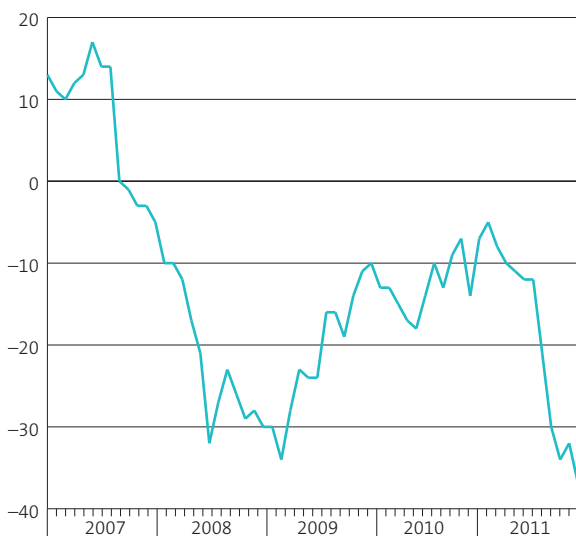
15.9 Bruto toegevoegde waarde, basisprijzen, 2011*

Totaal: 540 mld euro

- Financiële en zakelijke dienstverlening
- Nijverheid
- Handel, horeca, vervoer en communicatie
- Zorg en overige dienstverlening
- Overheid
- Landbouw, bosbouw en visserij

15.10 Consumentenvertrouwen, seizoengecorrigeerd

15.11 Invoer goederen en diensten (mln euro)

	2005	2010*	2011*
Invoer van goederen en diensten	313 688	415 316	449 020
Landbouw- en visserijproducten	10 329	15 191	17 044
Aardolie, aardgas en ov. delfstoffen	26 270	38 662	46 727
Industriële producten	207 495	275 276	296 625
voedings- en genotmiddelen	16 557	24 089	28 139
textiel, kleding, leder en lederwaren	10 407	13 061	14 512
papier, papierproducten, drukwerk	6 537	6 915	7 308
aardolieproducten	9 905	20 276	29 500
chemische producten	33 125	49 361	46 630
rubber- en kunststofproducten	6 275	7 419	8 474
basismetalen en metaalproducten	17 245	25 316	29 792
machines en apparaten	14 129	16 984	19 631
elektrotechnische machines	66 177	81 342	79 997
transportmiddelen	17 265	19 474	21 966
overige industriële producten	9 873	11 039	10 676
Overige productgroepen	61 797	77 827	80 619
Consumptie door Ned. in het buitenland	10 165	11 634	11 558
Cif/fob-correctie	-2 368	-3 274	-3 553

15.12 Uitvoer goederen en diensten (mln euro)

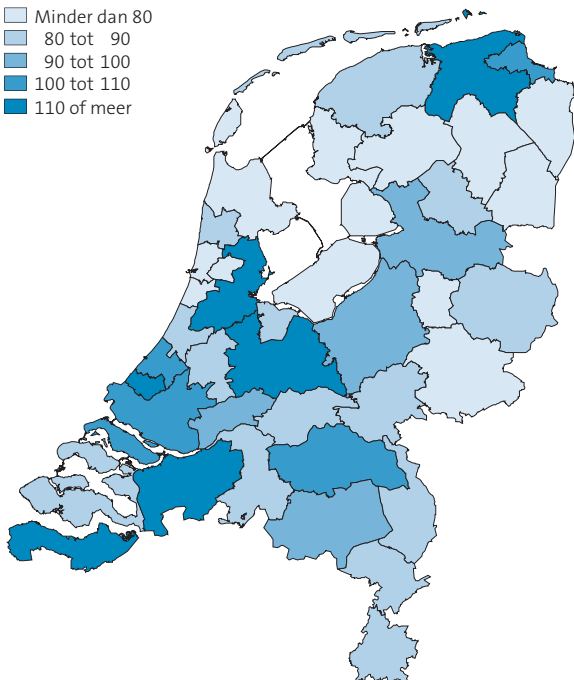
	2005	2010*	2011*
Uitvoer van goederen en diensten	357 453	459 246	497 919
Landbouw- en visserijproducten	16 783	21 438	21 338
Aardolie, aardgas en ov. delfstoffen	11 342	16 171	18 970
Industriële producten	247 145	320 070	351 013
voedings- en genotmiddelen	31 760	42 752	48 304
textiel, kleding, leder en lederwaren	8 253	10 511	12 030
papier, papierproducten, drukwerk	6 221	6 237	6 531
aardolieproducten	22 475	35 614	47 580
chemische producten	48 570	66 660	67 500
rubber- en kunststofproducten	6 424	7 430	8 445
basismetalen en metaalproducten	17 908	25 382	28 779
machines en apparaten	15 968	19 843	22 024
elektrotechnische machines en apparaten	69 737	85 187	86 653
transportmiddelen	13 637	14 133	17 194
overige industriële producten	6 192	6 321	5 973
Vervoer, post en telecommunicatie	21 758	20 672	22 032
Financiële en zakelijke diensten	37 024	53 742	56 033
Overige productgroepen	15 651	17 370	18 056
Consumptie door niet-ingezetenen in Ned.	9 313	12 232	13 135
Uitvoer van gebruikte activa	805	825	895
Cif/fob-correctie	-2 368	-3 274	-3 553

15.13 Bruto-investeringen in vaste activa (mln euro)

	2005	2010*	2011*
Totaal	97 016	107 205	112 206
Woningen	31 145	29 372	29 911
Bedrijfsgebouwen	14 683	17 125	17 582
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken	10 829	12 791	13 554
Vervoermiddelen	10 116	10 181	11 394
Machines en installaties	12 614	16 561	17 902
Overige vaste activa	19 783	23 692	24 452
Verkoop van gebruikte vaste activa	2 154	2 517	2 589

15.14 Bbp per inwoner, 2009 (Nederland=100)

- Minder dan 80
- 80 tot 90
- 90 tot 100
- 100 tot 110
- 110 of meer

15.15 Consumptief krediet (excl. creditcardkrediet) (mln euro)

	2005	2010	2011*
Verstrekt krediet	6 995	5 173	5 185
Rente	1 396	1 329	1 309
Aflossingen	9 033	7 000	6 424
Uitstaand saldo	16 347	15 960	16 029
aflopend krediet	2 163	2 788	3 127
doorlopend krediet	14 184	13 172	12 902
Toegezegde limieten	25 963	24 988	23 475
Roodstand	7 456	9 908	10 112

15.16 Beroep op Nederlandse kapitaalmarkt, Euronext A'dam (mln euro)

	2005	2010	2011
Totaal	119 770	213 835	184 733
Aandelen	12 896	5 180	7 566
financiële instellingen	2 722	–	981
beleggingsfondsen	6 051	3 770	4 806
vastgoedfondsen	388	704	314
overige fondsen	3 738	706	1 465
Obligaties	106 856	208 596	177 167
overheid	32 889	53 686	53 904
financiële instellingen	71 252	152 221	121 329
overige private sector	2 715	2 689	1 934
Pand-, bank-, en spaarbrieven	18	59	–

15.17 Dividend Nederlandse beursfondsen (mln euro)

	2005	2010	2011
Totaal	20 517	13 247	13 866
Bouwnijverheid en installatie	111	189	217
Delfstoffenwinning	4 868	4 409	4 344
Handel	137	394	443
Industrie	2 750	3 633	3 859
Niet-financiële dienstverlening	831	840	1 042
Transport, opslag en communicatie	2 037	1 488	1 616
Banken/financiële dienstverlening	1 904	34	38
Verzekeraars	5 172	149	172
Beleggingsfondsen	1 548	1 323	1 309
Vastgoedfondsen	996	616	596
Overige fondsen	161	173	230

16

Natuur en
milieu

16. Natuur en milieu

Meer broeikasgassen door winterkou en productiegroei

In 2010 bedroeg de uitstoot van broeikasgassen 210 miljard CO₂-equivalenten, 11,5 miljard meer dan in 2009. Hiermee neemt voor het eerst in zeven jaar de uitstoot van broeikasgassen weer toe. De stijging is geheel toe te schrijven aan de toename van de uitstoot van koolstofdioxide. Deze uitstoot, 182 miljard kg, is nog nooit zo hoog geweest. Door de aantrekkende economie en de koude winter is er in 2010 vooral veel meer aardgas verstoekt. De uitstoot van de overige broeikasgassen bleef nagenoeg gelijk.

De uitstoot van broeikasgassen ligt in 2010 slechts 1,3 procent onder het niveau van 1990. Volgens het Kyotoprotocol moet Nederland in de periode 2008–2012 de uitstoot van broeikasgassen met gemiddeld 6 procent verlagen ten opzichte van 1990.

Meeste bedrijfsafval hergebruikt

Van de 20 miljoen ton bedrijfsafval die in 2010 vrijkwam, werd bijna 17 miljoen ton, of 85 procent, nuttig toegepast of verbrand om energie te winnen. De overige 3 miljoen ton kwam terecht op stortplaatsen, afvalverbrandings- of afvalscheidingsinstallaties.

Bijna 40 procent van het bedrijfsafval komt uit de voedings- en genotmiddelenindustrie. Het meeste is plantaardig afval en is grondstof voor de veevoederindustrie of meststof in de landbouw. Slachtafval wordt gebruikt in de veevoederindustrie of als brandstof ingezet.

In de basismetalaalindustrie en elektriciteitsvoorziening wordt vrijwel al het afval (97 procent) nuttig toegepast. Het gaat dan vooral om metaal-slakken, bodemas, vlieg-as en ontzwavelingsgips, stoffen die ingezet worden in de cement- en gipsindustrie en de wegen- en waterbouw.

Gescheiden inzameling van kunststofverpakkingen fors toegenomen

De hoeveelheid kunststof verpakkingen die aan de bron gescheiden ingezameld worden, is in twee jaar vertienvoudigd van 8 miljoen kilo in 2008 tot 82 miljoen kilo in 2010. Daarnaast scheiden enkele provincies ook nog kunststof verpakkingen uit het restafval.

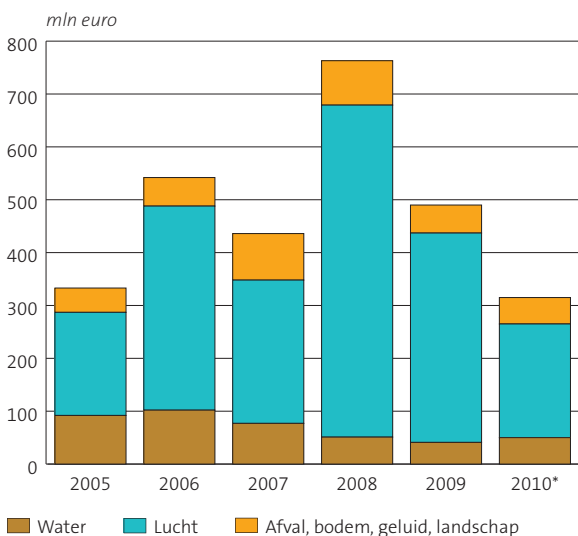
De hoeveelheid kunststof verpakkingen in het huishoudelijk restafval wordt voor 2010 geraamd op ongeveer 350 miljoen kilo. Sinds 2010 zijn gemeenten verplicht kunststof verpakkingen uit het huishoudelijk afval gescheiden in te zamelen of door nascheiding uit het restafval te verwijderen.

Schonere productie, maar nog geen groene groei

Economische groei gaat vaak ten koste van het milieu. Niet alleen worden natuurlijke hulpbronnen als ertsen, aardolie, water en biodiversiteit schaarser, ook wordt het milieu vervuild met schadelijke stoffen. De afgelopen twintig jaar is de druk op het milieu weliswaar minder snel toegenomen dan de economische groei, maar de absolute druk op het milieu neemt nog steeds toe, vooral op de gebieden klimaatverandering en mineralenoverschotten. Ook de natuurlijke hulpbronnen, zoals de biodiversiteit, worden nog steeds aangetast. Hierdoor blijft de kwaliteit van onze leefomgeving in het geding.

'Groene groei' is een nieuw beleidsthema. Het gaat om het realiseren van economische groei en ontwikkeling met een zo gering mogelijke druk op het milieu en waarbij de hoeveelheid en de kwaliteit van de natuurlijke hulpbronnen voldoende blijven om ons welzijn te waarborgen. Het betekent ook: het stimuleren van investeringen, concurrentie en innovatie die nodig zijn voor duurzame groei, en het scheppen van nieuwe kansen op economisch gebied.

16.1 Milieu-investeringen nijverheid (20 en meer werknemers)

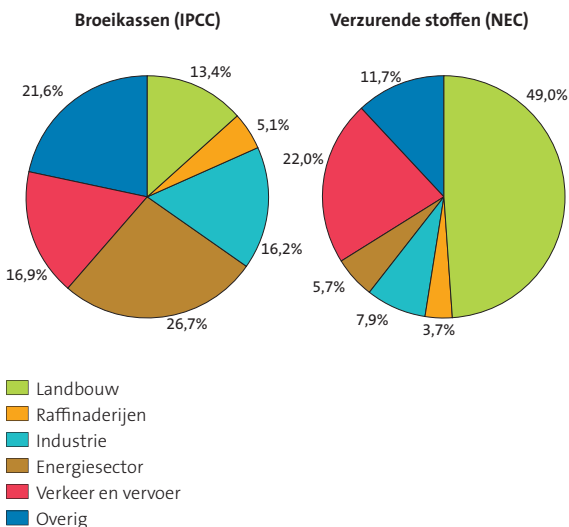
16.2 Geluidshinder en geurhinder (% personen van 18 jaar en ouder)

	2005	2008	2009	2010
Geluidshinder				
verkeer en/of industrie	44	41	41	40
vliegverkeer	17	16	17	15
railverkeer	6	7	7	6
wegverkeer	32	31	29	29
industrie	4	3	3	2
buren	20	19	19	19
Geurhinder				
verkeer en/of industrie	13	10	10	8
verkeer	7	5	5	3
industrie	8	6	6	5
landbouw	11	9	8	8
open haarden en/of allesbranders	11	11	11	11

16.3 Luchtverontreiniging, uitstoot verzurende stoffen en broeikasgassen

16.4 Luchtverontreiniging, uitstoot door alle bronnen, 2010 (%)

16.5 Zuivering van afvalwater in rioolwaterzuiveringsinstallaties

	2005	2009	2010
Effluent (1 000 kg)			
fosfor (als P-totaal)	2 651	2 303	2 226
stikstof (als N-totaal)	21 742	15 174	16 586
cadmium	0,25	0,20	0,23
chromium	3,4	2,5	2,9
koper	12	10	8,8
kwik	0,097	0,085	0,087
lood	6,2	3,7	3,9
Zuiveringsslib (1 000 kg)	1 494 028	1 328 815	1 321 586
w.o.			
droge stof	347 557	336 616	332 601
fosfor (als P-totaal)	7 771	9 093	11 110
stikstof (als N-totaal)	18 733	15 782	18 736
cadmium	0,45	0,41	0,47
chromium	14	14	14
koper	132	133	133
kwik	0,33	0,28	0,27
lood	39	40	40

16.6 Waterverontreiniging, uitstoot door alle bronnen (1 000 kg)

	2005	2009	2010*
Fosfor (als P-totaal)	15 286	15 062	15 033
Stikstof (als N-totaal)	92 703	89 340	89 882
Cadmium	1,51	1,27	1,11
Chroom	15,8	10,3	9,74
Koper	281	286	293
Kwik	0,58	0,48	0,48
Lood	57,0	46,2	44,5

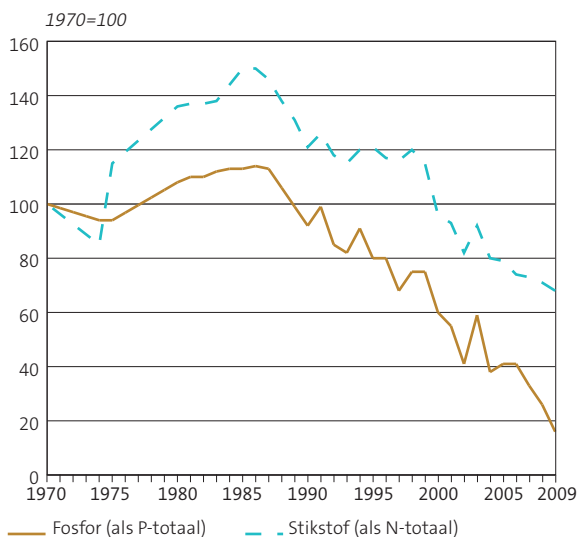
16.7 Bedrijfsafvalstoffen nijverheid (mln kg)

	2008	2010*		
	Totaal	Totaal	Her-gebruik	Eindverwerking
Totaal niet-gevaarlijk afval	21 861	20 042	17 118	2 924
Delfstoffenwinning	335	244	116	128
Industrie	16 072	14 392	13 091	1 300
voedings- en genotmiddelenind.	8 144	8 217	7 801	416
chemische industrie	1 215	912	694	218
basismetalaalindustrie	2 632	1 639	1 597	42
overige industrie	4 081	3 624	2 999	624
Energievoorziening	1 318	1 152	1 119	33
Waterbedrijven en afvalbeheer	4 134	4 254	2 792	1 463
Niet-chemisch afval	20 445	18 656	16 191	2 468
metalen	989	769	754	16
papier en karton	856	693	675	18
hout	517	428	403	25
dierlijk en plantaardig afval	6 489	6 450	6 346	104
gemengd afval	995	1 364	618	745
slib	2 188	2 222	1 159	1 064
mineralen en steenachtig materiaal	8 120	6 486	6 013	475
overig niet-chemisch afval	291	244	223	21
Chemisch afval	1 415	1 387	930	457

16.8 Gemeentelijk afval (mln kg)

	2005	2008	2009	2010
Totaal	10 408	10 453	10 323	10 063
Afval van huishoudens	9 158	9 211	9 059	8 868
gemengd ingezameld afval	4 784	4 731	4 605	4 447
huishoudelijk restafval	3 958	3 947	3 878	3 752
grof huishoudelijk afval	716	686	640	619
gemengd verbouwingsafval	110	98	88	76
gescheiden ingezameld afval	4 374	4 480	4 453	4 421
gft	1 362	1 289	1 302	1 256
papier	1 045	1 124	1 077	1 063
glas	338	349	345	351
grof tuinafval	406	426	444	452
houtafval	318	342	326	323
schoon puin	448	432	429	401
overig gescheiden afval	457	519	530	574
Reinigingsdienstenaafval	1 106	1 102	1 138	1 072
Overig afval	144	139	126	124

16.9 Mineralenoverschotten in de landbouw (1970=100)

16.10 Productie van mest en mineralen (mln kg)

	2005	2009	2010	2011*
Mest veestapel	70 118	72 702	72 172	71 092
Rundvee	54 030	55 991	55 942	55 004
Schape en geiten	1 728	1 668	1 706	1 674
Paarden en pony's	933	1 012	993	961
Varkens	11 852	12 425	11 841	11 821
Pluimvee	1 484	1 502	1 527	1 466
Konijnen en pelsdieren	91	106	164	166
Mineralenuitscheiding				
Stikstof (als N-totaal)	479	484	490	481
Fosfaat (als P ₂ O ₅)	170	175	179	176
Kalium (als K ₂ O)	524	518	523	514

16.11 Trends in populaties van dier- en plantgroepen (2000=100)

	2005	2009	2010
Broedvogels	93	93*	91*
Wintervogels ¹⁾	96	73*	57*
Watervogels ²⁾	125	124*	116*
Zoogdieren ³⁾	107	128*	134*
Vleermuizen	146	187*	198*
Amfibieën	112	118*	119*
Reptielen	102	91*	98*
Dagvlinders	89	101*	99*
Libellen	95	114*	111*
Bospaddenstoelen	72	56*	79*

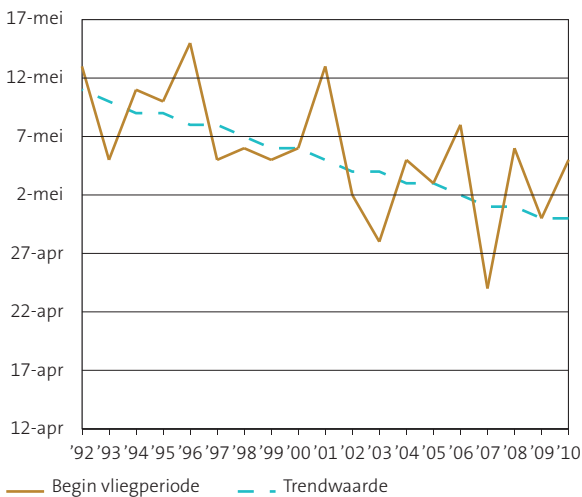
Bron: NEM (PGO's en CBS).

¹⁾ In de winter in Nederland verblijvende vogels.

²⁾ Seizoen 2008/2009 en 2009/2010

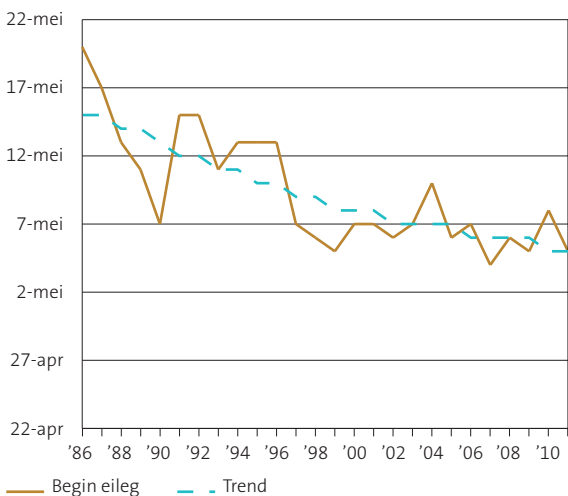
³⁾ Overdag actieve zoogdieren: eekhoorn, haas, konijn, ree en vos.

16.12 Begin vliegperiode dagvlinders

Bron: NEM (Vlinderstichting, CBS).

16.13 Begin eileg zangvogels

Bron: NEM (SOVON, CBS).

17

Onderwijs

17. Onderwijs

Nederlanders steeds hoger opgeleid

Het aandeel hoogopgeleiden in Nederland is tussen 2000 en 2011 aanzienlijk toegenomen. In 2011 had 28 procent van de personen van 15 tot 65 jaar een hbo- of een wo-diploma. In 2000 was dat nog 21 procent. Daarnaast is sinds 2000 vooral het aandeel personen met hoogstens basisonderwijs of een vmbo-diploma aanzienlijk afgenomen. In 2000 was 38 procent van de bevolking laagopgeleid. In 2011 was dit nog 31 procent. Het aandeel personen met een mbo- of een havo/vwo-diploma is de afgelopen jaren stabiel gebleven op 40 procent.

Lager slagingspercentage niet-westerse allochtonen in mbo

Van de ruim 41 duizend mbo'ers die in 2005/'06 aan een middenkader- of specialistenopleiding (niveau 4) begonnen, haalde 78 procent binnen vijf jaar een diploma. Van de mannen was dit 74 procent, van de vrouwen 81 procent. De opleiding die zij succesvol afsloten kan overigens een opleiding op een lager mbo-niveau zijn.

Van de autochtone eerstejaars die op het hoogste mbo-niveau startten had vijf jaar later 80 procent een diploma op zak. Van de niet-westerse allochtone eerstejaars was dit 68 procent.

In de vier grootste steden bleef het slagingspercentage van eerstejaars mbo'ers steken op 67 procent. Deze relatief lage score hangt samen met de sterke concentratie van niet-westerse allochtonen.

Meer onderwijsinstellingen in de rode cijfers

Het primair onderwijs sloot 2010 af met een verlies van 117 miljoen euro. In 2009 was het verlies nog 14 miljoen euro. Voor het eerst sinds jaren nam de rijksbijdrage iets af. In het voortgezet onderwijs en het mbo was sprake van een negatief resultaat van 36 miljoen euro. Dit is een verslechtering van 72 miljoen euro ten opzichte van 2009. De instellingen in het hoger onderwijs realiseerden daarentegen in 2010 een winst van 185 miljoen euro, die hoger was dan in 2009 (77 miljoen euro). De totale onderwijsuitgaven in Nederland bedroegen bijna 39 miljard euro in 2010. Dit is 0,9 miljard euro meer dan in 2009. Daarmee bleven de onderwijsuitgaven staan op 6,6 procent van het bruto binnenlands product.

17.1 Primair onderwijs

	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
Onderwijsinstellingen				
Basisonderwijs	6 970	6 910	6 895	6 849
Speciaal basisonderwijs	326	313	311	308
Speciale scholen	323	323	323	324
Leerlingen (x 1 000)				
Basisonderwijs	1 549	1 553	1 548	1 534
Speciaal basisonderwijs	48	44	43	43
Speciale scholen	59	66	68	69

17.2 Voortgezet onderwijs

	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
Onderwijsinstellingen	666	660	657	659
Leerlingen (x 1 000)				
algemeen leerjaar	400	385	388	394
vwo	150	164	164	165
havo	137	146	149	151
vmbo-gt	102	102	102	102
vmbo-bk	124	110	106	102
praktijkonderwijs	27	27	27	27
Slagingspercentages¹⁾ (%)				
vwo	93	91	89	89
havo	89	87	85	85
vmbo-gt	95	94	94	93
vmbo-bk	96	95	95	95
Doorstroom geslaagden¹⁾ (%)				
van vwo naar wo	72	71	71	.
van vwo naar hbo	14	13	12	.
van havo naar hbo	78	79	78	.
van havo naar vwo	5	4	4	.
van havo naar mbo	4	3	3	.
van vmbo-gt naar havo	16	19	18	.
van vmbo-gt naar mbo	79	78	79	.
van vmbo-bk naar mbo	92	95	95	.

¹⁾ Voorlopige cijfers in 2009/'10.

17.3 Mbo en educatie

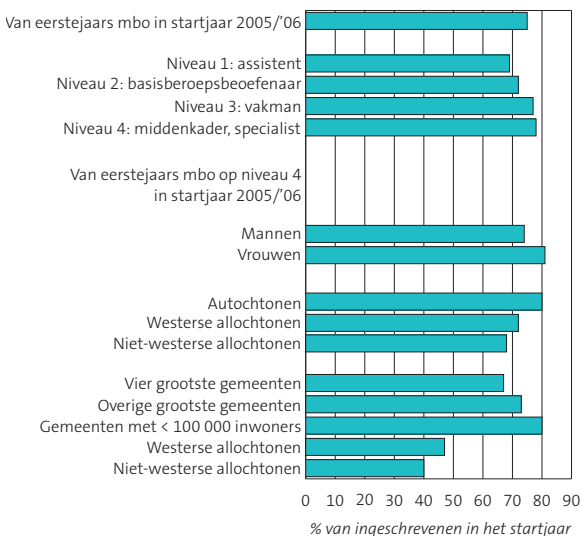
	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
Onderwijsinstellingen	72	72	71	71
Deelnemers mbo (x 1 000)	484	514	522	530
bol	347	342	351	358
bbl	137	172	171	172
niveau 1	23	22	24	25
niveau 2	125	134	130	130
niveau 3	125	136	142	145
niveau 4	210	222	226	230
Doorstroom geslaagden ¹⁾ (%)				
van niveau 1 naar 2	49	46	38	.
van niveau 2 naar 3	43	42	41	.
van niveau 3 naar 4	30	30	33	.
van niveau 4 naar hbo	42	40	41	.
Voortijdig schoolverlaters vanuit het mbo ¹⁾ (%)				
niveau 1	38	35	36	.
niveau 2	15	14	13	.
niveau 3	7	5	5	.
niveau 4	5	4	4	.
Volwassenenonderwijs deelnemers (x 1 000)				
educatie	.	37	36	29
vavo	15	15	17	16

¹⁾ Voorlopige cijfers in 2009/'10.

17.4 Hoger onderwijs

	2005/'06	2008/'09	2009/'10	2010/'11*
Ingeschrevenen (x 1 000)				
hbo	357	384	403	417
wo	206	221	233	242
Afgestudeerden (x 1 000)				
hbo bachelor	59	62	62	.
wo bachelor	19	26	27	.
wo master/doctoraal	29	29	30	.
Gemiddelde studieduur (mnd)				
voltijd hbo bachelor	52	53	54	.
voltijd wo door vwo'ers				
bachelor	52	54	53	.
master/doctoraal	74	74	75	.

17.5 Rendement eerstejaars mbo, stand na vijf jaar

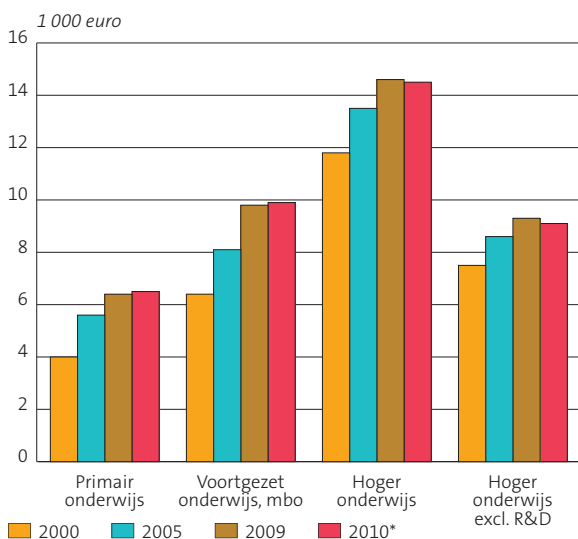
17.6 Onderwijsniveau bevolking (15 tot 65 jaar) (%)

	2005	2009	2010	2011
Bevolking (x 1 000)	10 940	11 014	11 017	10 994
Onderwijsniveau (%)				
Basisonderwijs	9	8	8	8
Vmbo, mbo 1, avo onderbouw	24	23	23	23
w.o.				
avo-onderbouw	10	10	10	10
Havo, vwo, mbo	41	40	40	40
mbo 2 en 3	14	14	13	13
mbo 4	17	17	17	17
havo, vwo	10	9	10	11
Hbo, wo-bachelor	16	18	18	18
Wo-master, doctoraal	9	10	10	9

17.7 Uitgaven aan onderwijs (mln euro)

	2005	2009	2010*
Totaal	32 017	37 977	38 917
Door overheid	26 759	31 815	32 572
primair onderwijs	9 473	10 802	10 865
voortgezet onderwijs, mbo	11 013	13 479	13 882
hoger onderwijs	6 273	7 534	7 825
Door huishoudens	2 867	3 130	3 293
primair onderwijs	167	171	166
voortgezet onderwijs, mbo	1 338	1 250	1 352
hoger onderwijs	1 362	1 708	1 775
Door bedrijven	2 284	2 841	2 849
voortgezet onderwijs, mbo	1 419	1 647	1 641
hoger onderwijs	865	1 194	1 208
Door buitenland	107	192	202
hoger onderwijs	107	192	202
In % bbp	6,2	6,6	6,6

17.8 Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer

17.9 Resultaat onderwijsinstellingen, 2010* (mln euro)

	Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs, mbo	Hoger onderwijs
Baten	9 972	11 910	9 429
rijksbijdragen	9 070	10 462	5 787
overige baten	902	1 448	3 642
Lasten	10 150	11 946	9 201
personeel	8 291	9 013	6 264
afschrijvingen	206	531	542
huisvesting	630	860	654
overige lasten	1 022	1 541	1 741
Saldo baten en lasten (1)	-178	-36	228
Financiële baten en lasten saldo (2)	61	-18	-37
Bijzondere posten saldo (3)	0	-1	-6
Resultaat (1)+(2)+(3)	-117	-51	185
Investeringen	307	891	738

17.10 Balans van onderwijsinstellingen, 2010* (mln euro)

	Primair onderwijs	Voortgezet onderwijs, mbo	Hoger onderwijs
Totaal activa	4 731	8 621	9 350
totaal vaste activa	1 791	6 015	6 413
immaterieel	0	6	17
materieel	1 284	5 606	6 184
financieel	507	403	212
totaal vlottende activa	2 940	2 606	2 937
voorraden	2	23	16
vorderingen	880	689	1 223
effecten	75	78	48
liquide middelen	1 982	1 816	1 650
Totaal passiva	4 731	8 621	9 350
eigen vermogen	2 792	3 925	4 205
voorzieningen	448	724	538
langlopende schulden	73	1 409	1 444
kortlopende schulden	1 418	2 563	3 162

18

Overheid
en politiek

18. Overheid

Overheidstekort in 2011 4,7 procent

De overheid gaf ook in 2011 meer uit dan ze ontving. Het tekort van de overheid bedroeg ruim 28 miljard euro. Dit komt overeen met 4,7 procent van het bbp. Het is het derde opeenvolgende jaar dat het overheidstekort de Europese begrotingsnorm van 3 procent overschrijdt. Wel was het tekort iets lager dan in 2010, toen het uitkwam op 5,1 procent van het bbp.

Uitgaven nauwelijks gestegen

De overheidsuitgaven zijn in 2011 met slechts 0,2 procent gestegen tot bijna 302 miljard euro. De uitgaven aan sociale uitkeringen en voorzieningen, die ruim 40 procent van de overheidsuitgaven uitmaken, stegen in 2011 met 3,7 procent. De sociale uitkeringen in het kader van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten en de Zorgverzekeringswet namen toe met 4,2 procent, maar de groei was iets minder dan in vorige jaren. Door de vergrijzing namen ook de AOW-uitgaven verder toe.

De sociale uitkeringen in het kader van werkloosheid en arbeidsongeschiktheid namen juist af. De sociale voorzieningen stegen door extra beroep op de zorgtoeslag in 2011. Verder namen ook de rente-uitgaven toe door de gestegen overheidsschuld. De overheid bezuinigde in 2011 vooral op de loonkosten, de aankoop van goederen en diensten en de investeringen. Deze uitgaven namen met 1,4 procent af. Ten slotte daalden de kapitaaloverdrachten fors. Dit kwam voornamelijk door overname van schuld van de Nederlandse Antillen en kapitaalsteun aan ABN AMRO in 2010, die 2,5 miljard euro hebben gekost.

Daling btw-opbrengsten, stijging inkomsten zorgpremies

De overheidsinkomsten stegen in 2011 met 0,8 procent. De inkomsten bedroegen 274 miljard euro. De belastingen en premies wettelijke sociale verzekeringen, meer dan 80 procent van de totale inkomsten, stegen met 1,2 procent. De belasting- en premiedruk kwam hiermee op 38 procent van het bbp, iets lager dan in 2010. De btw en de vennootschapsbelasting brachten 3 procent minder op. De overdrachtsbelasting leverde een derde minder op, vooral door de verlaging van het belastingtarief in de zomer van 2011. Hiertegenover stonden hogere inkomsten uit de zorgpremies. Zij stegen met 11 procent. Zonder de zorgpremies zouden de belasting- en premie-inkomsten gedaald zijn. De overige inkomsten namen iets af. Dit werd veroorzaakt door lagere rente-inkomsten. De aardgasbaten namen met bijna 1,5 miljard toe. Deze hogere inkomsten werden teniet gedaan door lagere dividendopbrengsten van DNB.

18.1 Macro-economische kerncijfers van de overheid

	2005	2009**	2010*	2011*
Inkomsten en uitgaven				
<i>(mln euro)</i>				
Inkomsten	228 516	262 721	271 827	274 045
belastingen	124 042	137 576	143 100	139 448
wettelijke sociale				
verzekeringspremies	66 477	79 190	82 785	89 174
verkopten van goederen en				
diensten	17 256	19 133	20 296	20 347
overig	20 741	26 822	25 646	25 076
Uitgaven	229 965	294 424	301 236	301 756
beloning van werknemers	49 543	57 670	59 088	58 866
aankopen goederen en				
diensten	36 410	47 636	47 684	46 450
bruto investeringen in				
vaste activa	16 884	21 548	21 356	21 040
uitkeringen	92 638	124 872	131 215	136 100
overig	34 490	42 698	41 893	39 300
Vorderingensaldo	-1 449	-31 703	-29 409	-27 711
Schuld en saldo¹⁾				
Overheidssaldo <i>(mln euro)</i>	-1 359	-31 775	-29 983	-28 107
Overheidssaldo <i>(% bbp)</i>	-0,3	-5,6	-5,1	-4,7
Overheidsschuld <i>(mln euro)</i>	266 060	347 102	369 894	392 506
Overheidsschuld <i>(% bbp)</i>	51,8	60,8	62,9	65,2
Overheidsconsumptie				
Consumptieve bestedingen				
<i>(mln euro)</i>	121 685	163 763	167 583	169 083
Consumptieve bestedingen				
<i>(% volumemutatie)</i>	0,5	4,8	1,0	0,2
Arbeidsvolume				
<i>(1 000 arbeidsjaren)</i>	1 048	1 080	1 095	.

¹⁾ EMU-definitie.

Overheidsschuld volgens EMU-definitie

2001

2011

 = 50 miljard euro

18.2 Belastingontvangsten (mln euro)

	2005	2009**	2010*	2011*
Totaal	124 042	137 576	143 100	139 448
BTW (belasting over toegevoegde waarde)	36 216	39 857	42 458	41 321
Loon- en inkomstenbelasting	31 224	47 579	48 178	46 644
Vennootschapsbelasting	17 069	11 604	12 782	12 409
Accijnzen	9 327	10 696	11 120	11 268
Verbruiksbelasting op milieugrondslag	4 128	4 597	4 606	4 408
Milieuheffingen	2 918	3 746	3 861	4 002
Motorrijtuigenbelasting (incl. eurovignet)	3 573	4 869	5 215	5 181
BPM (bel. personenauto's en motorrijw.)	3 148	2 145	2 096	1 978
Overdrachtsbelasting	4 252	2 745	2 785	1 935
Onroerendezaakbelasting	3 594	2 936	3 040	3 132
Dividendbelasting	4 262	2 084	2 400	2 590
Vermogensheffingen	1 710	1 817	1 720	1 538
Assurantiebelasting	743	849	861	1 004
Kansspelbelasting	184	444	442	475
Loonkostenheffing	570	616	592	541
Overige belastingen	1 124	992	944	1 022

18.3 Overheid; uitgaven naar COFOG-functies (mln euro)

	2005	2009**	2010*
Totaal	229 965	294 424	301 236
Algemeen overheidsbestuur	31 233	32 725	34 865
Landsverdediging	7 391	8 627	8 315
Openbare orde en veiligheid	9 488	12 450	12 466
Economische aangelegenheden	24 871	35 639	35 219
Milieubescherming	8 525	10 641	10 447
Huisvesting en gemeenschapsvoorziening	2 320	5 152	3 852
Volksgesondheid	29 366	46 905	49 114
Recreatie, cultuur en religie	9 049	10 726	10 782
Onderwijs	27 982	34 086	34 640
Sociale bescherming	79 740	97 473	101 536
ziekte en arbeidsongeschiktheid	24 218	25 573	26 901
ouderdom	30 423	37 909	39 592
werkloosheid	10 456	11 064	11 976
overige sociale bescherming	14 643	22 927	23 067

Schuldquote verder gestegen

Het grote overheidstekort in 2011 leidde tot een hogere overheidsschuld, die uitkwam op 393 miljard euro. Dit komt overeen met een schuldquote van 65,2 procent van het bbp, ruim 2 procentpunt hoger dan in 2010 en boven de Europese schuldnorm van 60 procent. Deze stijging werd iets geremd door aflossingen van de ING en Aegon die tijdens de kredietcrisis overheidssteun hadden ontvangen. Deze aflossingen verlaagden de schuld in totaal met ruim 5 miljard euro. De kapitaalinjecties in de financiële sector van de afgelopen jaren verhoogden de overheidsschuld in totaal met omstreeks 45 miljard euro. Zonder de overheidssteun aan de financiële instellingen zou de schuldquote ruim 7 procentpunten lager zijn uitgevallen. De schuldquote zou dan voldoen aan de Europese schuldnorm. In 2011 verstreekte de Nederlandse overheid leningen aan enkele Europese landen in nood. Dit verhoogde de overheidsschuld met 3 miljard euro.

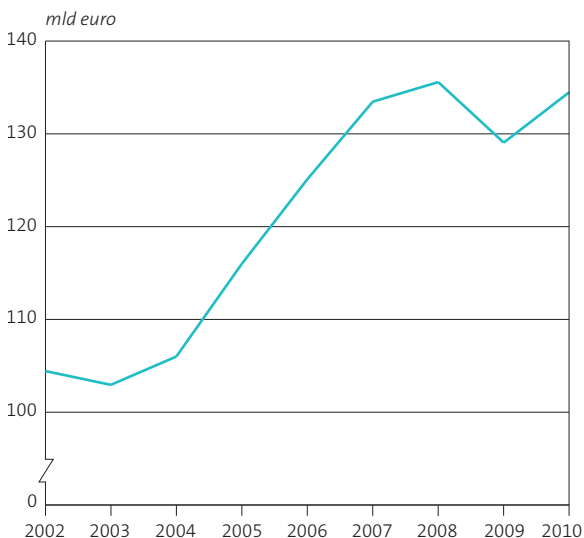
18.4 Overheidsschuld naar schuldtitlel (mln euro)

	2005	2009**	2010*	2011*
Totale overheidsschuld	266 060	347 102	369 894	392 506
binnenland	115 940	108 285	143 551	174 878
buitenland	150 120	238 817	226 343	217 628
Chartaal geld	626	505	435	475
binnenland	626	505	435	475
buitenland	0	0	0	0
Kortlopende waardepapieren	17 954	57 559	53 249	43 371
binnenland	1 127	1 443	2 525	2 422
buitenland	16 827	56 116	50 724	40 949
Obligaties	201 583	210 240	238 358	263 670
binnenland	70 134	54 549	83 952	106 814
buitenland	131 449	155 691	154 406	156 856
Kortlopende leningen	6 985	12 086	13 677	19 422
binnenland	6 907	11 906	13 542	19 287
buitenland	78	180	135	135
Langlopende leningen	38 912	66 712	64 175	65 568
binnenland	37 146	39 882	43 097	45 880
buitenland	1 766	26 830	21 078	19 688

18.5 Uitgaven ministeries en begrotingsfondsen van het rijk

	2005	2009	2010*
Totaal ministeries	166 953	216 004	203 755
Huis der Koningin	6	7	40
Hoge Colleges van Staat	204	110	114
Algemene Zaken	53	71	76
Koninkrijksrelaties	167	608	1 744
Buitenlandse Zaken	10 746	11 136	10 984
Justitie	5 578	6 240	6 097
Binnenlandse Zaken	5 615	6 012	6 055
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	27 535	36 285	37 173
Nationale schuld	45 210	62 976	43 250
Financiën	14 086	14 045	12 161
Defensie	7 693	8 733	8 472
Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieu	3 495	1 488	1 111
Verkeer en Waterstaat	6 918	9 075	9 441
Economische Zaken	1 865	2 806	2 810
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	2 097	2 550	2 637
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	24 121	26 901	29 136
Volksgesondheid, Welzijn en Sport	11 565	15 268	21 748
Jeugd en Gezin		6 499	6 730
Wonen, Wijken en Integratie		5 061	3 833
Totaal begrotingsfondsen	48 360	71 175	79 349
Gemeentefonds	11 996	17 683	18 381
Provinciefonds	1 004	1 329	1 483
Infrastructuurfonds	6 075	7 352	8 783
Fonds Economische Structuurversterking	4 373	1 724	2 314
Spaarfonds AOW	23 010	40 424	45 507
Diergezondheidsfonds	32	23	68
BTW-compensatiefonds	1 871	2 577	2 789
Waddenfonds		63	24

18.6 Opbrengst rijksbelastingen

18.7 Begrote heffingen decentrale overheden (*mln euro*)

	2005	2010	2011	2012*
Totaal	10 324	11 515	11 836	12 218
Afvalstoffenheffing/ reinigingsrechten	1 634	1 771	1 766	1 769
Bouwleges	379	493	485	466
Heffingen op waterverontreiniging	1 192	1 144	1 185	1 213
Waterschapsheffingen ingezetenen	250	427	451	476
Waterschapsheffingen gebouwd/ongebouwd/ natuur	518	691	707	737
Onroerendezaakbelasting	3 489	2 961	3 065	3 237
Opcenten				
motorrijtuigenbelasting	1 027	1 415	1 441	1 456
Parkeerbelasting	403	566	582	614
Rioolrechten	923	1 303	1 352	1 415
Overig	509	744	803	833
Gemeenten	7 295	7 812	8 021	8 305
Provincies	1 069	1 441	1 473	1 486
Waterschappen	1 960	2 262	2 343	2 426

18.8 Begrote lasten van provincies (mln euro)

	2005	2010	2011	2012*
Totale lasten	6 033	8 386	8 472	9 051
Algemeen bestuur	264	316	351	278
Economische en agrarische zaken	374	685	665	626
Milieubeheer	450	543	629	514
Openbare orde en veiligheid	15	19	18	20
Recreatie en natuur	228	798	844	751
Ruimtelijke ordening, volkshuisvesting	304	337	411	316
Verkeer en vervoer	1 583	2 121	2 329	2 227
Waterhuishouding	154	233	199	136
Welzijn	1 390	1 824	1 787	1 733
Financiering, alg. dekkingsmiddelen	1 271	1 510	1 239	2 451

18.9 Begrote lasten van gemeenten (mln euro)

	2000	2005	2010	2011	2012*
Totale lasten	35 761	43 451	54 187	53 598	52 268
Algemeen bestuur	1 836	2 518	3 201	3 148	3 081
Cultuur en recreatie	3 141	4 136	5 035	5 021	5 063
Economische zaken	569	570	867	995	1 004
Onderwijs	3 967	4 800	3 147	2 935	2 948
Openbare orde en veiligheid	665	1 209	1 691	1 734	1 760
Ruimtelijke ordening, volkshuisvesting	5 958	6 428	9 278	8 639	8 053
Sociale voorzieningen en maatschappelijke dienstverlening	10 649	12 648	16 578	16 717	16 048
Verkeer, vervoer en waterstaat	3 655	3 946	4 391	4 417	4 637
Volksgezondheid en milieu	3 334	4 262	5 258	5 324	5 372
Financiering, alg. dekkingsmiddelen	1 989	2 936	4 742	4 669	4 302

19

Prijzen

19. Prijzen

Inflatie Nederland flink hoger dan vorig jaar

De inflatie in Nederland is in 2011 uitgekomen op 2,3 procent. Dit is fors hoger dan in 2010 toen de inflatie nog 1,3 procent was. De stijging is grotendeels het gevolg van hogere gasprijzen. Gas was in 2011 7,4 procent duurder dan een jaar eerder. Elektriciteit was 3,1 procent duurder dan een jaar eerder en had eveneens een inflatieverhogend effect.

Ook de prijzen van voedingsmiddelen en alcoholvrije dranken droegen bij aan een hogere inflatie. Voedingsmiddelen en alcoholvrije dranken waren 2,2 procent duurder dan een jaar eerder. Daarbij viel de prijsstijging van koffie op. Koffie was in 2011 bijna 20 procent duurder dan in 2010.

Prijzen commerciële dienstverlening hoger

De prijzen van de commerciële dienstverlening waren in 2011 gemiddeld 1,0 procent hoger dan een jaar eerder.

Na sterke schommelingen van de prijzen van het vervoer over water in 2009 en 2010, is in 2011 een prijsstijging zichtbaar die veroorzaakt is door de gestegen brandstofprijzen. De invloed van de duurdere brandstof heeft in de hele vervoerssector geleid tot prijsstijgingen.

In de overige zakelijke dienstverlening bleef de prijsstijging in 2011 ongeveer gelijk aan die van 2010. De prijzen van IT-diensten daalden in 2011 opnieuw, terwijl in de exploitatie en handel in onroerend goed, autoverhuur en overige zakelijke dienstverlening de prijzen licht zijn gestegen.

Koopwoningen 2,3 procent in prijs gedaald

In 2011 zijn de prijzen van bestaande koopwoningen met 2,3 procent gedaald ten opzichte van een jaar eerder. Vorig jaar was de daling nog 2,0 procent. Evenals vorig jaar daalden vrijstaande woningen met 2,9 procent het meest in prijs. Eigenaren van tussenwoningen leverden dit jaar met 2,0 procent het minst in. Evenals de prijzen daalde ook de gemiddelde WOZ-waarde van woningen. De gemiddelde WOZ-waarde nam in 2011 met 2,5 procent af ten opzichte van 2010.

Er werden het afgelopen jaar 120.739 woningtransacties geregistreerd. Dat zijn er 5,4 duizend minder dan in 2010. Met de transacties in 2011 is een bedrag gemoeid van bijna 29 miljard euro. Dat is een daling van 4,1 procent vergeleken met een jaar eerder. Het verschil tussen deze waardedaling en de hiervoor genoemde prijsdaling van 2,3 procent wordt veroorzaakt doordat er in 2011 gemiddeld goedkopere, of anderszins kwalitatief mindere woningen zijn verkocht dan een jaar eerder.

19.1 Prijzen afzet nijverheid (jaarmutatatie in %)

	2005	2010	2011*
Delfstoffenwinning	31,8	1,7	21,4
binnenland	28,0	-5,6	17,6
buitenland	35,8	8,3	24,5
Industrie	6,4	8,7	9,9
binnenland	4,6	6,4	9,2
buitenland	7,7	10,4	10,4
Energiebedrijven	13,7	-3,5	1,2
binnenland	12,4	-3,8	0,7
buitenland	71,3	12,9	21,5
Waterleidingbedrijven en afvalbeheer	4,2	0,1	0,4
binnenland	4,2	0,1	0,4

19.2 Prijzen afzet nijverheid (jaarmutatatie in %)

	2005	2010*	2011*
Winning van aardolie en aardgas	33,9	1,7	21,8
Winning van overige delfstoffen	3,8	1,5	14,4
Voedingsmiddelenindustrie	-1,2	5,4	10,1
Drankenindustrie	-0,8	1,6	4,6
Tabaksindustrie	2,1	3,5	3,3
Textielindustrie	1,0	1,1	4,6
Kledingindustrie	1,8	1,1	3,4
Leer- en schoenenindustrie	1,9	0,6	5,8
Houtindustrie	1,5	-1,6	2,1
Papierindustrie	-0,2	4,2	5,7
Grafische industrie	-0,2	-2,2	0,9
Aardolie-industrie	36,6	32,2	25,9
Chemische industrie	11,2	19,6	16,5
Farmaceutische industrie	2,5	2,1	4,8
Rubber- en kunststof- productenindustrie	3,5	1,7	4,9
Bouwmaterialenindustrie	0,4	-0,4	1,8
Meubelindustrie	2,8	1,1	2,3
Basismetalaalindustrie	14,2	10,4	8
Metaalproductenindustrie	2,9	-0,4	2,5
Elektrotechnische industrie	1,9	1,1	1,9
Elektrische apparatenindustrie	2,0	1,5	2,8
Machine-industrie	2,7	1,0	1,0
Auto- en aanhangwagenindustrie	0,8	1,1	1,3

19.3 Producentenprijsindex industrie

Gemiddelde verkoopprijs bestaande koopwoningen

2000

2011

 = 20 duizend euro

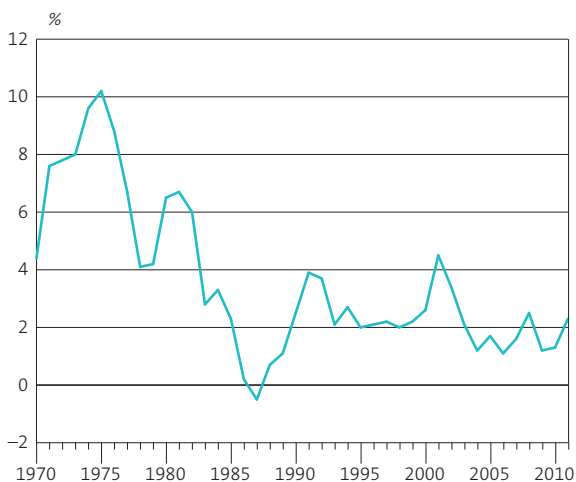
19.4 Consumentenprijzen (jaarmutatatie in %)

	2005	2009	2010	2011
Totaal bestedingen	1,7	1,2	1,3	2,3
Voedingsmiddelen en alcoholvrije dranken	-1,2	1,1	-0,1	2,2
voedingsmiddelen	-1,2	1,1	0,0	1,7
brood en graanproducten	-0,7	1,9	-0,2	2,0
vlees	0,5	2,4	-1,0	2,4
vis, schaal- en schelpdieren	0,2	1,6	0,6	2,8
melk, kaas en eieren	-2,9	-0,9	-1,8	1,1
olie, boter en margarine	-4,6	1,3	-2,5	2,5
fruit	-3,2	-1,4	1,5	4,2
groenten en aardappelen	0,5	0,0	5,1	-0,7
suiker, zoetwaren en ijs	-2,7	2,8	-0,6	0,8
overige voedingsmiddelen	-1,3	1,6	-1,0	0,9
alcoholvrije dranken	-1,9	0,6	-1,1	8,0
koffie, thee en cacao	4,7	0,5	-0,6	17,3
mineraalwater, frisdranken en sappen	-4,9	0,7	-1,3	3,0
Alcoholhoudende dranken en tabak	2,9	8,5	3,2	3,5
alcoholhoudende dranken	-0,8	3,2	1,2	0,7
tabak	5,4	12,0	4,5	5,3
Kleding en schoenen	-2,6	-0,5	-0,5	1,0
kleding en kledingstoffen	-2,9	-0,6	-0,7	1,0
schoenen en schoenreparaties	-1,7	0,4	0,7	1,2
Huisvesting, water en energie	4,7	1,8	-0,1	2,6
huisvesting	2,5	2,4	2,2	1,6
onderhoud en reparatie van de woning	2,5	-1,5	0,7	2,6
watervoorziening en overige diensten i.v.m. de woning	1,1	2,2	2,0	1,5
energie	14,0	0,8	-8,0	5,9
elektriciteit	8,6	7,4	-6,7	3,1
gas	17,6	-2,5	-8,6	7,4
Stoffering en huishoudelijke apparaten	-0,3	2,4	0,8	1,3
meubelen en vloerbedekking	0,0	1,7	-0,6	0,3
huishoudtextiel	0,3	0,7	2,6	4,8
huishoudelijke apparatuur	0,6	3,1	0,5	-0,3
vaat- en glaswerk en huishoudelijke artikelen	-0,8	4,0	4,0	3,0
gereedschappen en werktuigen	-0,6	0,8	2,8	2,1
voor huis en tuin	-0,6	0,8	2,8	2,1
dagelijks woningonderhoud	-1,2	3,6	1,0	1,8
Niet-verzekerde gezondheidszorg	0,3	1,0	1,2	-0,5
Vervoer	4,3	-2,1	4,5	4,4
aankoop voertuigen	1,7	0,0	0,2	0,3
gebruik van privé-voertuigen	6,3	-4,2	7,4	7,0

19.4 Consumentenprijzen (jaarmutatie in %) (slot)

	2005	2009	2010	2011
autobrandstoffen	9,2	-9,5	11,6	10,1
vervoersdiensten	3,2	2,4	-0,1	1,1
Communicatie	-3,9	-1,9	2,0	2,2
Recreatie en cultuur	-0,5	0,5	0,3	0,3
audio en video, computers en software	-10,2	-9,2	-4,8	-7,0
duurzame goederen voor recreatie en cultuur	1,3	2,0	1,8	1,8
spelartikelen, bloemen, planten en huisdieren	-0,7	0,2	-0,7	-0,1
recreatieve en culturele dienstverlening	3,3	3,5	2,7	2,9
boeken, kranten, tijdschriften en schrijfwaren	2,0	3,0	2,0	3,5
pakketreizen	0,4	4,8	0,7	1,0
Particulier onderwijs	3,6	1,3	-0,8	2,3
Hotels, cafés en restaurants	1,9	3,9	2,4	2,7
restaurants, cafés en kantines	2,0	3,7	2,7	2,9
accommodatie	0,3	5,9	-0,3	0,5
Diverse goederen en diensten	1,4	2,5	1,7	2,3
lichaamsverzorging	-1,9	2,0	0,7	0,7
artikelen voor persoonlijk gebruik	0,8	2,8	3,1	5,9
kinderopvang en thuiszorg	7,8	1,2	1,1	1,4
verzekeringen	0,8	3,2	2,0	3,3
financiële diensten	1,6	1,1	1,3	2,4
andere diensten	3,3	3,5	2,6	1,9
Consumptiegebonden belastingen en overheidsdiensten	2,0	4,0	3,8	1,3
consumptiegebonden belastingen	3,1	4,4	4,2	0,9
overheidsdiensten, w.o. college- en lesgelden	-1,4	2,5	2,6	2,7
Consumptie in het buitenland	3,7	-1,8	3,3	4,3

19.5 Inflatie

19.6 Prijzen bestaande koopwoningen (jaarmutatatie in %)

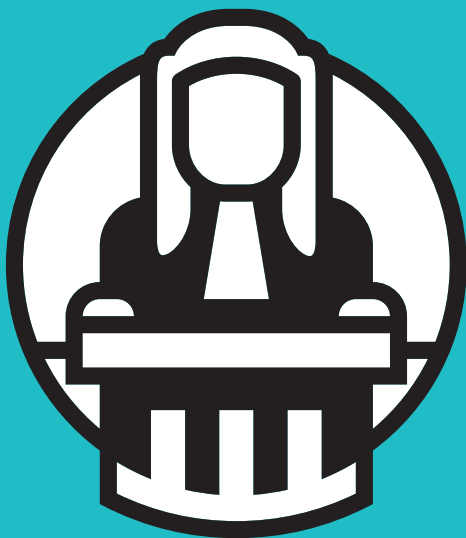
	2005	2009	2010	2011
Totaal woningen	3,8	-3,3	-2,0	-2,3
Eengezinswoning	4,1	-3,3	-2,2	-2,3
tussenwoning	3,7	-2,7	-1,7	-2,0
hoekwoning	3,6	-3,4	-1,8	-2,1
2 onder 1 kap	3,8	-3,4	-2,5	-2,4
vrijstaand	5,1	-4,1	-2,9	-2,9
Appartementen	3,0	-3,5	-1,3	-2,3

19.7 Commerciële-dienstenprijzen (jaarmutatatie in %)

	2009	2010	2011
Dienstenprijsindex	0,4	1,3	1,0
Vervoer, opslag en communicatie	-2,8	3,1	2,0
vervoer te land en via pijpleidingen	-1,2	0,0	3,4
vervoer over water	-16,4	23,6	3,7
vervoersondersteunende activiteiten	1,2	-1,5	2,5
post en telecommunicatie	1,1	1,9	1,9
Overige zakelijke dienstverlening	1,5	0,7	0,6
exploitatie van en handel in			
onroerend goed	1,8	1,3	1,0
autoverhuur	2,1	0,8	1,5
IT-diensten	-1,0	1,6	-3,4
overige zakelijke diensten	1,6	0,1	1,0

20

Veiligheid
en recht

20. Veiligheid en recht

11,6 duizend asielzoekers in 2011

In 2011 vroegen 11,6 duizend mensen asiel aan in Nederland, 13 procent minder dan in 2010. Het aantal Somaliërs en Irakezen is de laatste jaren sterk gedaald, terwijl het aantal Afghanen juist is toegenomen. Afghanen vormden in 2011 met 1,9 duizend de grootste groep. In 2009 en 2010 kwamen de meeste asielzoekers nog uit Somalië.

In de jaren negentig van de vorige eeuw was het aantal asielzoekers veel groter dan nu. In 1994 dienden 52,6 duizend mensen in Nederland een asielverzoek in. De afgelopen vijf jaar kwamen jaarlijks gemiddeld 12 duizend asielzoekers naar ons land.

Uitgaven veiligheidszorg niet verder gestegen

De uitgaven aan veiligheidszorg kwamen in 2010 uit op 12,7 miljard euro. Dit is 767 euro per hoofd van de bevolking en 2,2 procent van het bruto binnenlands product. Voor het eerst in jaren zijn de uitgaven niet verder gestegen; ze kwamen zelfs iets lager uit dan in 2009. Het meeste geld gaat naar preventie, opsporing en tenuitvoerlegging, het minste naar ondersteuning van slachtoffers, (ex-)verdachten en daders. Het ministerie van Binnenlandse Zaken was in 2010 met 4,5 miljard euro de grootste financier, gevolgd door het ministerie van Veiligheid en Justitie met 3,7 miljard euro.

Gevoelens van onveiligheid iets verminderd

Een kwart van de bevolking voelde zich in 2011 wel eens onveilig, iets minder dan het jaar ervoor. Gevoelens van onveiligheid komen duidelijk meer voor onder inwoners van regio's met een sterk stedelijk karakter. Zo gaven in 2011 meer dan drie op de tien inwoners van de politieregio's Amsterdam-Amstelland, Haaglanden en Rotterdam-Rijnmond aan dat ze zich wel eens onveilig voelden. In deze regio's zijn ook meer inwoners daadwerkelijk slachtoffer dan gemiddeld.

Het deel van de bevolking dat naar eigen zeggen te maken heeft met veel voorkomende criminaliteit is vorig jaar nauwelijks veranderd. Een kwart van de Nederlanders van 15 jaar en ouder was in 2011 daarvan slachtoffer.

20.1 Halt-jongeren naar herkomst en geslacht (%)

	2005	2008	2009	2010*
Totaal	1,8	1,7	1,7	1,4
Alle jongens	2,7	2,5	2,4	2,0
Autochtoon	2,4	2,2	2,1	1,7
Allochtoon	3,6	3,5	3,4	2,9
Westers allochtoon	3,0	2,7	2,7	2,3
Niet-westers allochtoon	3,8	3,8	3,6	3,2
Alle meisjes	0,8	0,9	0,9	0,8
Autochtoon	0,7	0,8	0,7	0,6
Allochtoon	1,4	1,5	1,5	1,4
Westers allochtoon	1,1	1,2	1,2	1,1
Niet-westers allochtoon	1,5	1,6	1,6	1,5

Bron: CBS/Halt.

20.2 Door politie en Koninklijke Marechaussee geregistreerde criminaliteit (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010*
Misdrijven, totaal	1 342,0	1 266,2	1 243,3	1 184,7
Vermogensmisdrijven	791,8	717,2	721,1	700,0
w.o.				
diefstal en inbraak met geweld	16,2	13,0	16,4	16,3
diefstal en inbraak zonder geweld	740,9	665,2	661,9	643,0
Vernielingen, misdrijven tegen openbare orde en gezag	229,9	231,8	213,8	184,1
Gewelds- en seksuele misdrijven	122,7	120,0	117,7	108,1
Misdrijven Wetboek van Strafrecht (overig)	10,4	10,5	10,9	10,7
Verkeersmisdrijven	154,9	157,4	149,8	150,6
Drugsmisdrijven	19,4	18,7	18,7	21,2
(Vuur)wapenmisdrijven	6,4	6,0	6,5	5,5
Misdrijven overige wetten	6,5	4,6	4,8	4,6

20.3 Verdachten naar herkomst en generatie, 12 jaar en ouder (%)

	2005	2008	2009*	2010*
Totale bevolking	1,5	1,4	1,3	1,2
Autochtonen	1,2	1,1	1,0	0,9
Allochtonen	2,9	2,8	2,6	2,3
1e generatie	2,9	2,6	2,4	2,1
westers	1,3	1,3	1,2	1,1
niet-westers	3,8	3,3	3,1	2,7
2e generatie	3,0	3,1	2,9	2,6
westers	1,6	1,5	1,4	1,2
niet-westers	6,0	5,8	5,4	4,8

Bron: CBS/KLPD.

20.4 Beschikkingen Wet Mulder (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011
Op basis van kenteken	9 341,8	10 503,6	9 843,2	8 981,1
door rood licht rijden	278,6	186,5	224,5	178,1
foutparkeren	984,7	874,2	867,3	820,4
te hard rijden	7 778,3	8 945,8	8 175,4	7 315,6
overige	300,2	497,1	576,1	667,1
Op basis van staandehouding	1 635,6	1 319,6	1 130,3	747,7
door rood licht rijden	122,9	106,7	91,4	60,4
foutparkeren	55,2	47,5	44,4	32,3
te hard rijden	185,9	157,0	128,2	88,0
overige	1 271,7	1 008,4	866,3	567,0

Bron: Centraal Justitieel Incassobureau.

20.5 Transacties OM en schuldigverklaringen rechter 1e aanleg (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010
Totaal transacties	76,1	68,3	65,1	42,3
Wetboek van Strafrecht	40,1	40,1	33,1	26,4
vermogensmisdrijven	16,7	16,5	15,0	12,7
vernielingen en misdrijven				
tegen openbare orde en				
gezag	11,3	11,7	8,7	6,1
gewelds- en seksuele				
delicten	9,5	9,7	7,4	5,6
Verkeersmisdrijven	11,5	9,8	15,4	5,0
Drugsmisdrijven	3,3	4,2	3,8	2,7
Misdrijven overige wetten	21,1	14,8	12,9	8,2
Totaal schuldigverklaringen	124,4	116,3	115,4	95,8
Wetboek van Strafrecht	78,1	75,2	73,0	64,8
vermogensmisdrijven	38,9	34,4	34,0	31,6
vernielingen en misdrijven				
tegen openbare orde en				
gezag	15,0	15,2	14,0	11,6
gewelds- en seksuele				
delicten	21,3	22,7	21,9	18,4
Verkeersmisdrijven	27,9	25,1	27,6	17,6
Drugsmisdrijven	8,5	7,9	7,5	6,5
Misdrijven overige wetten	9,9	8,1	7,4	6,9

20.6 Rechtbankstrafzaken, sancties rechter eerste aanleg (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010
Totaal (incl. onbekend)	185,9	171,8	166,8	135,0
Hoofdstraffen	142,6	129,6	127,2	105,7
w.o.				
geldboete	54,4	48,5	50,0	37,8
gevangenisstraf	43,9	35,7	33,5	30,4
jeugddetentie	5,6	3,2	2,5	2,1
taakstraf	38,4	41,8	40,9	35,1
Bijkomende straffen	21,6	21,3	20,0	13,0
w.o.				
ontzegging rijbevoegdheid	18,3	16,9	16,1	10,5
Maatregelen	21,0	20,2	19,0	15,8

20.7 Kinderen betrokken bij ondertoezichtstelling en voogdij (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010*
Ondertoezichtstelling				
In het jaar onder toezicht gesteld	7,7	11,1	11,5	10,2
Ondertoezichtstelling beëindigd	5,9	8,6	9,2	9,5
Op 31 dec. onder toezicht staand	24,0	32,1	33,2	32,6
Voogdij (inclusief voogdij asiel)				
In het jaar onder voogdij gesteld	1,3	1,8	2,8	2,5
Voogdij in het jaar beëindigd	2,5	1,7	1,5	2,0
Op 31 dec. onder voogdij staand	8,3	7,8	9,0	9,5
w.o.				
alleenstaande minderjarige vreemdelingen	3,3	2,0	2,6	2,6

Bron: CBS en ministerie van Justitie, bewerking CBS.

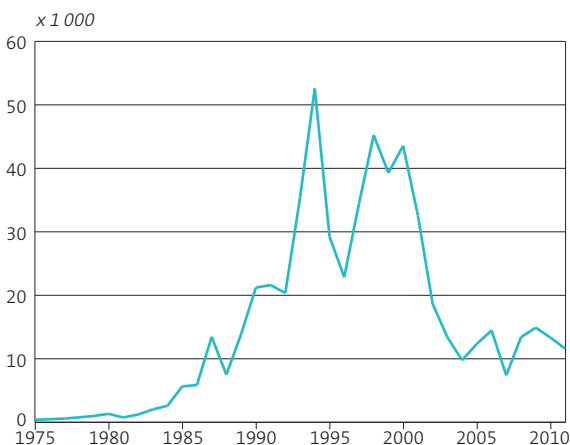
20.8 Definitief uitgesproken schuldsaneringen in de grootste gemeenten

	2005	2009	2010	2011
Totaal (aantal)				
	14 666	8 964	11 375	14 722
w.o.				
eenmanszaken	2 194	1 595	2 121	2 462
Nederland (aantal per 100 duizend inwoners (18 jaar en ouder))				
	115	69	87	112
w.o.				
Amsterdam	178	103	114	122
Den Haag	69	76	109	139
Rotterdam	132	50	58	202
Utrecht	182	32	33	49

20.9 Uitgesproken faillissementen naar rechtsvorm en bedrijfsactiviteit

	2005	2009	2010	2011
Natuurlijke personen	3 302	2 519	2 354	2 391
Eenmanszaken	1 697	1 045	985	964
Bedrijven e.d.	5 069	6 976	6 203	6 175
landbouw, bosbouw, visserij	85	114	112	107
industrie en delfstoffenwinning	554	827	828	745
bouwnijverheid	481	689	829	837
reparatie consumentenart., handel	1 161	1 648	1 388	1 338
horeca	267	225	241	308
vervoer, opslag en communicatie	364	417	386	319
financiële instellingen	722	816	589	599
verhuur en zakelijke dienstverlening	1 158	1 832	1 484	1 540
onderwijs	40	40	38	47
gezondheids- en welzijnszorg	61	126	121	107
cultuur, recreatie en ov. dienstverl.	145	254	260	223

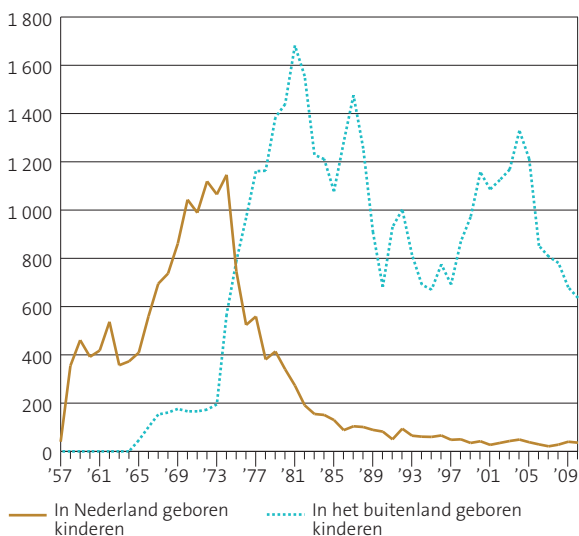
20.10 In Nederland ingediende asiolverzoeken

Vanaf 2007: alleen eerste asiolverzoeken. Daarvoor: eerste en volgende verzoeken.

Bron: IND, bewerking CBS.

20.11 Adoptiekinderen

20.12 Meldingen bij de brandweer naar type (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010*
Totaal	143,7	158,0	156,5	150,8
Brandmeldingen				
branden	43,2	45,4	47,1	40,8
w.o.				
binnenbranden	13,1	14,4	15,4	15,3
loos alarm	58,2	64,1	62,5	61,4
w.o.				
via brandmeldinstallaties	47,8	55,6	52,9	48,5
Hulpverleningsmeldingen				
gebouwen	15,3	20,2	21,9	23,3
geen gebouwen	21,6	23,3	19,8	20,4
loos alarm	5,3	4,7	5,2	4,9

20.13 Uitgaven aan veiligheidszorg

	2005	2008	2009	2010*
Totale uitgaven				
veiligheidszorg (<i>mln euro</i>)	9 809	12 024	12 808	12 716
personele uitgaven	6 071	7 428	7 957	7 934
materiële uitgaven	3 738	4 595	4 851	4 781
Uitgaven per hoofd bevolking (<i>euro</i>)	602	733	777	767
Uitgaven (% <i>bbp</i>)	1,9	2,0	2,2	2,2
Activiteiten veiligheidszorg				
preventie (<i>mln euro</i>)	4 672	5 628	5 947	5 810
opsporing	2 269	2 771	2 951	2 958
tenuitvoerlegging	1 613	2 083	2 224	2 273
Andere activiteiten	1 255	1 542	1 687	1 675
Aanbieders veiligheidszorg				
politie (<i>mln euro</i>)	3 505	4 190	4 497	4 530
beveiligings- en opsporingsbedrijven Dienst Justitiële	1 425	1 788	1 888	1 796
Inrichtingen	1 455	1 860	1 983	2 034
Andere aanbieders	3 425	4 186	4 440	4 356

20.14 Leefbaarheid woonbuurt

	2008	2009	2010	2011
	<i>% (helemaal) eens</i>			
Sociale cohesie woonbuurt				
Mensen kennen elkaar nauwelijks	25,2	25,8	24,5	24,6
Mensen gaan prettig met elkaar om	69,7	69,5	71,5	71,0
Gezellige buurt, veel saamhorigheid	45,2	45,0	45,4	46,9
Voel me thuis in deze buurt	63,3	63,8	64,1	64,4
Veel contact met buurtgenoten	38,9	39,7	39,4	40,6
Tevreden over samenstelling buurt	71,4	70,9	72,3	70,6
	<i>rapportcijfer</i>			
Beoordeling woonbuurt				
Woonomgeving	7,4	7,4	7,5	7,5
Leefbaarheid	7,4	7,3	7,4	7,4
Veiligheid	7,0	6,9	7,0	7,0
	<i>% komt vaak voor</i>			
Verloedering van de woonbuurt				
Bekladding van muren en/of gebouwen	8,9	8,1	7,9	6,8
Rommel op straat	20,2	21,3	19,9	19,9
Hondenpoep	33,0	31,9	30,5	29,1
Vernieling telefooncellen, bus- of tramhokjes	14,0	11,8	10,9	8,6
	<i>schaalscore (0–10)</i>			
Fysieke verloedering	3,7	3,6	3,5	3,3
	<i>% komt vaak voor</i>			
Sociale overlast in de woonbuurt				
Overlast van groepen jongeren	11,3	11,9	11,3	10,9
Mensen die op straat worden lastig gevallen	2,0	2,1	2,1	2,2
Drugsoverlast	4,8	4,9	4,8	4,9
Dronken mensen op straat	6,2	6,8	6,5	7,0
	<i>schaalscore (0–10)</i>			
Sociale overlast	1,7	1,7	1,7	1,7

Bron: Integrale Veiligheidsmonitor.

20.15 Slachtofferschap van veel voorkomende criminaliteit (%)

	2008*	2009*	2010*	2011*
Slachtofferschap totaal	26,1	26,9	25,4	24,9
gewelddelicten	5,4	5,7	5,5	5,2
seksuele delicten	1,5	1,5	1,5	1,4
mishandeling	1,2	1,1	1,0	1,0
bedreiging	3,7	3,9	3,8	3,5
vermogensdelicten	13,2	13,3	12,5	12,9
(poging tot) inbraak	2,5	2,8	2,7	3,1
poging tot inbraak	1,6	1,8	1,7	1,9
inbraak	1,1	1,3	1,2	1,5
fietsdiefstal	5,4	5,4	4,8	4,8
diefstal van en uit de auto (18 jaar en ouder)	1,8	1,9	1,7	1,7
zakkenrollerij	1,9	1,8	1,8	1,7
zonder geweld	1,8	1,7	1,7	1,6
met geweld	0,2	0,2	0,1	0,2
overige diefstal	3,5	3,5	3,4	3,5
vandalismedelicten	13,6	14,2	12,7	12,3
overige delicten	1,0	1,0	0,9	1,0

Bron: Integrale Veiligheidsmonitor.

20.16 Onveiligheidsgevoelens in verband met criminaliteit

	2008	2009	2010	2011
	%			
Onveiligheidsgevoelens in het algemeen				
Voelt zich wel eens onveilig	25,5	25,8	26,3	25,2
Voelt zich vaak onveilig	2,1	2,4	2,4	2,5
Onveiligheidsgevoelens in de eigen woonbuurt				
Voelt zich wel eens onveilig in eigen buurt	15,4	17,0	16,5	17,2
Voelt zich vaak onveilig in eigen buurt	1,8	2,0	1,9	2,1
Slachtofferkans	% (heel) groot			
Kans op slachtofferschap van				
woninginbraak	5,3	5,8	5,6	6,9
mishandeling	1,5	1,7	1,9	1,7
portemonneediefstal	5,5	5,3	5,0	5,2
	% komt vaak voor			
Vermijdingsgedrag				
's Avonds of 's nachts niet opendoen	8,3	10,0	11,0	11,4
Omrijden of omlopen	4,0	4,0	4,2	4,1
Kinderen niet toestaan ergens heen te gaan	3,6	4,0	3,7	3,7

Bron: Integrale Veiligheidsmonitor.

21

Verkeer en
vervoer

21. Verkeer en vervoer

Groei tempo transport vlakkt af in 2011

De omzet van de transportbedrijven steeg in 2011 met bijna 5 procent ten opzichte van 2010. Toch ligt de omzet nog ruim 6 procent onder het niveau van vóór 2009. In dat jaar nam de omzet door de economische crisis met bijna 13 procent af.

In het laatste kwartaal van 2011 steeg de omzet van de transportsector met bijna 3 procent. Dit is minder dan in de voorgaande kwartalen. Door de lagere groei van de wereldhandel steeg de vraag naar vervoer namelijk minder hard. Deze trend was in alle kwartalen van 2011 zichtbaar.

Omzet binnenvaart stijgt door lage waterstanden

De omzet van de binnenvaart was in 2011 sterk afhankelijk van de waterstanden. In het laatste kwartaal werd de omzet opgestuwd door toeslagen en gestegen tarieven. Een schip kan minder vervoeren bij een lage waterstand. Hierdoor nam tijdelijk de overcapaciteit af en stegen de tarieven. De omzet groeide daardoor in 2011 met bijna 12 procent.

Oudste bestelauto's in de landbouw

In 2009 stond 84 procent van de 971 duizend geregistreerde bestelauto's in Nederland op naam van een bedrijf. De gemiddelde bedrijfsbestelauto is 6,4 jaar oud. Bijna 229 duizend bestelauto's zijn in het bezit van bouwbedrijven, zoals klusjesbedrijven, installateurs, schilders en glaszetters. Gemiddeld is een bestelauto in de bouw 5,9 jaar oud, een half jaar onder het landelijke gemiddelde.

In 2009 hadden bedrijven in de landbouw, bosbouw en visserij de oudste bestelauto's. Ze waren gemiddeld ruim 9 jaar oud. Met een gemiddelde leeftijd van 3,4 jaar zijn bestelauto's in de sector energievoorziening het jongst.

21.1 Vervoermiddelen, 1 januari

	2005	2009	2010	2011
Motorvoertuigenpark (<i>x 1 000</i>)	8 627	9 249	9 340	9 452
personenauto's	6 992	7 542	7 622	7 736
motorfietsen	537	606	623	636
bedrijfsmotorvoertuigen	1 098	1 101	1 094	1 080
autobussen	11	11	12	11
bestelauto's	894	876	872	861
speciale voertuigen	51	64	65	65
trekkers	65	75	72	71
vrachtauto's	78	75	73	71
Luchtvloot (<i>abs.</i>)	2 635	2 742	2 796	2 785
ballonvaartuigen	438	460	469	463
hefschroefvliegtuigen	76	93	94	96
vleugelvliegtuigen	2 121	2 189	2 233	2 226
schroefturbinemotoren	108	73	77	67
straalmotoren	223	239	256	251
ultra lights	393	432	442	466
zuigermotoren	669	740	755	744
zweefvliegtuigen	728	705	703	698

Bron: RDW/CBS.

21.2 Nieuw verkochte motorvoertuigen

	2005	2009	2010	2011
Totaal	562 786	465 730	555 179	638 724
Personenauto's	465 196	387 215	483 168	555 920
Motorfietsen	16 815	14 315	12 230	10 859
Autobussen	1 135	1 156	684	640
Bestelauto's	65 896	51 280	49 610	58 654
Speciale voertuigen	376	544	467	443
Trekkers	7 741	5 492	4 827	7 835
Vrachtauto's	5 627	5 728	4 193	4 373

Bron: RDC Datacentrum/CBS.

21.3 Verkeersindexcijfers (2000=100)

	2005	2009	2010
Totaal	107	111	111
Naar wegcategorie			
Rijkswegen	108	113	113
Provinciale wegen	103	106	104
Naar landsdeel			
Rijkswegen			
Noord-Nederland	114	124	123
Oost-Nederland	111	116	120
West-Nederland	105	109	107
Zuid-Nederland	108	116	115

21.4 Jaarkilometrage personenauto's (1 000 km)

	2005	2008	2009*	2010*
Totaal	13,8	13,7	13,6	13,3
Op naam particulier	12,4	12,1	12,0	11,8
benzine	10,8	10,5	10,4	10,2
diesel	22,1	21,5	20,9	20,6
overige brandstofsoorten	17,9	17,7	17,3	16,6
Op naam bedrijf	24,9	24,9	25,7	24,9
benzine	17,9	18,1	18,9	18,6
diesel	32,1	31,3	32,3	31,3
overige brandstofsoorten	29,3	25,7	27,8	27,9

21.5 Sloop, export en overig uitval motorvoertuigen (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010
Totaal	536,9	488,2	510,2	516,8
Personenauto's	410,5	405,0	429,8	426,5
sloop	231,6	198,3	246,8	229,6
export	177,4	205,5	181,9	193,1
overig uitval	1,5	1,3	1,1	3,7
Bedrijfsvoertuigen	126,4	83,2	80,4	90,4
sloop	19,8	12,2	15,9	16,2
export	105,9	70,4	64,1	71,3
overig uitval	0,6	0,6	0,5	2,8

In Noord-Holland het dichtst bij het station

Nederlanders woonden in 2010 op gemiddeld 5,1 kilometer van het dichtstbijzijnde treinstation. Die afstand kan echter behoorlijk verschillen. Voor inwoners van Noord-Holland is deze afstand met gemiddeld 3,5 kilometer het kleinst, voor inwoners van Zeeland met gemiddeld 17,2 kilometer het grootst.

Inwoners van sommige buurten hoeven maar een paar honderd meter af te leggen naar het dichtstbijzijnde station, terwijl die afstand in andere buurten tientallen kilometers bedraagt. Zo moeten inwoners van Sluis, Zeeuws-Vlaanderen, via de Westerscheldetunnel bijna 60 kilometer reizen naar het dichtstbijzijnde Nederlandse treinstation in Goes. Naar station Knokke in België is het voor hen overigens ongeveer 10 kilometer.

21.6 Afstand tot dichtstbijzijnde Nederlandse station (2010)

- Minder dan 5
- 5 tot 10
- 10 tot 25
- 25 tot 50
- 50 en meer
- Treinstation

21.7 Verkeersbewegingen (x 1 000)

	2005	2008	2009	2010
Zeeschepen	87,8	85,5	85,2	89,8
w.o.				
Amsterdam	8,1	10,0	8,7	11,0
Delfzijl en Eemshaven	1,9	2,0	2,0	2,4
IJmuiden	3,0	3,0	2,6	2,2
Moerdijk	2,3	2,9	3,1	3,3
Rotterdam	54,1	50,4	48,7	49,7
Terneuzen	4,3	3,9	4,1	4,4
Vlaardingen	0,6	3,7	3,6	2,9
Vlissingen	7,5	6,4	6,0	6,4
Vliegbewegingen	559	594	551	547
Eindhoven	15	18	16	19
Groningen	14	13	13	13
Maastricht	12	17	14	15
Rotterdam	33	32	29	29
Schiphol	417	442	402	397
overige	68	72	76	73
Reizigers in de luchtvaart	46 488	50 426	46 456	48 592
Eindhoven	973	1 666	1 739	2 183
Groningen	123	149	136	123
Maastricht	304	232	136	227
Rotterdam	1 011	987	922	923
Schiphol	44 078	47 392	43 523	45 137

21.8 Verkeersprestaties Nederlandse motorvoertuigen (mln km)

	2005	2008*	2009*	2010*
Totaal	137 058	142 984	141 954	141 053
In Nederland	118 842	124 023	123 385	122 658
personenauto's	94 902	99 690	99 580	99 170
bestelauto's	17 245	17 220	16 793	16 682
vrachtauto's	2 680	2 601	2 507	2 400
trekkers	3 449	3 913	3 883	3 772
autobussen	567	598	624	633
In het buitenland	18 216	18 961	18 569	18 396
personenauto's	13 334	14 140	14 125	14 067
bestelauto's	719	718	700	695
vrachtauto's	774	671	630	615
trekkers	3 278	3 322	3 011	2 919
autobussen	112	110	103	100

21.9 Infrastructuur; 1 januari (lengte in kilometers)

	2005	2010	2011
Wegennet	134 218	137 347	137 692
gemeentelijke en waterschapswegen	121 297	124 377	124 707
provinciale wegen	7 743	7 861	7 863
rijkswegen	5 178	5 109	5 121
w.o.			
met gescheiden rijbanen	2 600	2 646	2 651
Vaarwegen	6 183	6 220	6 219
w.o.			
kanaal	2 689	2 686	2 689
rivier, gekanaliseerd	822	823	823
meer-, plassen gebied	801	807	806
vaargeul	696	695	695
rivier	587	590	590
vaarwegen in havens	425	442	442
Spoorwegnet	2 810	3 013	3 013
enkelsporig	918	922	922
dubbel/meersporig	1 892	2 091	2 091

Bron: Dienst Verkeer en Scheepvaart (DVS), Topografische Dienst Kadaster (TDK), ProRail.

Hybride personenauto's

2007

2011

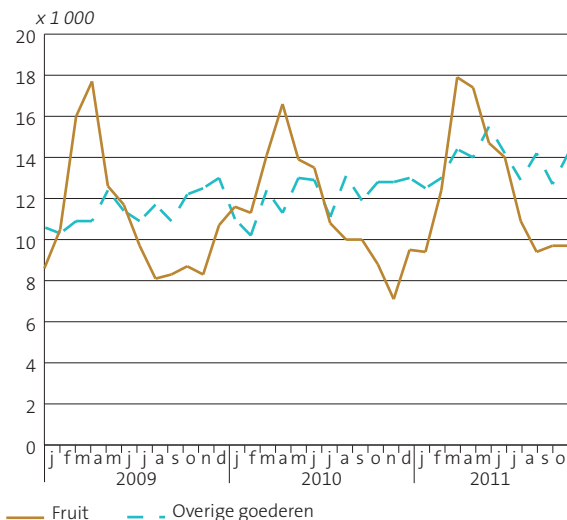

Aanvoer koel- en vriescontainers groeit

Sinds januari 2009 is de aanvoer over zee van koel- en vriescontainers met één vijfde toegenomen. In een groot deel daarvan zit fruit, vlees en vis. Vooral de aanvoer van fruit vertoont een seizoenpatroon. In maart en april komt de oogst vanaf het zuidelijk halfrond naar Europa. Dan is de aanvoer met wel 18 duizend fruitcontainers per maand twee keer zo hoog als in september en oktober.

In de Nederlandse havens zijn steeds meer aansluitingen voor koelcontainers. Er kunnen zo'n 12 duizend containers tegelijk van stroom voor de koelaggregaten worden voorzien.

21.10 Over zee aangevoerde koel- en vriescontainers

21.11 Goederenvervoer (mln ton)

	2005	2009	2010
Totaal	1 714	1 668	1 734*
wegvervoer	741	750	698
zeevaart	487	510	568
binnenvaart	324	272	302
pijpleidingvervoer	126	103*	121*
spoorvervoer	35	34	36
luchtvaart	2	1	2
Binnenlands	640	x	x
wegvervoer	539	556	503
binnenvaart	95	92	93
spoorvervoer	6	x	x
Internationaal bilateraal	996	939	1 056*
zeevaart	487	510	568
binnenvaart	184	145	170
wegvervoer	170	169	165
pijpleidingvervoer	126	90	121*
spoorvervoer	28	27	29
luchtvaart	2	1	2
Gelost in Nederland	540	513	579*
zeevaart	364	356	402
wegvervoer	80	81	78
binnenvaart	61	56	66
pijpleidingvervoer	26	13*	24*
spoorvervoer	8	7	8
luchtvaart	1	1	1
Geladen in Nederland	456	439	477*
zeevaart	122	153	166
binnenvaart	123	88	103
wegvervoer	89	89	87
pijpleidingvervoer	100	90*	97*
spoorvervoer	20	19	21
luchtvaart	1	1	1
Via Nederland			
binnenvaart	45	36	40
spoorvervoer	1	x	x
Uitsluitend in buitenland			
wegvervoer	32	26	31

21.12 Omzet transportbedrijven, SBI 2008 (jaarmutatatie in %)

	2009	2010	2011*
Vervoer en opslag (totaal)	-12,5	2,6	4,5
w.o.			
vervoer over land	-8,6	2,3	5,0
w.o.			
vervoer per spoor (geen tram)	-0,4	-0,4	1,9
personenvervoer over de weg	6,2	1,5	3,0
w.o.			
vervoer per taxi	3,7	1,3	2,6
overig personenvervoer over de weg	8,7	1,4	3,1
goederenvervoer over de weg	-12,0	2,7	5,9
w.o.			
goederenwegvervoer (geen verhuis-)	-11,7	3,0	6,1
verhuisvervoer	-19,3	-5,9	1,4
vervoer over water	-19,9	-5,0	2,9
w.o.			
zee- en kustvaart	-20,8	-7,9	-0,9
binnenvaart	-17,6	2,2	11,5
vervoer door de lucht	-19,5	6,8	5,9
opslag, dienstverlening voor vervoer	-12,9	5,6	5,3
w.o.			
opslag	-0,9	2,4	5,6
dienstverlening voor vervoer	-14,8	6,2	5,2
w.o.			
dienstverlening voor landvervoer	4,7	1,5	5,8
dienstverlening voor de scheepvaart	-10,1	5,0	4,3
dienstverlening voor de luchtvaart	-2,4	-0,2	9,9
laad-, los- en overslagbedrijven	-8,3	5,7	1,8
tussenpersonen vrachtvervoer	-19,0	7,6	5,5
post en koeriers	-6,1	-4,8	-1,5
w.o. lokale post en koeriers	-9,9	-2,4	5,4

22

Vrije tijd
en cultuur

22. Vrije tijd en cultuur

Duitsland belangrijkste vakantieland

In 2010 gingen Nederlanders ruim 36 miljoen keer op vakantie. Ongeveer de helft van deze vakanties werd in eigen land doorgebracht. Bij de buitenlandse vakanties was Duitsland met in totaal 3,2 miljoen vakanties de belangrijkste bestemming. Duitsland heeft Frankrijk al enige jaren van de eerste plaats verdrongen als meest bezochte vakantieland. Na Frankrijk volgen België met 2 miljoen vakanties en Spanje met ruim 1,5 miljoen vakanties.

Een groot deel van de buitenlandse vakanties werd in het Middellandse Zeegebied doorgebracht. Spanje, Italië, Griekenland en Turkije waren hier de belangrijkste bestemmingen. Bij vakanties buiten Europa valt vooral de sterk toegenomen belangstelling voor de Verenigde Staten op.

Toename aantal hotelgasten

In 2011 groeide het aantal gasten in Nederlandse logiesaccommodaties met ruim 2 procent naar bijna 31 miljoen. De toename is vooral veroorzaakt door de groei van het aantal buitenlandse toeristen en zakenreizigers met bijna 4 procent. Alleen de hotels en huisjesterreinen profiteerden hiervan. Zij zagen hun gastenaantal met ruim 3 procent toenemen. Het aantal overnachtingen in hotels nam toe met ruim 2,5 procent, dat in bungalowparken met ruim 2 procent. Het aantal gasten en overnachtingen in groepsaccommodaties daalde fors met respectievelijk 11 en 13 procent. Op kampeerverreinen waren bijna 2 procent minder gasten, het aantal overnachtingen daalde met ruim 2 procent.

Meer museumbezoek

In 2009 groeide het aantal bezoeken aan musea tot ruim 22 miljoen. Dit is ruim 7 procent meer dan in 2007. De groei werd vooral veroorzaakt doordat meer Nederlanders de musea bezochten. Dit aantal lag zelfs 24 procent hoger dan in 2007. Ruim de helft van de bezoeken was gratis, met een museumkaart of met reductie. Zowel het aantal gratis bezoeken als het aantal bezoeken met een museumkaart steeg fors, met respectievelijk 43 en 26 procent.

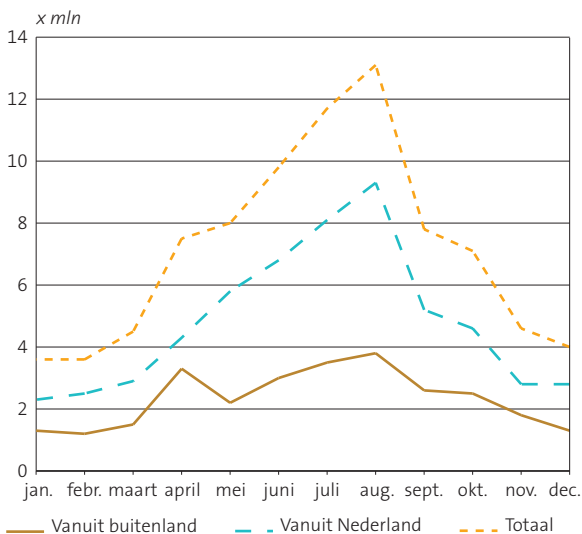
22.1 Vakanties van Nederlanders

	2005	2008	2009	2010
Vakanties in Nederland				
Vakanties (x 1 000)	17 314	17 449	17 959	17 708
Uitgaven (mld euro)	3	3	3	3
Uitgaven per vakantieganger (euro)	143	155	154	157
Vakanties in het buitenland				
Vakanties (x 1 000)	17 086	18 458	18 408	18 430
Uitgaven (mld euro)	10	13	12	12
Uitgaven per vakantieganger (euro)	600	680	669	662

22.2 Buitenlandse vakanties van Nederlanders (%)

	2005	2008	2009	2010
België	11,9	10,7	10,8	10,8
Caribisch gebied	1,1	0,9	1,3	0,9
Denemarken	1,2	1,2	1,1	1,0
Duitsland	15,2	16,2	19,1	17,5
Egypte	1,2	1,4	1,2	1,5
Frankrijk	16,2	15,7	15,3	15,5
Griekenland	3,2	4,0	3,4	3,3
Groot-Brittannië	3,7	3,2	3,8	4,3
Hongarije	0,7	0,7	0,6	0,8
Italië	4,4	5,5	5,4	5,5
Luxemburg	1,7	0,8	1,0	1,2
Noorwegen, Zweden, Finland	1,8	1,9	2,0	1,8
Oostenrijk	6,0	5,9	6,5	6,3
Portugal	1,6	1,7	1,8	1,7
Spanje	9,6	10,0	8,4	8,5
Tsjechië	2,4	2,3	1,7	1,3
Turkije	5,8	4,2	3,7	4,4
Verenigde Staten	1,7	2,1	2,2	2,3
Verre Oosten	1,4	1,5	1,7	2,1
Zwitserland	2,1	2,0	1,9	1,7
Overige landen	7,1	8,2	7,0	7,5
Totaal (x 1 000)	17 086	18 458	18 408	18 430

22.3 Overnachtingen in logiesaccommodaties, 2011*

Aandeel gebruik sociale media, 12–75 jarigen

2010

2011

22.4 Aanbod en gebruik logiesaccommodaties (x 1 000)

	2005	2009	2010	2011*
Hotels, pensions en jeugdaccommodaties				
Accommodaties (<i>abs.</i>)	3 135	3 151	3 172	3 194
Slaapplaatsen	192	204	212	214
Gasten	16 382	17 846	19 225	19 876
Nederlandse	8 301	10 092	10 499	10 849
buitenlandse	8 081	7 754	8 727	9 027
Overnachtingen	29 518	31 481	33 708	34 576
Nederlandse	14 375	17 052	17 533	17 891
buitenlandse	15 143	14 429	16 175	16 685
Kampeerterreinen (toeristisch)				
Accommodaties (<i>abs.</i>)	2 446	2 324	2 256	2 214
Slaapplaatsen	728	723	716	702
Gasten	3 473	3 549	3 483	3 422
Nederlandse	2 701	2 793	2 749	2 676
buitenlandse	772	756	734	746
Overnachtingen	22 117	20 085	19 297	18 817
Nederlandse	18 375	16 631	16 044	15 487
buitenlandse	3 741	3 453	3 254	3 330
Huisjesterreinen				
Accommodaties (<i>abs.</i>)	783	843	806	856
Slaapplaatsen	212	227	224	242
Gasten	4 937	6 119	5 907	6 133
Nederlandse	3 882	4 829	4 583	4 696
buitenlandse	1 055	1 290	1 323	1 436
Overnachtingen	24 468	29 051	27 994	28 601
Nederlandse	18 711	22 426	21 177	21 283
buitenlandse	5 757	6 625	6 817	7 319
Groepsaccommodaties				
Accommodaties (<i>abs.</i>)	796	733	720	703
Slaapplaatsen	57	51	50	49
Gasten	1 402	1 446	1 393	1 236
Nederlandse	1 298	1 325	1 294	1 145
buitenlandse	104	121	99	91
Overnachtingen	4 057	3 899	3 874	3 375
Nederlandse	3 489	3 393	3 320	2 969
buitenlandse	568	507	554	406
Zakelijke overnachtingen in hotels (<i>mln</i>)				
Totaal Nederland		14,1	14,6	15,2
w.v. in Amsterdam		3,0	3,4	3,5

22.5 ICT-gebruik, 12 tot 75 jaar (%)

	2005	2009	2010	2011
Personal computer				
Toegang tot desktop en laptop	87	93	94	96
toegang tot desktop computer	83	83	80	79
toegang tot laptop computer	32	64	71	76
Pc-gebruik ¹⁾ (% gebruikers)				
(bijna) dagelijks	75	85	85	86
minstens 1 keer per week	20	13	12	12
minstens 1 keer per maand	4	2	1	1
minder dan 1 keer per maand	2	0	1	1
Internet				
Toegang tot internet	83	93	94	95
pc met internettoegang	82	92	93	95
Internetgebruik ¹⁾ (% gebruikers)				
(bijna) dagelijks	68	82	84	86
minstens 1 keer per week	25	15	14	12
minstens 1 keer per maand	5	2	2	1
minder dan 1 keer per maand	1	1	0	1
Activiteiten ¹⁾ (% gebruikers)				
baan zoeken of solliciteren	19	19	20	20
bankieren	58	78	81	82
e-mail versturen/ontvangen	92	95	96	95
telefoneren	6	15	19	25
chatten	.	29	29	29
informatie over diensten reisbranche	49	51	52	52
informatie over gezondheid	50	54	54	55
informatie over goederen en diensten	87	87	89	87
informatie zoeken op overheidssites	49	53	58	53
kopen/verkopen goederen en diensten	45	53	58	62
radio, televisie en kranten	46	73	74	76
spelletjes, afbeeldingen of muziek spelen of downloaden	50	57	58	59

¹⁾ Afgelopen 3 maanden.

22.6 ICT-gebruik sociale media¹⁾, 12 tot 75 jaar (%)

	2009	2010	2011
Totaal	58	57	68
12 tot 25 jaar	91	90	96
25 tot 44 jaar	60	60	77
45 tot 65 jaar	39	39	51
65 tot 75 jaar	32	27	29

¹⁾ Afgelopen 3 maanden.

22.7 Tevreden met leefsituatie, 12 jaar en ouder (%)

	2005	2008	2009	2010 ¹⁾
Geluk				
erg gelukkig	20	22	24	22
gelukkig	67	67	65	66
niet gelukkig, niet ongelukkig	9	8	7	8
niet zo gelukkig	3	2	2	3
ongelukkig	1	1	1	1
Tevreden met leven				
buitengewoon tevreden	8	8	10	10
zeer tevreden	32	35	35	34
tevreden	48	45	43	44
tamelijk tevreden	9	8	8	9
niet zo tevreden	4	3	4	4

¹⁾ 15 jaar en ouder.

22.8 Musea

	2005	2007	2009*
Musea (<i>abs.</i>)	775	773	810
Bezoekers (<i>x 1 000</i>)	19 648	20 540	22 037
w.v.			
gratis toegang	3 801	3 692	5 265
toegang met museumkaart	2 320	2 643	3 333
toegang met reductie	3 903	4 043	3 949
uit het buitenland	4 711	5 437	3 304
uit Nederland	14 937	15 103	18 733
Personeel (personen)	8 143	8 598	9 146
w.v.			
in loondienst	6 563	6 760	6 938
overig bezoldigde personen	1 580	1 839	2 208
Exploitatie (1 000 euro)			
Baten	526 536	610 813	710 258
w.v.			
overheid totaal	340 061	378 790	435 969
rijk	185 960	213 319	230 868
provincies	28 430	33 703	41 383
gemeenten	125 670	131 769	163 718
sponsoren	10 901	15 455	18 572
entregelden	64 471	75 862	81 178
overig	111 104	140 705	174 539
Lasten	522 063	602 308	682 511
w.v.			
personeel	245 823	267 445	304 200
huisvesting	105 428	121 375	145 005
tentoonstellingskosten	44 680	52 439	62 374
onderhoud collectie	5 802	8 106	13 845
overig	120 330	152 943	157 087
Exploitatiesaldo	4 473	8 506	27 747

22.9 Openbare bibliotheken

	2005	2008	2009	2010
Instellingen	341	194	171	166
Collectie boeken (x1 000)				
Boeken volwassenen	19 078	18 382	16 781	16 194
w.o.				
fictie	9 452	9 524	8 999	8 791
non-fictie	9 366	8 858	7 783	7 403
Boeken jeugd tot 18 jaar	12 191	12 665	12 517	12 338
w.o.				
fictie	8 678	9 052	8 954	8 982
non-fictie	3 498	3 613	3 563	3 356
Uitleningen (x1 000)				
Uitleningen volwassenen	66 806	57 731	52 251	49 961
w.o.				
fictie	48 452	42 554	39 737	38 258
non-fictie	18 345	15 177	12 514	11 703
Uitleningen jeugd tot 18 jaar	53 295	49 058	46 091	43 437
w.o.				
fictie	44 265	40 676	38 344	36 269
non-fictie	9 025	8 382	7 747	7 168
Leden (x1 000)	4 039	3 969	4 027	3 996
w.v.				
volwassenen	2 063	1 917	1 948	1 883
jeugd tot 18 jaar	1 976	2 052	2 079	2 113

22.10 Sociale contacten, 12 jaar en ouder (%)

	2000	2005	2008	2009	2010 ¹⁾
Met familieleden					
1 keer per week en meer	83	86	86	86	87
2 keer per maand	8	7	7	7	7
1 keer per maand	5	4	4	4	3
minder dan 1 keer per maand	2	2	2	2	1
zelden of nooit	2	1	2	2	2
Met vrienden, kennissen					
1 keer per week en meer	79	80	80	81	79
2 keer per maand	11	9	9	10	10
1 keer per maand	6	6	6	5	6
minder dan 1 keer per maand	2	2	2	3	2
zelden of nooit	2	3	3	2	3

¹⁾ 15 jaar en ouder.

Trefwoordenregister

A	
Aandelenkoersen	85
Aardappelen	127, 141, 194
Aardgas	48, 113, 116, 118, 149, 156, 157, 163, 192
Accijnzen	183
Adoptie	70
Afgestudeerden	175
Afval	116, 163, 167, 168
Afvalstoffenheffing	186
Akkerbouw	140, 141
Alcohol	95
Allochtonen	35–37, 44, 59, 69, 173, 201
Alternatieve genezer	97
Amfibieën	169
Anticonceptiepil	96
Appels	146
Arbeidsmarkt	18, 29
Arbeidsongeschiktheid	41, 181, 183
Arbeidsparticipatie	34, 35
Arbeidspositie	32
Arbeidsproductiviteit	155
Arbeidsvolume	106, 145, 150, 154, 182
Asielzoekers	199
Autobezit	23–26
Autochtonen	35–37, 44, 59, 201
B	
Balansgegevens	88
Banen	29–31, 33, 102, 150
Basisonderwijs	36, 37, 173, 174, 176
Bbp	85, 101, 150, 158, 177, 181, 182, 184, 206
Bedreiging	208
Bedrijfsafval	163
Bedrijfslasten	89, 102
Bedrijfsresultaat	51
Bedrijfstak	32, 53
Bedrijfsvoertuigen	213
Bedrijven	26, 39, 40, 45, 47, 48, 50, 52, 53, 75, 79, 86, 106, 139, 149, 150, 177, 204, 211
Begrotingsnorm	181
Belastingen	51, 89, 150, 151, 181–183, 195
Beleggingen	85, 87
Beleggingsinstellingen	87
Beleggingsopbrengsten	89

Beroepsbevolking	29, 34, 36, 150
Beschikbaar nationaal inkomen	150, 152
Beschikking	24
Bestedingen	119, 121, 126, 127, 150–153, 182, 194
Besteedbaar inkomen	24
Bestelauto	211, 212, 215
Bevalling	96
Bevolkingsprognose	71
Bibliotheken	49, 230
Bijstand	29, 41, 43
Bijstandsuitkering	24, 40
Binnenvaart	211, 218, 219
Biodiversiteit	164
Biologische landbouw	14
Biomassa	113, 118
Borstvoeding	96
Bouwkosten	82
Bouwland	11, 13
Bouwleges	186
Bouwnijverheid	30, 31, 38–40, 50, 79, 80, 154, 155, 159, 204
Bouwproces	79
Bouwsom	81
Bouwvergunningen	78
Brand	88
Brandweer	205
Broedvogels	11–13, 169
Broeikasgassen	163, 165
Bruto binnenlands product (bbp)	150
Bruto toegevoegde waarde	154, 155
BTW-opbrengsten	181
Burgerlijke- en utiliteitsbouw	75
C	
Chemische bestrijdingsmiddelen	14
Commerciële-dienstenprijzen	196
Consumentenvertrouwen	156
Consumptie	97, 149, 156, 157, 195
Containers	217
Criminaliteit	199, 200, 208
D	
Delicten	202, 208
Demografische druk	58, 71
Deposito's	88
Detailhandel	48, 50, 105–107
Diefstal	200, 208
Dienstensoort	135
Dienstverband	85

Dividend	149, 159
Dividendbelasting	183
Dodgeborenen	62
Doodsoorzaken	100
Duurzame groei	164
E	
Echtscheiding	66
Economische zelfstandigheid	125
Educatie	175
Eenmanszaken	203, 204
Eenoudergezinnen	25, 121
Elektriciteit	113, 116–118, 124, 191, 194
Elektriciteitsbalans	117
Emigratie	59, 68, 71
Energie	30, 31, 50, 111, 113, 116, 118, 163, 194
Energiebalans	116
Energiebedrijven	48, 154, 155, 192
Energieverbruik	113, 117
EU-landen	57, 59, 68, 69, 131
Europese Unie	57, 131–135
Export	131, 149, 213
F	
Faillissementen	150, 204
Financiële instellingen	87, 88, 149, 159, 184, 204
Fruit	140, 194, 217
Functionele beperkingen	94
G	
Ganzen	11, 13, 14
Geboorte	57, 59, 62, 64, 70, 71, 96
Geboorteland	63, 68
Gebouwen	79, 81, 205, 207
Geestelijke gezondheidszorg	102
Gehandicaptenzorg	101, 102
Geiten	143, 144, 169
Geld	88, 125, 184, 199
Geluidshinder	165
Geluk	228
Gemeentelijk afval	168
Gereedgekomen woningen	78, 81
Geslaagden	174, 175
Geurhinder	165
Gevangenisstraf	202
Geweld	200, 208
Gewicht	95, 96
Gezonde levensverwachting	96
Gezondheid	91, 93, 94, 96, 227

Goederenvervoer	218, 219
Grasland	12, 13, 140
Groene groei	164
Groepsaccommodaties	223, 226
Groothandel	48, 50, 105, 106, 108
H	
Halt	200
Handelsbalans	132
Handelsoverschot	136
Handelssaldo	136
Hart- en vaatziekten	99
Havens	216, 217
Havo	36, 37, 173, 174, 176
Heffingen	186
Herkomst	200, 201
Hernieuwbare elektriciteit	113, 118
Horeca	30, 31, 38–40, 47, 50, 53, 103, 105, 106, 109, 110, 154, 155, 204
Hotels	105, 110, 195, 223, 226
Huisarts	97
Huishoudelijk afval	163, 168
Huishoudens	23–26, 60, 61, 87, 121, 124, 126–128, 149, 168, 177
Huishoudensinkomen	122
Huisjesterreinen	223, 226
Huizenmarkt	85
Huurwoningen	78
Huwelijksjubilea	65
Huwelijksontbinding	65, 66
Huwelijkssluiting	64, 65
Hypotheekschulden	121
Hypotheken	88
I	
Immigratie	57, 59, 68, 71
Import	109
In- en uitvoer van diensten	135
In- en uitvoer van goederen	132
Inbraak	200, 208
Industrie	38–40, 48, 50, 111, 113–116, 149, 154, 155, 159, 165, 167, 192, 193, 204
Infrastructuur	216
Inkomen	24–26, 119, 121–124, 150–152
Inkomensbron	26, 123
Inkomstenbelasting	183
Institutioneel huishouden	67
Institutionele beleggers	85, 87
Internet	53, 227, 3

Investerings	50, 116, 151, 152, 164, 178, 181, 182
Invoer	116–118, 131–135, 151, 156
IT-diensten	191, 196

J

Jaarloon	39
Jeugdaccommodaties	226

K

Kampeerterrinen	223, 226
Kanker	93, 94, 98–100
Kapitaaloverdrachten	152, 181
Kippen	139, 143
Koopkracht	121
Koopwoningen	76, 82, 191, 193, 196
Kranten	195, 227
Krediet	149, 158
Kredietcrisis	149, 184
Kredietinstellingen	89

L

Laag inkomen	24, 26, 121, 124
Landbouwbedrijven	139, 143
Landbouwgrond	140, 145
Langdurige aandoeningen	94
Leefbaarheid	207
Leerlingen	174
Lengte	96, 216
Leningen	88, 184
Levendgeborenen	61–64, 71
Levensverwachting	17–19, 64, 71, 96
Loonkosten	40, 181
Loos alarm	205
Luchtvaart	88, 118, 215, 218, 219
Luchtverontreiniging	165, 166
Luchtvloot	212

M

Mbo	36, 37, 173–178
Medische consumptie	97
Meervoudige geboorten	63
Melkkoeien	141
Mest	14, 169
Midden- en kleinbedrijf (MKB)	47
Migratie	68
Milieubeheer	187
Milieuheffingen	183
Milieu-investeringen	164
Mineralen	167, 169

Mineralenoverschotten	164, 168
Mishandeling	208
Mobiliteit	26
Motorbrandstoffen	113, 118
Motorfietsen	105, 109, 212
Motorvoertuigen	212, 213, 215
Musea	49, 223, 229
Museumbezoek	223
Muziek	227

N

Nationaal inkomen	150, 152
Nationaliteit	70
Nationaliteitswijziging	70
Nederlanderschap	70
Niet-financiële ondernemingen	51
Nieuwbouw	77, 79
Non-foodwinkels	105, 108

O

Obligaties	88, 159, 184
Omzet	51, 75, 79, 85, 86, 105, 107–110, 113, 114, 211, 219
Ondertoezichtstelling	203
Onderwijs	18, 30, 31, 38–40, 49, 50, 52, 171, 173–175, 177, 178, 183, 185, 187, 195, 204
Onderwijsinstellingen	52, 173–175, 177, 178
Onderwijsniveau	176
Onderwijsuitgaven	173
Onroerendezaakbelasting	183, 186
Ontwatering	12, 13
Onveiligheid	199
Onveiligheidsgevoelens	208
Opcenten motorrijtuigenbelasting	186
Ouderenzorg	101
Overdrachtsbelasting	181, 183
Overgewicht	95
Overheidsschuld	150, 181, 182, 184
Overheidstekort	181, 184

P

Parkeerbelasting	186
Partnerschapsregistratie	65
Pc-gebruik	227
Pensioen	15, 17, 18, 20, 24, 124
Pensioenfondsen	49, 87, 89
Pensioengerechtigde leeftijd	18–20
Pensioenleeftijd	17–20

Pensions	110, 226
Peren	142, 146
Personenauto	23, 109, 183, 212, 213, 215, 216
Persoonlijk inkomen	122
Pijpleidingvervoer	218
Politie	200, 206
Praktijkonderwijs	174
Premies	89, 151, 181
Preventie	199, 206
Prijsindexcijfers	80
Prijzen afzet nijverheid	192
Producentenprijsindex industrie	193
Producentenvertrouwen	113, 115
Provisie	89
Psychische gezondheid	94

Q

Q-koorts	139
----------	-----

R

R&D-uitgaven	52
Recessie	85, 149
Rechter	202
Recreatiewoningen	77
Reizigers	215
Rente	89, 158
Reptielen	169
Resultaat voor belastingen	51
Rioolrechten	186
Rioolwaterzuiveringsinstallaties	166
Roken	95, 127
Rundvee	143, 169

S

Schadeverzekeraars	88
Schapen	139, 143, 144, 169
Schuldquote	184
Sectoren	47, 105
Slachtoffers	93, 199
Slagingspercentages	174
Sloop	213
Sociale contacten	230
Sociale zekerheid	27, 29
Spaartegoeden	88, 128
Speciaal basisonderwijs	174
Speciale scholen	174
Specialist	97
Spoorvervoer	218
Spoorwegnet	216

Steenkool	116
Sterfte	57, 59, 64, 93, 99
Strafrecht	200, 202
Studenten	25
Studieduur	175
T	
Tandarts	97
Televisie	227
Toegevoegde waarde	51, 151, 154, 155, 183
Transport	88, 159, 211
Tuinbouw	140, 142
U	
Uitgaven zorg	101
Uitkeringen	41, 43, 89, 181, 182
Uitvoer	116–118, 131–135, 151, 157
Uitzenduren	85
Utiliteitsbouw	75, 79, 81
Uurloon	38, 39
V	
Vaarwegen	216
Vacatures	29, 31
Vakantie	127, 223
Varkens	143, 144, 169
Vavo	175
Veestapel	143, 169
Veiligheid	183, 187, 197, 199, 207
Vennootschapsbelasting	181, 183
Verdachten	199, 201
Vergrijzing	181
Verkeer	126, 127, 165, 185, 187, 209, 211, 216
Verkeersongevallen	93
Vermogen	51, 102, 121, 128, 178
Vermogensdelicten	208
Vermogensheffingen	183
Vermogensmisdrijven	200, 202
Vervoer	24, 30, 31, 38–40, 48, 50, 113, 118, 126, 127, 149, 154, 155, 157, 187, 191, 194, 196, 204, 209, 211, 219
Vervoermiddelen	157, 212
Vervoersdiensten	131, 135, 195
Vervoerskosten	26
Vleermuizen	169
Vliegbewegingen	215
Vmbo	36, 37, 176
Voertuigen	194, 212
Vogels	11–13, 169

Voogdij	203
Voortgezet onderwijs	173, 174, 177, 178
Voortijdig schoolverlaters	175
Vorderingen	51, 89, 152, 178
Vrachtauto	212, 215
Vwo	36, 37, 174–176
W	
Waardepapieren	88, 89, 184
Waterkracht	113, 118
Waterverontreiniging	167, 186
Wegenet	216
Wegvervoer	218
Weidevogels	12–14
Werkgelegenheid	30, 153, 185
Werkloosheid	29, 36, 41, 181, 183
Werknemers	17, 20, 29–31, 33, 37–39, 43, 102, 121, 150, 151, 164, 182
Werkzame beroepsbevolking	34, 150
Werkzame personen	30, 33, 53, 87, 106, 110, 116, 154
Wet Mulder	201
Windenergie	113, 118
Wintervogels	169
Woningen	76–79, 81, 157, 191, 196
Woningtransacties	191
Wooneenheden	77
Woonruimtevoorraad	77
WOZ-waarde	76, 77, 191
Z	
Zakelijke diensten	83, 85, 87, 131, 135, 157, 196
Zangvogels	170
Zeeschepen	215
Zeevaart	218
Zelfdoding	93, 100
Zelfstandigen	29, 30, 37, 121
Ziekenhuizen	93, 102
Ziektekosten	101, 181
Ziekteverzuim	43
Zonne-energie	113
Zorginstellingen	102
Zorgpremies	181
Zorgverzekeringswet	181
Zuigelingensterfte	64
Zuivering van afvalwater	166
Zuiveringsslib	166

